

Rozsądek

Uważność

Siła

Życzliwość

Odwaga

Witamy w programie nauczania obywatelstwa cyfrowego i bezpieczeństwa powstałym w ramach współpracy między firmą Google i Internet Keep Safe Coalition (iKeepSafe.org). Polska wersja językowa została opracowana przez Fundację Szkoła z Klasą (szkolazklasa.org.pl).

Materiały, które macie przed sobą, są częścią kompleksowego programu Asy Internetu stworzonego po to, by nauczyć dzieci umiejętności niezbędnych do rozsądnego i bezpiecznego funkcjonowania w sieci. W tym podręczniku znajdziecie zestaw scenariuszy zajęć do przeprowadzenia z uczniami i uczennicami wraz z kartami pracy i wskazówkami metodycznymi. Dodatkowo zajęcia są wzbogacone o elementy grywalizacji dzięki Interlandii, pełnej przygód grze online. Nauka o bezpieczeństwie cyfrowym z Interlandią jest interaktywna i zabawna – tak jak sam internet!

Oto pięć podstawowych zagadnień związanych z cyfrowym bezpieczeństwem i obywatelstwem, zebranych w Kodeks Asów Internetu:

Udostępniaj z głową: Ślad cyfrowy i odpowiedzialna komunikacja

Nie daj się nabrać: Wyłudzenie informacji, oszustwa i wiarygodne źródła

Chroń swoje sekrety: Bezpieczeństwo online i hasła

Życzliwość jest fajna: Zwalczanie negatywnych zachowań online

Rozmawiaj o wątpliwościach: Rozmowa z zaufaną osobą dorosłą, kiedy coś nas zaniepokoi

Program Asy Internetu oferuje do każdego z zagadnień szereg pomysłów na ćwiczenia do przeprowadzenia podczas lekcji. Wszystkie ćwiczenia zawarte w podręczniku zostały opracowane w taki sposób, aby można je było wykorzystać bez wcześniejszego przygotowania nauczyciela i dzieci, bez dostępu do internetu oraz bez specjalnego sprzętu lub materiałów potrzebnych do przeprowadzenia zajęć.

Program został przygotowany przede wszystkim z myślą o klasach 4–6 szkoły podstawowej, jednak będzie wartościowy także dla osób pracujących ze starszymi (klasy 7–8) i z młodszymi (klasy 1–3) dziećmi. Dodatkowo, część zajęć została przygotowana w dwóch wersjach – osobno dla młodszych, osobno dla starszych uczniów. Szczególnie przydatne mogą okazać się słowniczki, tematy do klasowych dyskusji (osobne dla starszych i młodszych uczniów) i gry. Zachęcamy do eksperymentowania i sprawdzania, co najlepiej działa w pracy z konkretną grupą dzieci – być może zechcecie przejść przez cały program od początku do końca, a może zagłębicie się tylko w jeden lub dwa aspekty, które najwięcej znaczą w Waszym środowisku szkolnym.

Program nauczania uzupełniają dodatkowe materiały dla nauczycieli i rodzin, takie jak: wzór certyfikatu dla uczniów, który warto im wręczyć pod koniec zajęć, Kodeks Asów Internetu, który może zawisnąć w sali lekcyjnej lub stać się inspiracją do stworzenia własnej wersji Kodeksu, kurs online dla edukatorów i rodziców pomagający pogłębić wiedzę o najnowszych trendach i badaniach, scenariusze zajęć do pracy zdalnej, poradniki dla rodziców.

Podręcznik Asów Internetu jest regularnie aktualizowany. W tym roku dodaliśmy do programu nauczania dziesięć nowych scenariuszy zajęć. Nawiązaliśmy współpracę z organizacją non profit Committee for Children i wspólnie opracowaliśmy nowe lekcje poświęcone nauce społeczno-emocjonalnej, które pomogą dzieciom w ich cyfrowej podróży. Ponadto, aby sprostać potrzebom współczesnego cyfrowego świata, dodaliśmy nowe zajęcia dotyczące korzystania z wyszukiwarek oraz zaktualizowaliśmy ćwiczenia z zakresu bezpieczeństwa i ochrony. Program Asy Internetu został także poddany szczegółowej ocenie przez Centrum Badań nad Przestępstwami Przeciwko Dzieciom na Uniwersytecie New Hampshire. W wyniku przeprowadzonych badań okazało się, że jest to pierwszy program poświęcony bezpieczeństwu w internecie, który pozytywnie wpływa na proces przyswajania przez dzieci zagadnień związanych z cyfrowym bezpieczeństwem i obywatelstwem.

Międzynarodowe Stowarzyszenie Technologii w Edukacji (ISTE) przeprowadziło niezależny audyt programu Asy Internetu i uznało go za zasób przygotowujący uczniów do spełnienia Standardów ISTE dla Uczniów z 2021 roku. ISTE przyznało też Asom Internetu certyfikat Seal of Alignment for Readiness.

Program Asy Internetu jest także skorelowany z polską podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej – na etapie edukacji wczesnoszkolnej realizowanej w formie kształcenia zintegrowanego (klasy 1–3) oraz na drugim etapie edukacyjnym obejmującym klasy 4–8 szkoły podstawowej. Program realizuje postulat cyfrowej alfabetyzacji uczniów i zawiera treści odpowiadające standardom edukacji: polonistycznej, społecznej, technicznej, informatycznej oraz etyki.

Materiał może być z powodzeniem wykorzystywany zarówno na godzinach wychowawczych, jako wprowadzenie do dyskusji dotyczącej cyberbezpieczeństwa i obywatelstwa cyfrowego, jak i na lekcjach wymienionych wyżej przedmiotów.

Ponadto kształtuje kompetencje zawarte w Katalogu kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych w kategoriach:

- etyka i wartości w komunikacji i mediach,
- bezpieczeństwo w komunikacji i mediach,
- prawo w komunikacji i mediach,
- kompetencje cyfrowe,
- mobilne bezpieczeństwo,
- korzystanie z informacji.
- relacje w środowisku medialnym,
- język mediów.

Program Asy Internetu i gra Interlandia to dwa spośród zasobów, które rodzi-ny i pedagodzy mogą wykorzystać do uczenia rozsądnego korzystania z internetu. Dodatkowe materiały do zajęć i przydatne narzędzia znajdują się na stronie **g.co/AsyInternetu** oraz **www.asyinternetu.szkolazklasa.org.pl**.

Podręcznik Asów Internetu dla nauczycieli i nauczycielek oraz dodatkowe materiały dla dzieci i rodziców

Witaj w świecie Asów Internetu. Ten podręcznik i dołączone do niego materiały mają na celu wsparcie nauczycieli i nauczycielek w prowadzeniu zajęć na temat bezpiecznego i odpowiedzialnego korzystania z internetu. Scenariusze lekcji zostały przygotowane z myślą o klasach 4–6, ale będą wartościowe również dla osób pracujących z młodszymi lub starszymi dziećmi.

Plakat i naklejki

W kieszeni podręcznika znajdziesz plakat z wartościami Asów Internetu i przykładami ich użycia na co dzień. Powieś plakat w swojej klasie, żeby wartości Asów Internetu towarzyszyły uczniom i uczennicom każdego dnia. W kieszeni znajdziesz również naklejki Asów Internetu, które możesz przekazać dzieciom po ukończeniu zajęć na dany temat.

Certyfikat Asów Internetu

Na końcu podręcznika znajdziesz certyfikat, który możesz skopiować i rozdać uczniom i uczennicom po zakończeniu zajęć. Przygotowaliśmy go tak, aby każdy mógł dostać własną imienną kopię.

Kodeks Asa Internetu

Na ostatniej stronie podręcznika znajduje się gotowy, przykładowy Kodeks Asa Internetu. To materiał, który warto skopiować i przekazać rodzicom albo wydrukować i powiesić w klasie. Ma on pomóc rozmawiać z uczniami i uczennicami o zasadach odpowiedzialnego korzystania z internetu i zawrzeć swego rodzaju umowę, opartą o wartości Asów Internetu. Materiał może stać się też inspiracją dla uczniów i uczennic do stworzenia własnej wersji kodeksu. Pusty wzór takiego Kodeksu do wypełnienia wspólnie z uczniami i uczennicami znajdziesz w kieszeni podręcznika.

Więcej zasobów i wskazówek znajdziesz na

www.asyinternetu.szkolazklasa.org.pl
g.co/AsyInternetu

Spis treści

Materiały wprowadzające	1 2 3 4	Jak realizować program ..... Ćwiczenia ze słownictwem Wzór e-maila/listu do rodzica/opiekuna Często zadawane pytania	6
Rozsądek: Udostępniaj z głową	1 2 3 4 5 6 7	Kiedy się nie dzielić ..... Prywatność w praktyce Miałem/miałam na myśli coś innego! Jak to przyciąć? Kim w ogóle jest ta osoba? Jak inni widzą nas w internecie? Interlandia: Góra Uważności	17
Uważność: Nie daj się nabrać	1 2 3 4 5 6 7 8	Wyskakujące okienka, wyłudzenie informacji i inne oszustwa ..... Kto to w ogóle jest? O botach Czy to na pewno prawda? Wykrywanie dezinformacji online Gdybyśmy byli wyszukiwarką Wyszukiwanie informacji w internecie Interlandia: Rzeka Rzeczywistości	41
Siła: Chroń swoje sekrety	1 2 3 4 5 6 7	Ale to nie ja! ..... Jak utworzyć mocne hasło Zachowaj to dla siebie Interlandia: Wieża Skarbów Czym jest prywatność cyfrowa? Jak wykorzystywane są moje dane? Jak chronić swoją prywatność w sieci?	83
Życzliwość: Życzliwość jest fajna	1.1 1.2 2.1 2.2 3 4 5 6	Dostrzeganie uczuć ..... Ćwiczenie empatii Szczypta życzliwości Sposoby okazywania życzliwości Od złośliwości do życzliwości Więcej o tonie Jak słowa zmieniają znaczenie obrazów Interlandia: Królestwo Życzliwości	113
Odwaga: Rozmawiaj o wątpliwościach	1 2 3 4.1 4.2 5.1 5.2 6 7	Co to znaczy być odważnym? ..... Od bierności do wspierania Masz wybór! Jestem świadkiem przykrych rzeczy – co zrobić? Przykre rzeczy w sieci – co zrobić? Co zrobić z przykrymi rzeczami w sieci? Radzenie sobie z niemiłym zachowaniem w sieci Kiedy szukać pomocy Zgłoś to również w sieci	143

Jak realizować program nauczania

Program nauczania Asy Internetu jest na tyle elastyczny, że można go z łatwością dostosować do potrzeb danej klasy i grupy uczniów. Zachęcamy do wprowadzania zmian do każdej lekcji według potrzeb – w zależności od ilości czasu w planie zajęć i poziomu uczniów. Przykładowo możesz zaproponować wykonanie danego ćwiczenia całą klasą, ale możesz też stwierdzić, że lepiej będzie podzielić klasę na mniejsze grupy. Nie krępuj się wprowadzać tego typu zmian. Śmiało używaj swoich nauczycielskich sztuczek!

Kilka słów na temat programu nauczania:

1. Każdy rozdział zawiera listę pojęć, które będą pojawiały się w trakcie zajęć. Listę można wydrukować i rozdać uczniom jako materiał pomocniczy. Pamiętaj, aby zerknąć na **Ćwiczenia ze słownictwem**, które przygotowaliśmy na kolejnych stronach!

2. Każdy z 5 rozdziałów podzielony jest na różne lekcje. Każda lekcja posiada następującą strukturę:

- **Cele dla dzieci**
- **Porozmawiajmy** – podstawowa wiedza dla prowadzących napisana językiem przyjaznym dla uczniów (na wypadek, gdybyś zechciał/a po prostu przeczytać ten wstęp swoim uczniom).
- **Ćwiczenie** – niektóre ćwiczenia mogą się różnić w zależności od poziomu klasy.
- **Wnioski** – podsumowanie treści lekcji i okazja do refleksji.

3. Poszczególne ćwiczenia są zazwyczaj przewidziane na ok. 20–30 minut, ale mogą potrwać dłużej lub krócej, w zależności od wieku dzieci, ich znajomości tematu, wybranej metody pracy i czasu poświęconego na omówienie.

4. Niektóre zajęcia zostały opracowane w dwóch wersjach: podstawowej i zaawansowanej. W tych przypadkach scenariusze zajęć będą oznaczone symbolem informującym o poziomie trudności.

Poziom
podstawowy

Poziom
zaawansowany

5. Niniejszy program nauczania został opracowany w taki sposób, aby można go było realizować na dwa sposoby: w kolejności chronologicznej lub według indywidualnych potrzeb uczniów. Kolejność lekcji w podręczniku powstała z myślą o uczniach, którzy zaczynają od podstaw. Jednak wielu uczniów szkół podstawowych ma już sporą wiedzę dotyczącą poruszania się po cyfrowym świecie – dlatego na wstępie warto wspólnie z nimi ustalić, jaki obszar wydaje im się najbardziej interesujący i które umiejętności chcieliby rozwijać. Doskonałym punktem wyjścia może być otwarta rozmowa o tym, co już wiedzą, a czego jeszcze nie.

Mamy nadzieję, że wszystkim spodoba się program **Asy Internetu!**

Ćwiczenia ze słownictwem

Słownictwo użyte w tych ćwiczeniach można znaleźć na początku każdego rozdziału.

Powiedz mi coś więcej

Potrzebne materiały:

- Tablica do zaprezentowania haseł (tradycyjna tablica, arkusz papieru, tablica interaktywna).

Wskazówki

1. Uczniowie i uczennice dobierają się w pary.
2. Jedna osoba z pary odwraca się tyłem do tablicy (uczniowie i uczennice mogą siedzieć lub stać).
3. Prowadzący podaje na tablicy od trzech do pięciu pojęć ze słowniczka.
4. Druga osoba stoi twarzą do tablicy i opisuje pierwsze hasło swojemu koledze/swojej koleżance, **nie podając samego hasła**.
5. Kolega lub koleżanka z pary stara się odgadnąć, o jakie słowo chodzi.
6. Jeśli pierwszy z uczestników poprawnie odgadnie pierwsze słowo, wówczas druga osoba przechodzi do opisanie kolejnego hasła.
7. Kontynuuj kroki od 3 do 6 aż do momentu, w którym pierwsza osoba z pary poprawnie odgadnie wszystkie słowa na tablicy.
8. W następnej rundzie uczestnicy zamieniają się rolami. Powtórz ćwiczenie, używając nowych haseł.

Bingo Asy Internetu

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: karty do bingo Asy Internetu.
- Przybory (wszystko, co może zostać wykorzystane do zaznaczania kart – np. kostki do gry, spinacze do papieru, fasolki itp.).

Wskazówki

1. Rozdaj **karty bingo Asów Internetu** (wybierz karty 5x5 lub 3x3) i potrzebne przybory do gry dla każdego ucznia.
2. Dzieci uzupełniają karty do bingo wyrazami z danego rozdziału.
3. Prowadzący podaje **definicję** danego hasła ze słowniczka. Prowadzący może losowo wybierać definicje z listy haseł z danego rozdziału.
4. Dzieci sprawdzają, czy słowo, które pasuje do definicji, znajduje się na ich planszy, i zaznaczają je.
5. Dzieci, które zaznaczyły wszystkie hasła w rzędzie, kolumnie lub po przekątnej, krzyżem „Bingo”.
6. Kontynuuj grę z tymi samymi kartami do bingo lub poproś dzieci o usunięcie zaznaczonych pól, by zagrać od nowa.

Pajęczyna słów

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: słowa w sieci (strona 8).

Wskazówki

1. Uczniowie i uczennice dobierają się w pary.
2. Rozdaj **karty pracy Słowa w sieci** każdej grupie (dzieci mogą także stworzyć własne karty pracy).
3. Uczniowie i uczennice wpisują po jednym słowie w kółku na karcie pracy. Możesz wykonać to zadanie na trzy różne sposoby:
  - przydzielając wszystkim grupom to samo słowo,
  - przydzielając każdej grupie inne słowo,
  - dzieci samodzielnie wybierają słowa z listy.
4. Następnie uczniowie i uczennice pracują razem nad wypełnieniem karty pracy.
5. Po ukończeniu zadania możesz rozwinąć to ćwiczenie na kilka sposobów:
  - dzieci uzupełniają następną kartę pracy z nowym słownictwem,
  - zbierz uzupełnione karty i zaprezentuj w klasie na tablicy ze słowami,
  - stwórz galerię prac, tak aby uczniowie i uczennice mogli przyjrzeć się pozostałym wypełnionym kartom.

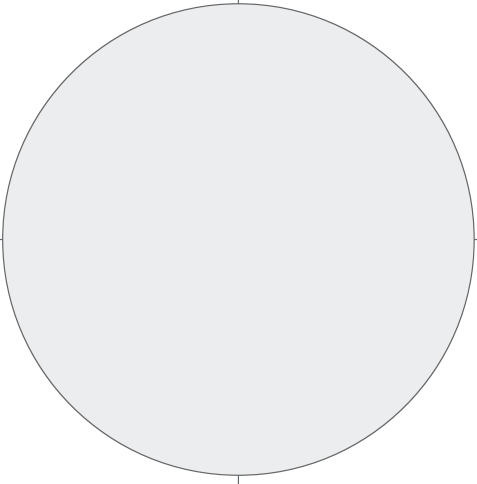
Asy Internetu — karty do bingo (5)

Asy Internetu — karty do bingo (3)

Słowa w sieci

Definicja	Charakterystyka
Przykłady	Nie-przykłady

Wzór e-maila/listu do rodzica/opiekuna

Poniżej znajduje się wzór e-maila lub listu, który możesz dopasować do swoich potrzeb. Z jego pomocą wyjaśnisz rodzicom/opiekunom, że korzystasz z programu Asy Internetu, dzięki któremu uczniowie i uczennice dowiedzą się, jak być bezpiecznymi, rozsądnymi obywatelami cyfrowymi.

Droży rodzice/opiekunowie,

kiedy nasze dzieci są małe, robimy wszystko, co w naszej mocy, aby pomagać im w pełni korzystać z internetu, jednocześnie dbając o ich bezpieczeństwo w sieci. Kiedy stają się nastolatkami, nasza rola się zmienia: wspieramy ich w bezpiecznym i świadomym poruszaniu się po cyfrowym świecie.

W [nazwa szkoły] wierzymy w to, że misją naszą i rodziców jest przygotowanie uczniów klasy [klasa] do tego, by:

- **Myśleli krytycznie** i potrafili ocenić wiarygodność aplikacji, stron internetowych i innych treści w sieci.
- **Zabezpieczali się** przed internetowymi zagrożeniami, takimi jak nękanie czy oszustwa.
- **Mądrze udostępniali treści w internecie:** umieli decydować o tym, co, kiedy, jak i komu udostępniać.
- **Byli życzliwi i pełni szacunku** wobec innych osób w sieci, a także wobec ich prywatności.
- **Prosilili o pomoc** zaufanych dorosłych w trudnych sytuacjach.

W tym roku będziemy korzystać z Asów Internetu, wielowymiarowego programu stworzonego po to, by nauczyć dzieci umiejętności potrzebnych do rozsądnego i bezpiecznego funkcjonowania w internecie. Jednym z jego elementów jest Interlandia – gra online, dzięki której nauka tych umiejętności jest interaktywna i atrakcyjna. Można w nią grać także w domu (dziecko z przyjemnością pokaże Wam, jak w nią zagrać). Program Asy Internetu, opracowany przez Google we współpracy z edukatorami i ekspertami od bezpieczeństwa online z iKeepSafe.org, to ciekawa, dostosowana do wieku dzieci seria edukacyjna skupiająca się na pięciu kluczowych obszarach:

- **Udostępniaj z głową • Nie daj się nabrać • Chroń swoje sekrety**
- **Życzliwość jest fajna • Rozmawiaj o wątpliwościach**

Mądre i bezpieczne korzystanie z technologii umożliwi dzieciom lepsze zarządzanie własną nauką, a naszej szkole – lepsze funkcjonowanie. Wierzymy, że z pomocą tego programu wszystkie dzieci z [nazwa szkoły] nauczą się bezpiecznego i mądrego korzystania z sieci, zarówno w szkolnych murach, jak i poza nimi.

Proszę o kontakt, gdyby mieli Państwo pytania dotyczące programu. Chętnie podzielę się informacjami na temat zasobów, z których Państwa dzieci będą korzystać na lekcjach. Zapraszam również do zapoznania się materiałami na stronie g.co/AsyInternetu oraz www.asyinternetu.szkolazklasa.org.pl. Zachęcamy, aby pytać dzieci o to, czym zajmują się w szkole i kontynuować rozmowę również w domu – kto wie, może także Państwo nauczą się czegoś nowego o prywatności i bezpieczeństwie w sieci.

Z wyrazami szacunku,
[Podpis]

Często zadawane pytania

Czy aby zagrać w Interlandię, dzieci muszą zrealizować wszystkie scenariusze lekcji?

Nie, ale może się to okazać pomocne. Gra służy przede wszystkim utrwaleniu tego, czego dzieci nauczyły się na lekcjach, a zabawa jest jeszcze lepsza, gdy przed graniem zaproponujesz uczniom i uczennicom dyskusję i burzę mózgów.

Czy do uczestnictwa w programie dzieci potrzebują konta Google?

Nie! Program Asy Internetu jest dostępny dla każdego, kto wejdzie na stronę. Google nie gromadzi żadnych danych uczniów, a program Asy Internetu nie wymaga loginów, haseł czy adresów e-mail.

Jakie urządzenia są kompatybilne z grą Interlandia?

Interlandia działa na wszystkich urządzeniach mających połączenie z internetem i przeglądarkę internetową. Oznacza to, że niemal każdy komputer stacjonarny, laptop, tablet czy smartfon może być wykorzystany do gry.

Gdzie znaleźć więcej informacji?

- Strona główna programu Asy Internetu to: g.co/AsyInternetu.
- Strona z dodatkowymi materiałami dla nauczycieli: asyinternetu.szkolazklasa.org.pl.
- Gra Interlandia znajduje się tu: g.co/Interlandia.
- Konspekt kursu Asy Internetu znajduje się tu: kursy.szkolazklasa.org.pl/kurs/asyinternetu/.
- Materiały dla rodziców znajdują się na stronie: g.co/BelInternetAwesomeFamilies.

Czy aby realizować ten program, muszę ukończyć specjalne szkolenie albo być nauczycielem/nauczycielką konkretnego przedmiotu?

- Po pierwsze: każdy nauczyciel/każda nauczycielka może prowadzić ten program. Nie potrzeba dodatkowego szkolenia.
- Po drugie: każdy prowadzący jest wyjątkowy.
- Po trzecie: lekcje mają na celu zabawę i luźną wymianę zdań między nauczycielem/nauczycielką a uczniami. Nauczyciel powinien/nauczycielka powinna aktywnie słuchać bez oceniania.

W jakich klasach najlepiej sprawdzi się program Asy Internetu?

Program, gra i materiały dostępne online zostały stworzone z myślą o klasach 2–6 (7–12 lat). Jednak przy odpowiednim dostosowaniu można wykorzystać te treści w każdej klasie.

W jaki sposób dzieci uczą się z gry?

Gra utrwała tematy z lekcji, zapoznaje uczniów z dobrymi praktykami w sieci poprzez zabawę oraz umożliwia im na nawiązywanie interakcji ze światem cyfrowym (i rozumienie konsekwencji tych interakcji) w bezpiecznej przestrzeni edukacyjnej.

Czy program Asy Internetu jest zgodny z podstawą programową?

Program Asy Internetu jest skorelowany z polską podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej. Może być realizowany w wybranych klasach, można zrealizować tylko niektóre scenariusze lekcji lub udostępnić je wszystkim uczniom.

Czy istnieje wspólny folder lub strona internetowa z kartami pracy, które można łatwo wyświetlić na tablicy?

Tak, są dostępne w formie prezentacji. We współpracy z Pear Deck zaktualizowaliśmy kurs i nadaliśmy mu formę slajdów, co ułatwia prezentację, przekazywanie i dzielenie się materiałami. Prezentację znajdziesz tutaj:

kursy.szkolazklasa.org.pl/kurs/asy-internetu/.

Czy muszę być ekspertką/ekspertem z dziedziny bezpieczeństwa cyfrowego, by korzystać z tego programu?

Nie. Opracowaliśmy program tak, żeby wszyscy prowadzący mogli z niego korzystać. Co więcej, jeśli chcesz poszerzyć wiedzę o cyfrowym obywatelstwie i bezpieczeństwie, możesz wziąć udział w naszym internetowym kursie dla pedagogów:

<https://obywatelstwocyfrowe.szkolazklasa.org.pl/>.

Czy moi uczniowie i moje uczennice mogą zapisać swoje postępy w Interlandii?

W obecnej wersji nie i raczej się to nie zmieni. Kurs Asy Internetu nie tworzy i nie przechowuje informacji możliwych do powiązania z konkretną osobą – w tym plików z zapisem stanu gry. To dlatego, że nie gromadzimy danych o uczniach, a poza tym chcieliśmy stworzyć kurs dostępny dla wszystkich, bez kont, loginów i haseł.

Wielu moich uczniów i uczennic jest dumnych z ukończenia gry i z tego, czego się nauczyli.

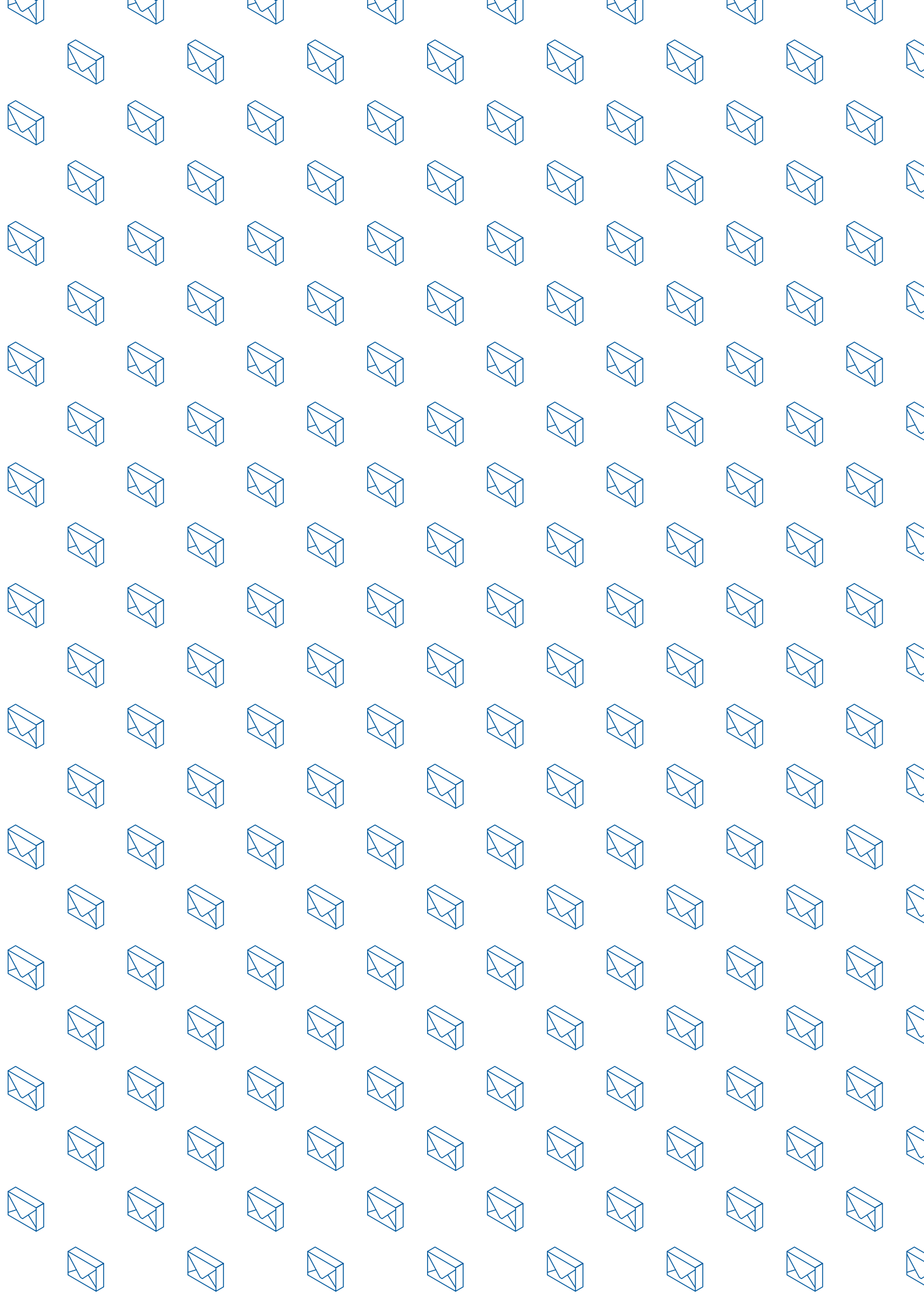
Dlatego przygotowaliśmy wzór certyfikatu, w który można wpisać imię dziecka i stworzyć osobisty dyplom ukończenia kursu.

Gdzie mogę znaleźć inne materiały dla prowadzących?

Wszystkie materiały można znaleźć na stronie: **g.co/AsyInternetu** oraz **www.asyinternetu.szkolazklasa.org.pl**.

Czy istnieje społeczność internetowa, do której mogę dołączyć, żeby wymieniać się pomysłami na tematy związane z kursem i otrzymać wsparcie?

Tak! (Cieszymy się, że powstała.) Często dzielimy się pomysłami, dyskutujemy i wspieramy się wzajemnie na Twitterze. Żeby dowiedzieć się więcej o Asach Internetu i innych programach, odwiedź naszą stronę asyinternetu.szkolazklasa.org.pl.

Udostępniaj z głową

Chroń siebie, swoje informacje i swoją prywatność w sieci

Scenariusze zajęć

1. Kiedy się nie dzielić
2. Prywatność w praktyce
3. Miałem/miałam na myśli coś innego!
4. Jak to przyciąć?
5. Kim w ogóle jest ta osoba?
6. Jak widzą nas inni w internecie?
7. Interlandia: Góra Uwaga

Wprowadzenie

Błędy popełnione w sieci mogą nas zranić, zniszczyć naszą reputację i naruszyć prywatność. Dobrze, żeby młodzi ludzie wiedzieli, że pozornie niewinny wpis zamieszczony dzisiaj może w przyszłości zostać źle zrozumiany. Nawet przez ludzi, o których nie sądzili, że go zobaczą.

Poniższe ćwiczenia na konkretnych przykładach pokazują uczniom i uczennicom, jak zadbać o dobrą reputację w sieci i chronić swoją prywatność.

Cele dla dzieci

- ✓ **Stworzyć i utrzymać** dobrą reputację w sieci.
- ✓ **Szanować** prywatność i granice innych, nawet jeśli różnią się od naszych.
- ✓ **Zrozumieć** potencjalne skutki niewłaściwego śladu cyfrowego.
- ✓ **Prosić** o pomoc dorosłych w przypadku trudnych sytuacji.

Słowniczek

Dane osobowe – wszystkie informacje, które pozwolą Cię zidentyfikować, czyli: imię i nazwisko, adres, numer PESEL i adres e-mail, jeśli zawiera imię i nazwisko, zdjęcie. Szczególną kategorię danych osobowych stanowią dane wrażliwe, dotyczące zdrowia, przekonań religijnych, orientacji seksualnej czy pochodzenia etnicznego.

Fakt – coś, czego prawdziwość może być lub jest udowodniona.

Interpretacja – sposób, w jaki dana osoba rozumie przekaz lub pojmuje jego znaczenie.

Kadr – kiedy robisz zdjęcie lub nagrywasz krajobraz, osobę albo obiekt, kadr określa fragment, jaki widzi odbiorca. Twój widz nie zobaczy tego, co zdecydujesz się pozostawić poza kadrem.

Kod – słowo lub fraza, obraz (np. logo lub emotka) albo inny symbol lub zbiór symboli, które reprezentują określone znaczenie lub przesłanie. Czasami jest to tajny kod zrozumiały tylko dla niektórych ludzi, często jest to po prostu symbol oznaczający coś, co rozumieją prawie wszyscy.

Kontekst – informacje, które otaczają przekaz i pomagają go zrozumieć. Kontekst może obejmować miejsce, czas, w jakim przekaz się pojawia, lub to, od kogo pochodzi.

Nadmierne dzielenie się (oversharing) – udostępnianie w sieci zbyt wielu informacji osobistych, danych wrażliwych albo po prostu pisanie zbyt wiele o sobie w określonej sytuacji lub rozmowie w sieci.

Opinia – przekonanie, które Ty lub inni macie na temat danej osoby lub rzeczy. Nie jest faktem, nie można jej udowodnić.

Prywatność w sieci – szeroki termin. Zazwyczaj używamy go w kontekście kontroli, którymi informacjami o sobie dzielimy się w sieci i kto może je zobaczyć.

Przypuszczenie – coś, co Ty lub inni podejrzewacie, że jest prawdziwe na temat jakiejś osoby, rzeczy lub zdarzenia, brakuje jednak jasnych dowodów na to, że jest to prawda.

Reprezentacja – obraz, symbol lub opis, który dużo mówi (lub wyraża prawdę) o rzeczy, osobie albo grupie.

Reputacja – opinie, wrażenia i przekonania, które inni żywią na Twój temat. Nie zawsze wiesz, jaką masz reputację, ale przeważnie zależy Ci na tym, żeby była dobra.

Selekcja – decydowanie o tym, co publikować w sieci, np. tekst, zdjęcia, dźwięki, ilustracje lub filmy, a następnie uporządkowanie i udostępnienie tego, mając na uwadze, jaki wpływ może to mieć na ludzi, którzy to oglądają, i na to, co pomyślą o Tobie.

Ślad cyfrowy (lub obecność cyfrowa) – Twój ślad cyfrowy to wszystkie informacje o Tobie, które pojawiają się w sieci. Mogą to być zdjęcia, nagrania audio, filmy, teksty, posty czy lajki i wiadomości zostawiane na profilach znajomych. Gdy idziesz, zostawiasz odciski stóp. Podobnie dzieje się z tym, co wrzucasz do sieci – wtedy również zostawiasz swój ślad.

Kiedy się nie dzielić

Uczniowie i uczennice łączą się w pary, dzielą wymyślonymi sekretami i dowiadują, czym są strefy prywatności.

Informacje o tej lekcji: Jest to podstawowa lekcja na temat prywatności w sieci dla osób w każdym wieku. O tym, że jest prawie niemożliwe, aby cofnąć to, co udostępniysz, mieć kontrolę nad tym, kto to zobaczy, i o tym, jak długo będzie to widoczne w przyszłości. Warto w pierwszej kolejności zapytać uczniów, z jakich technologii korzystają, a następnie nawiązać do nich podczas ćwiczenia. Jeśli nie znasz wymienionych przez dzieci aplikacji, to żaden problem! Twoi uczniowie i uczennice prawdopodobniej bardzo się ucieszą, jeśli poprosisz ich o wyjaśnienie.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, jakie informacje powinny być traktowane jako prywatne.
- ✓ **Pamiętać**, że wszyscy zasługują na to, by ich decyzje dotyczące prywatności były respektowane.

Porozmawiajmy

Dlaczego prywatność jest ważna?

W internecie podział na treści prywatne i publiczne nie zawsze jest oczywisty. Warto pamiętać o tym, że nasz profil nie jest przestrzenią prywatną i to, co na nim zamieszczamy, może przedostać się do szerszego grona odbiorców (np. poprzez udostępnianie naszego wpisu przez znajomych lub zrobienie zrzutu ekranu). Treści, którymi dzielimy się w portalach społecznościowych, mogą być potencjalnie widziane i komentowane przez wiele osób. Jeżeli chcemy dbać o prywatność w sieci, warto zastanowić się, gdzie przebiega granica między tym, co prywatne, a tym, co publiczne.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Jeśli chcesz pogłębić dyskusję na temat prywatności, możesz zaproponować uczniom następującą aktywność. Przygotuj dwie kartki. Na jednej napisz „PRYWATNE”, na drugiej „PUBLICZNE”. Zawieś je na przeciwległych ścianach sali. Powiedz: „Za chwilę przeczytam opisy różnych sytuacji związanych z komunikacją w sieci. Jeżeli uznacie, że to przykład komunikacji prywatnej, stańcie przy napisie «PRYWATNE», jeżeli według Was to komunikacja publiczna – wybierzcie napis «PUBLICZNE»”. Przeczytaj opisy sytuacji, a następnie porozmawiaj z uczniami i uczennicami o tych przykładach.

1. Zdjęcie w stroju kąpielowym zamieszczone na portalu społecznościowym (widoczność tylko dla znajomych).
2. Rozmowa z koleżanką na komunikatorze.
3. Rozmowa z dziesięcioma osobami na komunikatorze. Tylko sześć z nich znasz osobiście.
4. Selfie zrobione we własnym pokoju, zamieszczone na portalu społecznościowym.
5. Komentarz do zdjęcia w otwartej grupie (czyli takiej, do której nie potrzebujesz zaproszenia) na portalu społecznościowym.
6. Zdjęcie zamieszczone w zamkniętej grupie na portalu społecznościowym.

Możesz także podać uczniom inne przykłady, spoza świata online: szczoteczka do zębów, miś, tramwaj, nazwisko, ocena z biologii, poglądy religijne, hasło do telefonu, prognoza pogody, zarobki, kieszonkowe koleżanki – i także poprosić ich o ocenę, co jest prywatne, a co publiczne.

Proponowane pytania do dyskusji:

- Gdzie przebiega granica między prywatnym a publicznym? Czy ma znaczenie liczba osób, które mają dostęp do informacji? Czy może łatwość dostępu? A może jeszcze coś innego?
- Czy wszyscy ludzie tak samo rozumieją prywatność?
- Czy możecie podać przykłady informacji, które były prywatne, ale zostały upublicznione bez zgody osoby, której dotyczą? Jak można się przed tym chronić?
- Czy możecie podać przykłady informacji, których upublicznienie może przynieść korzyść lub przyjemność jakiejś osobie?

Podsumuj dyskusję. Zwróć uwagę na to, że każdy może rozumieć prywatność trochę inaczej i że granice między publicznym a prywatnym nie zawsze są oczywiste, ale warto świadomie decydować o tym, co i gdzie publikujemy.

Powiedz uczniom, że istnieje coś takiego jak ślad cyfrowy.

Twój ślad cyfrowy jest tym, co reprezentuje Cię w internecie. To mogą być zdjęcia, nagrania dźwiękowe, filmy, wiadomości, lajki i komentarze na profilach znajomych. W realnym życiu warto być postacią pozytywną i tak samo jest w sieci.

Internet ułatwia komunikację z rodziną i znajomymi oraz z ludźmi, którzy lubią to samo co Ty. Wysyłamy wiadomości, dzielimy się zdjęciami, dołączamy do rozmów w sieciach społecznościowych – czasem nie myśląc, kto inny może je widzieć. Zdjęcie, które dzisiaj wydaje Ci się zabawne i niewinne, może w przyszłości zostać źle zinterpretowane przez osoby, które zobaczą je przypadkiem. Kiedy coś jest w sieci, trudno to usunąć. Pamiętaj: Jak wszystko w internecie, Twój ślad cyfrowy może być widoczny dla każdego człowieka na świecie – nawet osób, których nigdy nie spotkałeś/spotkałaś!

Kiedy coś znajdzie się w sieci, może pozostać w niej na zawsze. Myśl o tym jak o niezmywalnym markerze. Nie da się zetrzeć jego śladów, nawet jeśli zrozumiesz, że chciałeś/chciałaś napisać coś innego.

Wspólnie zastanówcie się, dlaczego prywatność jest taka ważna? Można ją chronić, udostępniając tylko to, czym naprawdę chcemy się podzielić – innymi słowy, uważając, co wrzuca się do sieci. Z jakich innych powodów prywatność może być ważna?

Warto też wiedzieć, kiedy nie należy niczego publikować – nie reagować na czyjś post, nie komentować i nie udostępniać czegoś, co nie jest prawdą. Wszyscy już pewnie słyszeli hasło „pomyśl, zanim napiszesz” – to naprawdę dobra rada. Szanowanie prywatności innych osób polega na myśleniu, co można umieścić w sieci, kto może zobaczyć Twój post, jaki może mieć on wpływ na Ciebie i inne osoby i kiedy najlepiej powstrzymać się od komentowania czy udostępniania.

Tematy do dalszej dyskusji (dzieci mogą też zabrać te pytania do domu i przedyskutować je z rodziną):

- Kiedy można udostępnić czyjeś zdjęcie lub film?
- Dlaczego trudno zachować tajemnicę? Co sprawia, że niektórzy wręcz szukają okazji, żeby dzielić się z innymi „sensacyjnymi” informacjami?
- Czy czasem można zdradzić czyjś sekret?
- Co zrobić, jeśli ktoś dla nas ważny wrzuca do sieci coś, co sprawia, że czujemy, że jest w niebezpieczeństwie? Jeśli czujesz, że trzeba zdradzić ten sekret, to czy należy to tej osobie wcześniej powiedzieć? Czy ta osoba powinna wiedzieć, że się martwisz?

Ćwiczenie

Dlaczego prywatność jest ważna?

W internecie podział na treści prywatne i publiczne nie zawsze jest oczywisty. Warto pamiętać o tym, że nasz profil nie jest przestrzenią prywatną i to, co na nim zamieszczamy, może przedostać się do szerszego grona odbiorców (np. poprzez udostępnianie naszego wpisu przez znajomych lub zrobienie zrzutu ekranu). Treści, którymi dzielimy się w portalach społecznościowych, mogą być potencjalnie widziane i komentowane przez wiele osób. Jeżeli chcemy dbać o prywatność w sieci, warto zastanowić się, gdzie przebiega granica między tym, co prywatne, a tym, co publiczne.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Jeśli chcesz pogłębić dyskusję na temat prywatności, możesz zaproponować uczniom następującą aktywność. Przygotuj dwie kartki. Na jednej napisz „PRYWATNE”, na drugiej „PUBLICZNE”. Zawieś je na przeciwległych ścianach sali. Powiedz: „Za chwilę przeczytam opisy różnych sytuacji związanych z komunikacją w sieci. Jeżeli uznacie, że to przykład komunikacji prywatnej, stańcie przy napisie «PRYWATNE», jeżeli według Was to komunikacja publiczna – wybierzcie napis «PUBLICZNE»”. Przeczytaj opisy sytuacji, a następnie porozmawiaj z uczniami i uczennicami o tych przykładach.

1. Zdjęcie w stroju kąpielowym zamieszczone na portalu społecznościowym (widoczność tylko dla znajomych).
2. Rozmowa z koleżanką na komunikatorze.
3. Rozmowa z dziesięcioma osobami na komunikatorze. Tylko sześć z nich znasz osobiście.
4. Selfie zrobione we własnym pokoju, zamieszczone na portalu społecznościowym.
5. Komentarz do zdjęcia w otwartej grupie (czyli takiej, do której nie potrzebujesz zaproszenia) na portalu społecznościowym.
6. Zdjęcie zamieszczone w zamkniętej grupie na portalu społecznościowym.

Wnioski

Sekrety to tylko jeden rodzaj informacji, które wolelibyśmy zachować dla siebie i dzielić się nimi tylko z najbliższymi. Kiedy zdradzisz sekret, nie masz kontroli nad tym, kto jeszcze go pozna. Jakie inne informacje powinniśmy uważnie chronić?

- adres domowy i numer telefonu,
- adres e-mail,
- hasła,
- nazwy użytkownika,
- prace domowe i inne dokumenty, które tworzysz.

Prywatność w praktyce

Klasa omawia cztery opisy sytuacji i zastanawia się, co było najlepszym rozwiązaniem dotyczącym prywatności w każdej z nich.

Cele dla dzieci

- ✓ **Nauczyć się** patrzeć na prywatność z różnych punktów widzenia.
- ✓ **Zrozumieć**, jakie poziomy prywatności są potrzebne w różnych sytuacjach.

Porozmawiajmy

Aby zwrócić uwagę uczniów na to, że różnie postrzegamy kwestie prywatności, poproś ich o wykonanie doświadczenia. Można prowadzić je w parach lub wybrać kilkoro uczniów na ochotników. Uczniowie stają naprzeciwko siebie. Jeden stoi nieruchomo, drugi zbliża się powoli do chwili, w której stojący uczeń powie: „Stop”. Ćwiczenie warto powtórzyć kilka razy, za każdym razem na podłodze zaznaczając ostateczną odległość, na jaką pozwolili się do siebie zbliżyć uczniowie. W omówieniu zwróćcie uwagę na to, że przestrzeń prywatna jest inna dla różnych osób, a nawet inna dla tej samej osoby w różnych sytuacjach. Każdy powinien o niej samodzielnie decydować i ma prawo do tego, aby inni szanowali jego granice.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Dla osoby prowadzącej: „Prywatność w praktyce”.

Kwestie prywatności: co należy zrobić?

Zapoznaj się z poniższymi przykładami, aby dowiedzieć się czegoś więcej. Podzielimy się na cztery grupy, w każdej grupie omówimy jeden przykład, a potem na forum klasy podzielimy się wnioskami.

Przykłady

Sytuacja 1: Ktoś powiedział dziecku A, że dobrze jest co jakiś czas zmieniać hasła w internecie i telefonie. Postanawia zatem zmienić hasło do swojej ulubionej gry. Uczeń B jest najlepszym przyjacielem ucznia A i też lubi grać w tę grę, ale nie ma swojego loginu, używa więc konta swojego kolegi. Chłopiec A dzieli się nowym hasłem z kolegą.

- Czy to dobrze, że chłopiec A zmienił swoje hasło?
- Czy to dobrze, że chłopiec A udostępnił koledze swoje hasło? Dlaczego?

A co jeśli chłopiec A podzieli się również hasłem do jakiegoś konta w mediach społecznościowych? Czy twoja odpowiedź jest taka sama? Czy odpowiesz tak samo, jeśli przyjmiesz, że są w liceum i mają różnych znajomych?

Sytuacja 2: Twoja koleżanka pisze pamiętnik. Jej znajoma znajduje pamiętnik, gdy nocuje u niej w domu. Dla żartu publikuje fragmenty w internecie.

- Czy popełniła błąd, publikując te wpisy w internecie? Czy to było śmieszne? Dlaczego?
- Jakbyś się czuł/a, gdyby ktoś zrobił coś podobnego z Twoimi prywatnymi zapiskami?

Sytuacja 3: Ktoś napisał „Miłych wakacji” na stronie znajomego na portalu społecznościowym.

- Czy znajomy publicznie ogłosił, że wyjeżdża? Czy chce, żeby cały świat się o tym dowiedział? (Może nie cały świat, ale kto wie...)
- Czy istnieją bardziej dyskretne sposoby na przekazanie tej wiadomości?

Sytuacja 4: Wiesz, że jeden z uczniów założył/jedna z uczennic założyła fałszywe konto w mediach społecznościowych, podszywając się pod kogoś innego i robiąc w jego imieniu niemiłe rzeczy. Konto zawiera także dane osobowe tej osoby.

- Czy uczeń/uczennica pod którego/którą się podszyto, ma prawo o tym wiedzieć? Czy powiesz mu/jej o tym?
- Nikt nie wie, kto to zrobił, ale Ty tak. Czy powiesz tej osobie, żeby usnęła to konto?
- Czy należy powiedzieć o tym nauczycielowi/nauczycielce lub innej dorosłej osobie, do której masz zaufanie?
- Co może się stać, jeżeli nikt tego nie zrobi?

Sytuacja 5: Ty i całe Twoje rodzeństwo korzystacie z tabletu waszej mamy, więc każdy zna do niego hasło. Cała rodzina ma wspólne konto na stronie, na której często robi zakupy. Wszystko było w porządku, aż któregoś dnia Twój brat i jego kolega używali tabletu, aby obejrzeć rewelacyjne słuchawki dla miłośników gier komputerowych. Twój brat poszedł po coś do kuchni, a potem wyszedł z kolegą pograć w kosza. Kilka dni później do domu przyszła przesyłka. W środku znajdowały się słuchawki. Twój brat twierdzi, że ich nie zamawiał. A Ty mu wierzysz na słowo.

- Twoi rodzice będą się zastanawiać, jak te słuchawki znalazły się w waszym domu. Co zrobicie?
- Co z hasłem? Czy dostrzegasz problem związany z korzystaniem przez wszystkich członków rodziny z tego samego hasła do urządzeń i kont, jeśli znajomi również mogą z nich korzystać? Czy porozmawiałbyś/porozmawiałabyś o tym ze swoją rodziną?

Wnioski

Różne sytuacje wymagają różnych reakcji online i offline. Zawsze należy respektować wybory innych dotyczące prywatności, nawet gdybyśmy sami zrobili co innego.

Prywatność w praktyce

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Niniejsza karta ma pomóc w prowadzeniu dyskusji podczas lekcji. To nie jest karta pracy dla uczniów. Zapisz na tablicy prawidłowe lub najlepsze odpowiedzi i omów je.

Sytuacja 1

- **Czy to dobrze, że chłopiec A zmienił swoje hasło?**
Tak, stosowanie różnych haseł do różnych urządzeń i usług oraz zmienianie ich co najmniej raz w roku jest najlepszą zasadą ochrony prywatności w sieci.
- **Czy to dobrze, że chłopiec udostępnił swoje hasło koledze? Dlaczego (nie)?**
Dzieci często ujawniają swoje hasła przyjaciołom, ale nie służy to zachowaniu prywatności ani bezpieczeństwa w sieci. W tym miejscu warto zastanowić się razem z uczniami i uczennicami, dlaczego nie powinno się tak robić. Możesz ich zapytać: Czy przychodzą Wam do głowy jakieś sytuacje, w których nie chcielibyście, aby ktoś oprócz zaufanej osoby dorosłej znał Wasze hasło? Przykłady:
  - Zdarza się, że przyjaźń się rozpada, co potrafi budzić złość. Czy chciałbyś/chciałabyś, aby ktoś, kto jest na Ciebie zły, mógł udostępnić Twoje hasło innym?
  - Co gdyby przyjaciel posiadał hasło do twojego telefonu, zalogował się na Twoje konto i pisał z niego dla zabawy coś dziwnego lub niemiłego o kimś, kogo oboje znacie? Wyglądałoby to tak, jakbyś Ty to napisał/a.
  - Jeśli podzieliłeś/podzieliłaś się swoim hasłem z kimś, kto się wyprowadził, czy chciałbyś/chciałabyś, aby ta osoba już na zawsze miała dostęp do Twoich kont i prywatnych informacji?
  - Co zrobisz, jeśli podczas gry inny użytkownik poprosi Cię o Twój login, żeby grać za Ciebie? Czy podasz mu dane do logowania, nawet jeśli jesteście przyjaciółmi? Pomyśl o tym, co konkretnie możesz robić podczas grania i że ta osoba będzie mogła robić na Twoim koncie wszystko to, co Ty. Czy to jest w porządku? Czy będzie to w porządku za tydzień czy za rok?
- **Co jeśli chłopiec A podzielił się swoim hasłem do jakiegoś konta w mediach społecznościowych? Czy twoja odpowiedź jest taka sama? Czy odpowiesz tak samo, jeśli przyjmiesz, że są już w liceum i mają różnych znajomych?**
  - Odpowiedź jest taka sama. Nie powinno się udostępniać haseł do żadnego konta znajomym, nawet tym najbliższym, ponieważ, jak już wspomnieliśmy, relacje się zmieniają, przyjaciele odchodzą, a przecież nie chcesz udostępniać swojego konta lub profilu komuś, komu na Tobie nie zależy. Wówczas taka osoba mogłaby zmienić informacje o Tobie, albo np. zaszkodzić Ci, podszywając się pod Ciebie i pisząc w Twoim imieniu coś złego na czyjś temat.

Sytuacja 2

- **Czy koleżanka popełniła błąd, publikując te informacje w sieci? Czy to było śmieszne? Dlaczego?** Niektórym uczniom może się wydawać, że to zabawne, skoro to, co udostępniają, jest śmieszne. Postaraj się przybliżyć im tę kwestię i zadaj takie pytanie:
  - Jakbyś się czuł/a, gdyby ktoś zrobił coś takiego z treściami, które nie chcesz, aby inni zobaczyli?

Sytuacja 3

- **Czy znajomy publicznie ogłosił, że wyjeżdża?**
Na potrzeby dyskusji przyjmijmy, że odpowiedź brzmi twierdząco. Następnie zapytaj klasę:
- **Czy znajomy chciałby, żeby cały świat się o tym dowiedział?**
Nie (prawdopodobnie).
- **Dlaczego nie?**
Niektóre dobre odpowiedzi to: jego rodzina może chcieć utrzymać swoje miejsce pobytu w tajemnicy lub nie martwić się o bezpieczeństwo domu, kiedy wyjadą.
- **Czy istnieją bardziej dyskretne sposoby na przekazanie tej wiadomości?**
Uczniowie pewnie wpadną na kilka dobrych odpowiedzi, np. wysłanie prywatnej wiadomości czy rozmowa telefoniczna.

Sytuacja 4

- **Czy uczeń/uczennica pod którego/którą się podszywano, ma prawo o tym wiedzieć? Czy powiedziałbyś/powiedziałabyś mu/jej o tym?**
Na pierwszą część tego pytania będziesz mieć własną odpowiedź, ale interesujące będzie wysłuchanie odpowiedzi uczniów i uczennic oraz dyskusja o tym, czy powiedziałby o tym osobie, pod którą się podszywano.
- **Nie wszyscy wiedzą, kto za tym stoi, ale Ty tak. Czy powiesz tej osobie, żeby przestała?**
Nie każdy czułby się pewnie w konfrontacji z agresorem. To normalne. Zapytaj klasę, czy jest ktoś, kto czułby się na siłach i dlaczego. Zobacz, czy rozwinie się z tego jakaś dyskusja.
- **Czy należy powiedzieć o tym nauczycielowi/nauczycielce lub zaufanemu dorosłemu?**
Jeśli nikt nie zwróci uwagi agresorowi, żeby zlikwidował konto, lub agresor zignoruje prośbę, należy poinformować dorosłego. Postaraj się uzmysłowić dzieciom, jak ważne jest, by chronić innych przed krzywdą, wstydem, wykluczeniem społecznym, prześladowaniem i nękaniami. To nie jest donoszenie. W końcu robisz to po to, aby kogoś ochronić, a nie wpędzić drugą osobę w kłopoty.
- **Co może się stać, jeśli nikt nie podejmie działania?**
Krzywdy wyrządzanej drugiej osobie nie można zatrzymać. Będzie to dobry temat do dyskusji na temat troski o innych i tego, dlaczego jest ona tak ważna. W rozdziale „Życzliwość” znajdziesz więcej informacji na ten temat.

Sytuacja 5

- **Twoi rodzice zaczęli się zastanawiać, jakim cudem te słuchawki znalazły się w domu. Co zrobicie z bratem?**
Uczniowie mogą się odruchowo skupić na tym, co jest, a co nie jest właściwe w takiej sytuacji (i to jest w porządku). Przeprowadźcie krótką dyskusję na ten temat i sprawdźcie, czy osiągną porozumienie w tej kwestii.
- **Co z hasłem? Opowiedz o zagrożeniach związanych z używaniem tego samego hasła przez wszystkich członków rodziny.**
Wiele rodzin tak robi. Spróbuj skłonić dzieci do refleksji na następujące tematy:
1) bezpieczeństwo rodzinnych haseł, kiedy odwiedzają Was przyjaciele; 2) jak ważne jest, aby nie dzielić się hasłami z przyjaciółmi i osobami z zewnątrz oraz 3) jakie inne problemy mogą się pojawić oprócz sytuacji z zamówieniem złożonym przez kogoś innego na Waszym rodzinnym koncie.

Miałem/miałam na myśli coś innego!

Uczniowie i uczennice projektują spersonalizowane koszulki, używając tylko emotikonów. W ten sposób uczą się, że różni ludzie mogą odmiennie interpretować ten sam przekaz.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Kiedy nosimy T-shirty z logo firm, drużyn sportowych, szkół, muzyków, polityków itp., jesteśmy jak chodzące billboardy. Ćwiczenie pokazuje, że koszulka jest jednocześnie bezpośrednią komunikacją i środkiem przekazu oraz pomaga uczniom dostrzec, że ekrany to niejedyny medium.

Cele dla dzieci

- ✓ **Dowiedzieć się**, jak ważne jest zadawanie pytania: Jak inni mogą odbierać moje przesłanie?
- ✓ **Mieć świadomość** elementów wizualnych używanych do komunikacji.
- ✓ **Dostrzec**, że dzieląc się czymś online lub nosząc jakąś koszulkę, współtworzymy media.
- ✓ **Nauczyć się** znaczenia pojęć „kontekst” i „reprezentacja”.

Porozmawiajmy

Czy zdarzyło Ci się, że ktoś kiedyś źle zrozumiał coś, co zostało przez Ciebie powiedziane, zrobione, napisane lub opublikowane online? Czy ta osoba zareagowała złością lub smutkiem, tak że trzeba było wyjaśniać, że nie takie były Twoje intencje?

Czasami ludzie, z którymi się komunikujemy, nie rozumieją **naszych** intencji, zwłaszcza jeśli porozumiewamy się na odległość. Dzieje się tak dlatego, że interpretacja obrazów i słów zależy od indywidualnych doświadczeń każdego i każdej z nas.

Wiele komunikatów przekazujemy zupełnie nieświadomie, a to często prowadzi do nieporozumień. Oceniamy ludzi i sami jesteśmy oceniani po ubiorze, fryzurze, a nawet sposobie, w jaki chodzimy i gestykulujemy. Wypowiadanie się na temat rzeczy, osoby lub grupy osób za pomocą obrazów, symboli, konkretnego stylu i słów nazywamy reprezentacją.

Oto przykład: gdy zobaczysz w sieci zdjęcie osoby w koszulce sportowej z logo drużyny, w pierwszej chwili pomyślisz, że kibicuje temu zespołowi. Prawdopodobnie tak właśnie jest. To dlatego, że większość z nas rozpoznaje koszulki sportowe – kojarzymy ten rodzaj kodu. Nawet jeśli nie jesteśmy pewni, o który konkretnie zespół chodzi, wiemy, że to prawdopodobnie drużyna sportowa.

Ale co, jeśli zobaczysz zdjęcie kogoś w masce śledzia? Co pomyślisz o tej osobie? Jeśli mieszkasz w Gdyni lub interesujesz się piłką nożną, to wiesz, że śledź jest maskotką Arki Gdynia. Osoba na zdjęciu założyła śledziową maskę, aby pokazać, że kibicuje tej drużynie.

Jeśli nie znasz kodu kibiców Arki Gdynia, możesz pomyśleć, że maska jest kostiumem na bal przebierańców albo oznacza, że komuś wyjątkowo smakują śledzie.

Co więc zrobić, by inni ludzie zrozumieli nasz przekaz, kiedy zamieszczamy treści online? Jednym ze sposobów jest postrzeganie samych siebie jako twórców przekazów medialnych, a nie jedynie ich komunikatorów lub odbiorców. Za każdym razem, gdy tworzymy profil online, wysyłamy do kogoś wiadomość, piszemy na czacie w grze lub udostępniamy zdjęcie, tworzymy media. Jak przystało na porządnych twórców przekazów medialnych, chcemy tworzyć treści w przemyślany sposób. Dlatego przed opublikowaniem czegokolwiek warto zadać sobie pytanie: „W jaki sposób inni mogą zinterpretować mój przekaz?”.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Szablon koszulki” (po jednym wydrukowanym egzemplarzu dla każdego ucznia).
- Karta pracy: „Karta emoji” (można wyświetlić na projektorze lub udostępnić uczniom).
- Markery, kredki do rysowania.
- Taśma klejąca (lub inny sposób, aby rozwiesić rysunki T-shirtów w klasie).

1. Opisz siebie za pomocą emotikoniek

Aby było nam łatwiej myśleć o sobie jako o biegłych twórcach treści, będziemy ozdabiać koszulki. Korzystając z pustego szablonu T-shirtu, spróbuj wyrazić siebie tylko za pomocą emoji. Użyj jednej, dwóch lub trzech, ale nie więcej. Możesz kopiować emotikony z „Karty emoji” lub wymyślać własne.

2. Zaprezentuj i opowiedz

W parach spróbujcie zgadnąć, co o waszych partnerach mówią emotikony na ich koszulkach. Czy Wasze przypuszczenia były trafne, czy też musieliście sobie nawzajem wytłumaczyć, co oznaczają?

3. Czyja to koszulka?

Rozwieście projekty T-shirtów w klasie tak, aby były dobrze widoczne. Czy potraficie dopasować koszulki do ich właścicieli?

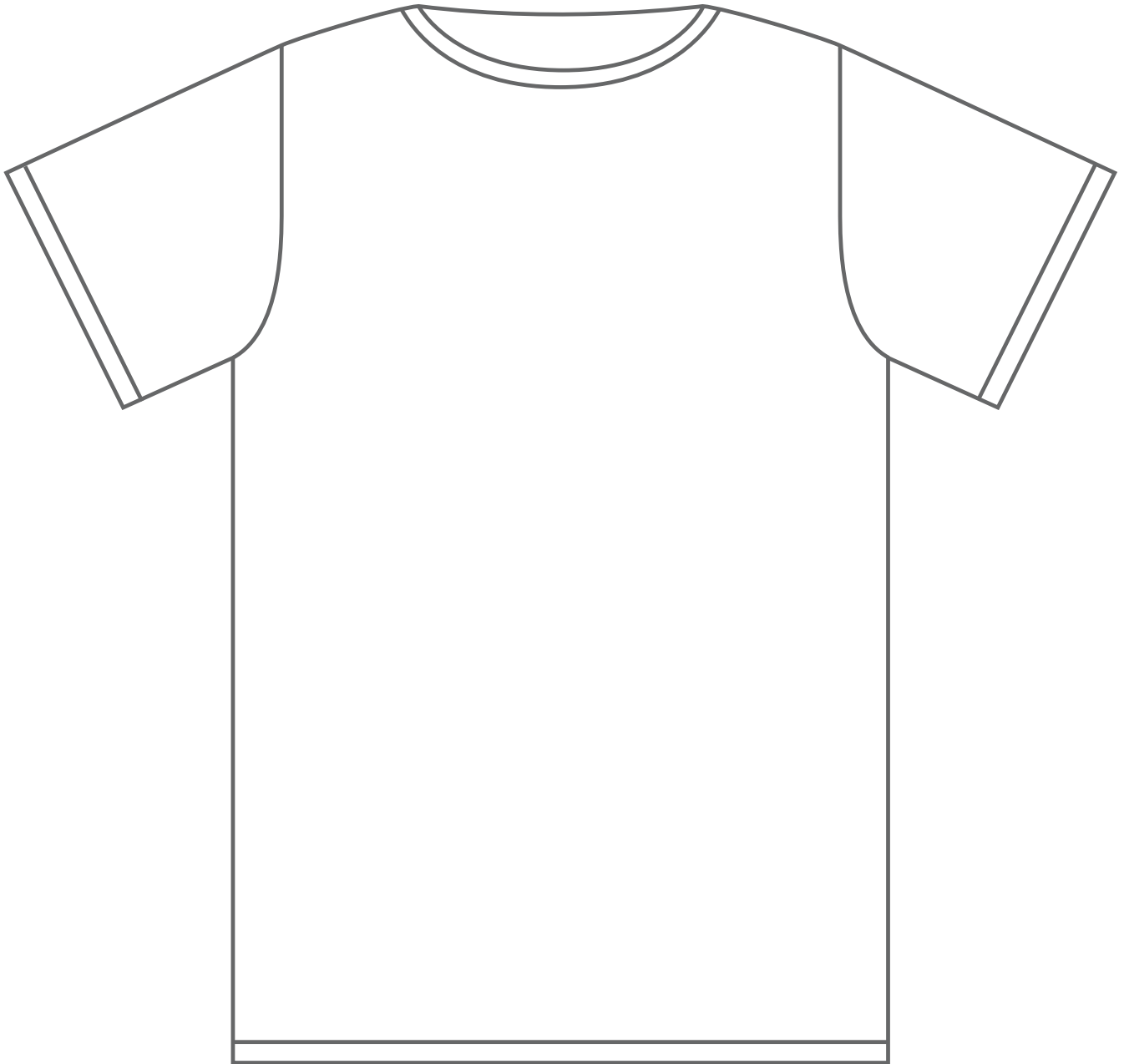
4. Przedyskutujcie w klasie:

Dopasowanie koszulek do kolegów i koleżanek z klasy było trudne czy łatwe? Co można powiedzieć o tych symbolach, które okazały się łatwe do dopasowania? Czy wiele osób używało tych samych emotikoniek? Czy były takie, których użyła tylko jedna osoba? Czy wszyscy zgadzali się co do znaczenia poszczególnych emotikoniek? Jak kontekst może zmienić znaczenie emotikony? Spójrz na emotikonkę dłoni z dwoma palcami. Skąd wiesz, czy oznaczają pokój, zwycięstwo czy numer 2? A jak zinterpretujesz emotikonkę ognia? Czy oznacza niebezpieczeństwo albo wypadek? A może osobę popularną lub odnoszącą sukcesy („Wymiatasz!”)? Czy znaczenie zmienia się w zależności od tego, gdzie pojawia się emotikona? (Uśmiechnięte emotikony na pracy domowej mogą oznaczać, że nauczyciel/ka chwali Cię za dobrze wykonane zadanie, ale w tekście od przyjaciela mogą oznaczać, że ma dobry humor lub żartuje). Czy znaczenie zmienia się w zależności od tego, wśród jakich innych emotikoniek się znajduje?

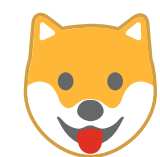
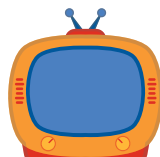
Wnioski

Jako twórcy przekazów medialnych powinniśmy pamiętać, że zanim opublikujemy wiadomości lub zdjęcia w internecie, warto zatrzymać się i zadać sobie pytanie: „Jak ktoś inny może to zinterpretować? Czy mam pewność, że zrozumie moje intencje?”. Czy mogłoby to zostać źle odebrane? Podobnie zanim skomentujemy wypowiedzi innych, **powinniśmy** zadać sobie pytanie: „Czy mam pewność, że rozumiem intencje tej osoby? Po czym mogę się zorientować?”.

Szablon koszulki

Karta emoji

Jak to przyciąć?

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Korzystanie z mediów społecznościowych wiąże się z dokonywaniem wyborów. Podstawowa decyzja dotyczy tego, co udostępnić, a czego nie. W tym ćwiczeniu pomożemy uczniom spojrzeć na siebie jak na twórców i pokażemy, jak decydować, co udostępniać online, a z czego zrezygnować.

Cele dla dzieci

- ✓ **Spojrzeć** na siebie jak na twórcę przekazów medialnych, a nie tylko odbiorcę.
- ✓ **Zrozumieć**, że twórcy treści medialnych dokonują wyborów, co pokazać, a co wyciąć.
- ✓ **Korzystać** z kadrowania, aby zrozumieć, czym się różni przekaz obrazu publikowanego w całości od publikowanego we fragmencie, w celu ukrycia albo zatajenia reszty.

Porozmawiajmy

Twórcy wykorzystujący media wizualne kontrolują, ile informacji udostępniają, stosując kadrowanie. Decydują o tym, co ma się znaleźć w kadrze (co widzimy), a co pozostawić poza jego ramką (co jest niewidoczne). Ukazywanie osób z żądziej perspektywy lub w niekorzystnym otoczeniu może wpływać na ich negatywny odbiór. W historii wielokrotnie manipulowano obrazem. Zawężano kadr, by nie pokazać tłumów podczas pielgrzymek papieża albo retuszowano zdjęcia, eliminując postaci, które straciły poparcie widocznego na fotografii przywódcy. Tak dobierano zdjęcia, żeby znalazły się na nich radosne albo, odwrotnie, agresywne czy oburzone osoby, sugerując w ten sposób charakter wydarzenia.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Kartka A4 i nożyczki (jeden zestaw dla każdego ucznia).
- Karta pracy: „Co jest w kadrze?” (można wyświetlić na ekranie).

Przeczytaj i omów z klasą każde ćwiczenie, a następnie przedyskutujcie:

1. Kadrowanie

Wszystkie materiały publikowane w mediach są wynikiem szeregu decyzji podejmowanych przez ich twórców. To oni decydują, co należy pokazać, a czego nie, co lepiej wyciąć lub ukryć. Gdy robimy zdjęcia lub nagrywamy wideo, widzimy w ramce, co znajduje się w kadrze, a co nie. By zrozumieć, jak to działa, weź kartkę i wytnij ze środka prostokąt, aby utworzyć własną ramkę kadru. Przytrzymaj ramkę na wyciągnięcie ręki i przesunę powoli w kierunku twarzy, następnie znów oddal ją od siebie (możesz osiągnąć ten sam efekt, operując zoomem w aparacie). Co obserwujesz, skupiając się tylko na obrazie wewnątrz ramki? Co w niej widzisz, kiedy poruszasz ramką w poziomie od lewej do prawej? Czy potrafisz tak ustawić ramkę, aby było w niej widać tylko część osób z klasy, a innych nie? Żeby ująć w kadrze tylko niektóre fragmenty ściany, a pozostałych nie? Kiedy kontrolujesz ramkę, jesteś twórcą przekazu medialnego. Masz moc decydowania o tym, co pokazać, a co pominąć. To, co zdecydujesz się pozostawić poza ramką, wciąż istnieje w prawdziwym życiu, ale inni ludzie nie będą w stanie tego zobaczyć.

2. Pokazać czy ukryć?

Weź kartę pracy i spójrz na obrazek 1A. Jak myślisz, co przedstawia zdjęcie, i skąd wiesz, co na nim widzisz? Teraz spójrz na fotografię 1B. W jaki sposób dodatkowy fragment pomógł Ci lepiej zrozumieć, na co patrzysz?

Spróbuj jeszcze raz z obrazkiem 2A. Jak myślisz, co rzuca cień? Dlaczego tak sądzisz? Na zdjęciu 2B znajdziesz więcej informacji. Czy Twoje przypuszczenia były słuszne?

3. Nadmiar informacji?

Co za dużo, to niezdrowo – dotyczy to również treści. Nadmiar informacji odwraca naszą uwagę od obrazu w głównym kadrze i utrudnia jego zrozumienie. Spójrz na przykład numer 3 na karcie pracy. Czasem fajnie zobaczyć, jak coś powstaje. Jednak co by było, gdybyś za każdym razem, gdy oglądasz program telewizyjny czy film, widział/a obraz ze wszystkich kamer, słyszał/a dźwięk z każdego mikrofonu i głosy członków załogi, a oprócz głównego ujęcia obserwował/a plan produkcyjny? Czy sądzisz, że Twój odbiór programu byłby równie pozytywny?

4. Ty decydujesz

Za każdym razem, gdy udostępniasz coś online, tworzysz przekaz medialny. Tak jak producenci filmów lub programów telewizyjnych możesz zdecydować, co zobaczy publiczność – co znajdzie się w kadrze, a co pozostanie poza zasięgiem wzroku, poza ramką.

Wnioski

Jako twórca treści medialnych umieszczasz ramkę kadru wokół tego, co udostępniasz online, aby inni zobaczyli tylko to, co chcesz im pokazać. Pamiętaj o tym, udostępniając coś online i upewnij się, że informacje osobiste lub prywatne pozostawisz poza ramką.

Co widać w kadrze?

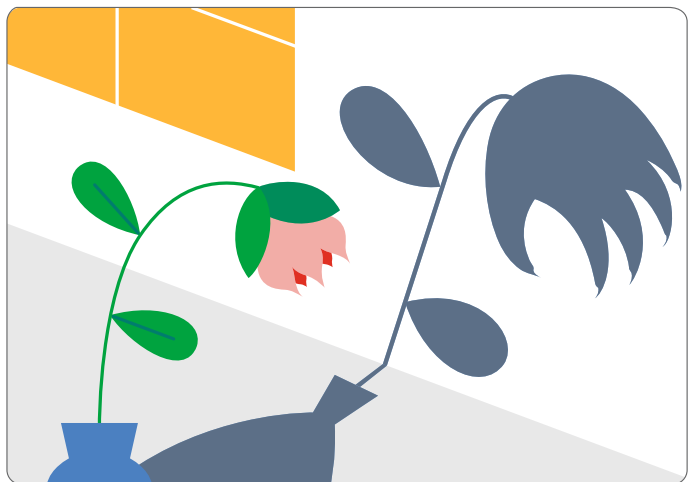
1A

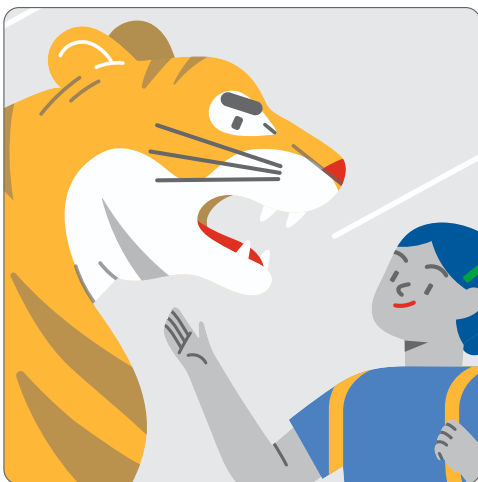
1B

2A

2B

3A

3B

Kim jest ta osoba?

Niniejsza lekcja zawiera przykłady tego, jak wygląda ślad cyfrowy. Uczniowie i uczennice zapoznają się ze zbiorem informacji o fikcyjnej postaci, próbując wydedukować na jego podstawie więcej o tej osobie.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zidentyfikować** sposoby zdobywania informacji o osobach w sieci.
- ✓ **Zastanowić się**, jak oceniamy osobę, na podstawie tego, co publikuje w sieci i co staje się częścią jej cyfrowego śladu.
- ✓ **Określić** prawdziwość tych informacji i zrozumieć różnicę pomiędzy założeniem, opinią i faktem.

Porozmawiajmy

Skąd wiemy to, co (wydaje nam się, że) wiemy?

W internecie można znaleźć mnóstwo osobistych informacji. Niektóre z nich mogą sprawić, że założymy na czyjś temat coś, co okaże się nieprawdą. Zastanówmy się nad poniższymi pytaniami:

- Czego możemy dowiedzieć się na podstawie czyichś prywatnych informacji lub treści, które publikuje?
- Co możemy zgadywać na podstawie danych osobowych, choć nie jesteśmy tego pewni?
- Czy w ogóle wiemy, jak zbierano te informacje? Jak możemy zidentyfikować ich źródło?

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy „Kim jest ta osoba?” (po jednej dla ucznia).
- Zbiór aktywności w sieci kilku prawdziwych lub wymyślonych osób. Można wykorzystać karty pracy podczas lekcji albo w ramach pracy domowej poprosić o zebranie przykładów z poniższych źródeł:
  - konta na portalach społecznościowych członków rodziny i sławnych osób, jeśli są odpowiednie dla dzieci w tym wieku
  - wydrukowane zapisy historii przeglądarki (uwaga, pamiętajcie, że z jednego komputera korzysta czasem kilka osób, więc historia przeglądania może być myląca).
- Notatniki albo urządzenia do przeprowadzenia krótkiego zadania z pisania tekstu.

Ewentualne zmiany dla młodszych uczniów: Jeśli uważasz, że młodsze uczniowie są gotowi do rozmowy o śladach cyfrowych w mediach, rozważ użycie strategii „Najpierw ja, potem my, a teraz wy” (prezentujesz pierwszy przykład na karcie pracy, uzupełniasz drugi przykład z klasą, a nad pozostałymi uczniowie i uczennice pracują samodzielnie, po czym wspólnie omawiacie).

1. Poznaj informacje o osobie

Jeśli pracujesz z kartą pracy, rozdaj dzieciom jej kopie. Jeśli wolisz kolekcję zgromadzone przez dzieci, wybierz trzy osoby, ułóż informacje o nich jak na kartach pracy i daj każdemu dziecku kopię tych materiałów.

2. Napisz opis

Podzielcie się na grupy, w każdej grupie zajmiecie się jedną postacią. Każda grupa opracowuje swój własny krótki opis osoby, odpowiadając na pytanie: „Jak myślisz, kim jest ta osoba?”.

3. Przeczytajcie opis

Każda grupa czyta opis, który wymyśliła dla swojej postaci.

4. Poznaj prawdę

Gotowi? Poniżej odkrywamy prawdę o naszych postaciach! Pamiętaj, żeby nie czytać tego tekstu, póki grupy nie skończą opisów.

- **Marta** jest w ostatniej klasie liceum. W przyszłym roku idzie na studia, ma w planach studiować inżynierię chemiczną, a potem chce założyć własną firmę. Najważniejsza jest dla niej rodzina, wolontariat, popkultura i moda.
- **Paweł** jest początkującym graczem w licealnej drużynie siatkówki. Ma 15 lat i mieszka w Poznaniu. Ma 8-letnią siostrę. Najważniejsza dla niego jest siatkówka, sztuka, granie na gitarze i znajomi.
- **Kinga** ma 14 lat. Właśnie dołączyła do drużyny piłkarskiej i ma dwa koty. Ładnie rysuje, a w weekendy lubi budować roboty. Najważniejsza dla niej jest technologia, jej drużyna, zwierzęta i ich prawa.

5. Dyskusja

Jak bardzo Wasze opisy były zgodne z faktami o tych osobach? Jak myślicie, skąd wzięły się Wasze opisy? Czy Wasze opisy to opinie, przypuszczenia czy fakty? Wyjaśnijcie dlaczego. Czego się nauczyliście z tej lekcji?

Wnioski

Kiedy widzimy posty, komentarze, zdjęcia i filmiki innych osób, zakładamy na ich temat rzeczy, które niekoniecznie są prawdziwe. Szczególnie łatwo się pomylić, jeśli kogoś nie znamy. To dlatego, że to, co widzimy w sieci w danym momencie, jest tylko częścią tego, kim ktoś naprawdę jest i co jest dla niego ważne. Może też być tak, że ktoś udaje kogoś innego albo czuje coś tylko w danej chwili i akurat o tym napisze. Nie wiemy, jaki ktoś naprawdę jest ani co czuje, póki nie poznamy go osobiście – i nawet wtedy nie wiemy tego od razu!

Kim jest ta osoba?

Przeczytaj opis aktywności w sieci każdego z bohaterów ćwiczenia. Po każdym przykładzie napisz krótko, kim Twoim zdaniem jest ta osoba. Co lubi, czego nie lubi, co jest dla niej/niego ważne.

Marta

Zobaczcie, jak tańczę pod wodą! Świetnie wszyscy wyglądacie!

Najlepsze sposoby walki z trądzikiem.

Mój młodszy brat jest MEGA wkurzający! Chyba jest kosmitą.

Mandat za przekroczenie prędkości.

Konferencja Młodych Projektantów w Akademii Sztuk Pięknych

W KOŃCU WIDZIAŁAM TEN NOWY SERIAL SQUID GAME! OMG GENIALNE!

Paweł

WYGRALIŚMY! Do mistrzostw jeszcze tylko jeden mecz. Muszę poćwiczyć rzuty.

Nienawidzę imprez szkolnych. #nieide

MUZEUM NARODOWE W POZNANIU

W drodze do Krakowa na moje urodziny! Nie mogę się doczekać.

Idę ćwiczyć z tatą rzuty w parku Wilsona. Będzie super!

Fontanna na Starym Rynku

Kinga

Kinga jest w: Pizzeria przy Rynku

Nie udało się zdobyć zwycięskiej bramki. Ech. Przynajmniej zremisowaliśmy.

25 zdjęć szczeniaczków

Studniówka

Obczajcie stronę mojej koleżanki. W znacznej części to ja ją zaprogramowałam.

Nowy rekord! YESSSSSS! I <3 candy crush!!

Jak widzą nas inni?

Uczniowie i uczennice dowiadują się, jak różne osoby – rodzice, pracodawcy, znajomi, policja – mogłyby postrzegać postaci z poprzedniego ćwiczenia lub co ich ślady cyfrowe mogą o nich sugerować.

Cele dla dzieci

- ✓ **Brać pod uwagę** perspektywy innych osób, kiedy decydujemy o tym, czy podzielić się czymś online czy nie.
- ✓ **Rozważyć** konsekwencje ujawniania informacji osobistych – to, co udostępniasz, staje się częścią śladu cyfrowego, który może pozostać na długo.
- ✓ **Określić cel**, jakim jest aktywne tworzenie pozytywnej obecności w sieci.

Porozmawiamy

Nowy punkt widzenia

Twój ślad cyfrowy może powiedzieć innym więcej, niż chcesz (a nawet coś całkowicie innego). Przyjrzyjmy się konsekwencjom takiej sytuacji.

Przyjrzyjmy się profilom z punktu widzenia postaci. Zobaczymy, jak to wygląda z ich punktu widzenia.

- Myślisz, że chcą, by ktoś znał te wszystkie informacje o nich? Dlaczego?
- Przed kim woleliby te informacje ukryć?
- Jak inni mogą odbierać te informacje?
- Jak inni mogą wykorzystać tę wiedzę?

Różne sytuacje wymagają różnych poziomów zabezpieczeń prywatności. Umiejętność spojrzenia z innego punktu widzenia jest kluczem do właściwej ochrony prywatności.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Kopie fikcyjnych profili ze scenariusza 2 (po jednej dla każdego dziecka).

Ewentualne zmiany dla młodszych klas: Jeśli uważasz, że młodszy uczniowie są gotowi do rozmowy o tym, jak są postrzegani w mediach społecznościowych, zastanów się nad ograniczeniem liczby perspektyw. Może to być rodzic, przyjaciel, policjant i oni sami za 10 lat. Następnie wspólnie omówcie wnioski.

1. Nowy punkt widzenia

Podzielimy się na grupy. Każda grupa pomyśli o postaci z punktu widzenia różnych osób:

- rodzic/opiekun,
- trener/trenerka,
- pracodawca,
- znajomy,
- policjant/policjantka,
- reklamodawca,
- Ty za dziesięć lat.

Co jest ważne dla rodzica, dyrektora, trenerki, przyjaciółki i tak dalej? Do jakich wniosków o postaci możesz dojść? Jak wykorzystasz te informacje? Wykreśl informacje, których – Twoim zdaniem – postać wołałaby Ci nie ujawniać (lub nie powinna ujawnić).

2. Przedstawcie wnioski

Na koniec każda grupa przedstawia wyniki swojej pracy i wyjaśnia wybory związane z prywatnością.

3. Dyskusja w klasie

Jakie są Twoje główne wnioski po tym ćwiczeniu? Dlaczego informacje, które widzimy, mogą nie odzwierciedlać całej prawdy? Co może się stać, jeśli ktoś wyrobi sobie negatywną opinię o Tobie na podstawie treści, jakie znajdzie w sieci?

Wnioski

Różne osoby mogą zobaczyć te same informacje i wyciągnąć z nich różne wnioski. Nie zakładaj, że ludzie w sieci zobaczą Cię tak, jak Ty się widzisz.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Młodzi ludzie szczególnie często dzielą się w sieci swoimi zdjęciami (robią selfie, fotografują szczegóły swojego wyglądu, wstawiają zdjęcia z wydarzeń, w których uczestniczą wspólnie ze znajomymi). Porozmawiajcie o tym, że nie tylko słowa są komunikatem: jest nim strój, fryzura, tatuaż, postawa, otoczenie.

Interlandia: Góra Uważności

órzyste centrum miasta w Interlandii to miejsce, gdzie wszyscy się spotykają i gdzie przecinają się wszystkie ścieżki. Ale musisz być bardzo uważny/uważna na to, czym się dzielisz i z kim. Informacja przemieszcza się z prędkością światła, a wśród Twoich znajomych internautów jest ktoś, kto zbyt chętnie się dzieli.

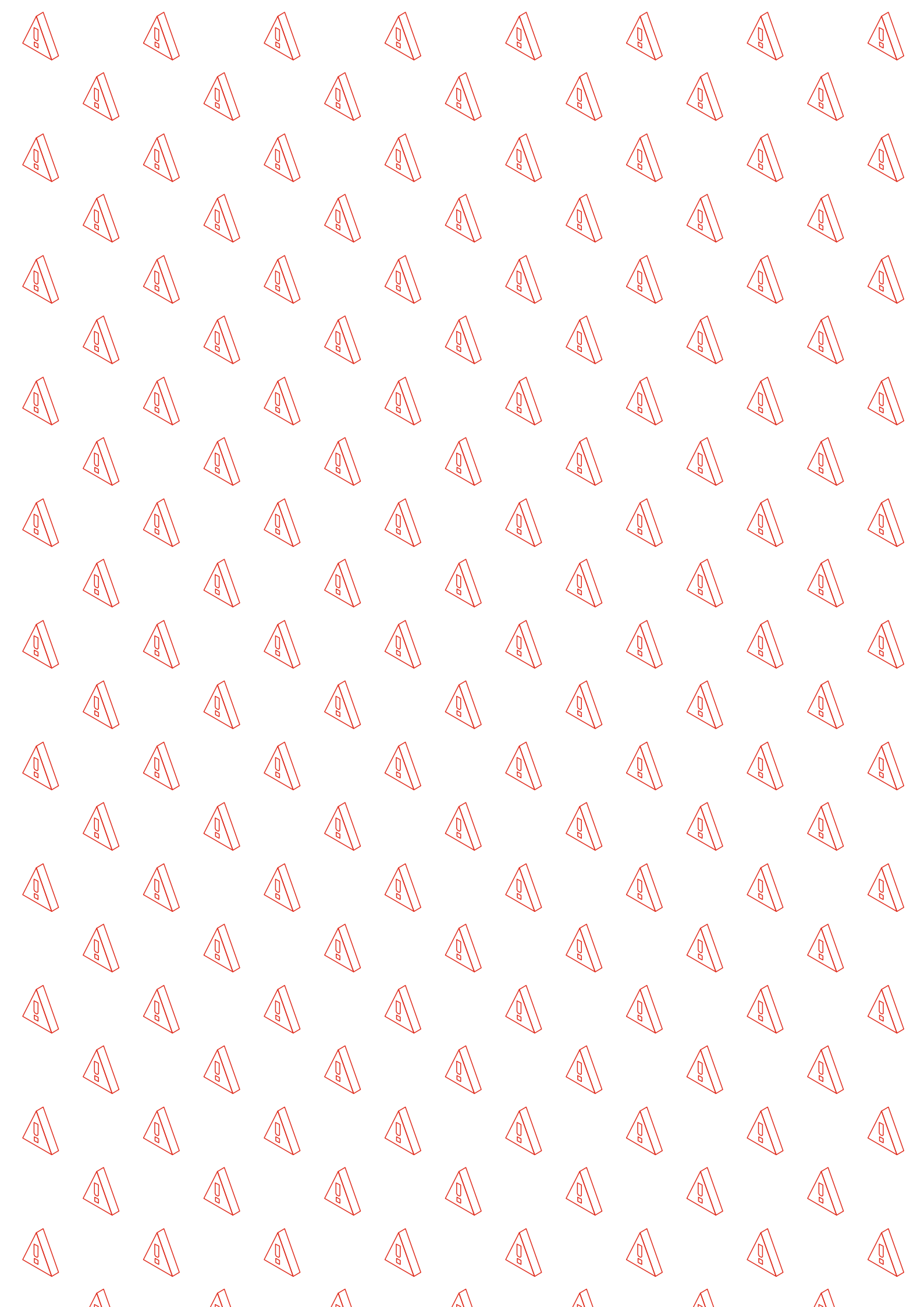
Otwórz przeglądarkę internetową na swoim urządzeniu i odwiedź stronę g.co/GoraUwaznosci.

Tematy do dyskusji

Poproś uczniów i uczennice o zagranie w Górę Uważności i, korzystając z poniższych pytań, zachęć ich do dyskusji o tym, czego się nauczyli. Większość dzieci najbardziej korzysta z gry, gdy gra samodzielnie, ale możesz też połączyć dzieci w pary. Może to być szczególnie wskazane w przypadku młodszych graczy.

- Które spośród postów udostępnionych w grze najprawdopodobniej udostępniłbyście także w realnym świecie? Dlaczego?
- Opisz sytuację, kiedy przypadkiem udostępniłeś/udostępniłaś coś, czego nie należało.
- Dlaczego, Twoim zdaniem, o jednej z postaci w grze mówi się, że za bardzo lubi się dzielić?
- Opisz charakter tej postaci i to, jak jej działania wpływają na grę.
- Czy granie w Górę Uważności zmieniło Twoje podejście do dzielenia się treściami w przyszłości?
- Co chcesz robić inaczej po tych zajęciach i zagranie w grę?
- Jakie mogą być negatywne konsekwencje udostępnienia czegoś publicznie, nie tylko znajomym?
- Co można zrobić, jeśli przypadkiem udostępni się coś osobistego? A co możesz zrobić, jeśli ktoś przypadkiem udostępni coś bardzo osobistego Tobie?

Nie daj się nabrać

O trzymaniu się z dala od oszustów, wyłudzaczy, informacji, które nie są użyteczne, i innych rzeczy, które próbują namieszać Ci w głowie, a także o tym, jak znajdować to, co dobre.

Scenariusze zajęć

1. Wyskakujące okienka, wyłudzenie informacji i inne oszustwa
2. Kto to w ogóle jest?
3. O botach
4. Czy to na pewno prawda?
5. Wykrywanie dezinformacji online
6. Gdybyśmy byli wyszukiwarką
7. Wyszukiwanie informacji w internecie
8. Interlandia: Rzeka Rzeczywistości

Wprowadzenie

Uczniowie powinni zrozumieć, że nawiązywane w internecie kontakty i napotykane tam treści niekoniecznie są prawdziwe i wiarygodne, a wręcz mogą się wiązać z próbami kradzieży informacji, tożsamości lub własności. Oszuści internetowi próbują nakłaniać internautów w każdym wieku do reagowania na oszukańcze posty i oferty. Czasami są to osoby podające się za kogoś znajomego.

Cele dla uczniów

- ✓ **Zrozumieć**, że to, co ludzie piszą w sieci, niekoniecznie jest prawdą.
- ✓ **Dowiedzieć się**, jak działa oszustwo, dlaczego stanowi zagrożenie i jak go uniknąć.
- ✓ **Określić** wiarygodność informacji i wiadomości w sieci oraz uważać na manipulacje, twierdzenia bez pokrycia, fałszywe promocje i nagrody oraz inne oszustwa internetowe.

Słowniczek

Catfishing – polega na stworzeniu fałszywej tożsamości lub konta celem zdobycia czyjegoś zaufania i nakłonienia go do udostępnienia swoich danych osobowych.

Clickbait – przyciągające uwagę treści, które za sprawą ciekawej formy lub chwytliwych fraz mogą skłonić użytkownika do kliknięcia linku do danej strony.

Dezinformacja – forma przekazu informacji, która celowo wprowadza w błąd i tworzy fałszywy obraz rzeczywistości.

Dowody – fakty lub przykłady, które świadczą o tym, że coś jest prawdą lub fałszem.

Fałszywe informacje – wiadomości, które celowo kłamają lub zniekształcają prawdę. Popularnie nazywane fake newsami.

Fejk – fałsz; działanie lub wiadomość mające na celu wprowadzenie w błąd, oszukanie lub okłamanie kogoś

Godny zaufania – ktoś, na kogo można liczyć i wierzyć w to, że postąpi słusznie.

Motyw – powód, dla którego ktoś coś robi, intencja.

Oszustwo (scam) – nieuczciwa próba zdobycia pieniędzy, czegoś wartościowego lub cyfrowego mienia przez nakłanianie do udostępnienia loginów, danych osobowych, kontaktów itp.

Profilowane wyłudzenie informacji (spearphishing) – bardziej precyzyjne wyłudzenie. Oszuści posługują się już zdobytymi informacjami na Twój temat, by wyłudzić kolejne.

Sceptyczny – wątpiący w prawdziwość czegoś.

Słowo kluczowe – słowo bezpośrednio związane z wyszukiwaniem określonych informacji w internecie. Jedno ze słów, bez których trudno jest dotrzeć do poszukiwanej informacji, bo żadne inne nie opisuje lepiej danego tematu.

Smishing – oszustwo będące próbą wyłudzenia loginu lub innych danych osobowych lub nakłonienia do kliknięcia linku do szkodliwej witryny albo pobrania szkodliwego oprogramowania za pośrednictwem wiadomości SMS.

Vloger – osoba znana z regularnego publikowania krótkich filmów na blogu lub w mediach społecznościowych.

Wiarygodny – zasługujący na zaufanie; ktoś jest wiarygodny, jeśli potrafi przedstawić dowody na poparcie swoich twierdzeń.

Wiedza ekspercka – specjalna umiejętność lub wiedza na temat konkretnej rzeczy; wiedzę ekspercką mają fachowcy.

Wyłudzenie informacji (phishing) – ma miejsce, kiedy ktoś próbuje podstępem skłonić cię do podzielenia się w sieci prywatnymi informacjami, np. loginem. Wyłudzenie zazwyczaj odbywa się przez e-mail, reklamy lub strony wyglądające jak te, które zdarzyło Ci się odwiedzić (tyle że fałszywe).

Wyniki wyszukiwania – zbiór informacji, które otrzymuje się w wyszukiwarce po wpisaniu zapytania i naciśnięciu przycisku „Szukaj” lub „Wyślij”.

Wyszukiwarka/wyszukiwanie w internecie – oprogramowanie lub narzędzie wykorzystywane przez ludzi do wyszukiwania informacji, lokalizacji, zdjęć i filmów wideo w sieci.

Zapytanie – słowo kluczowe, zestaw słów kluczowych lub pytanie wpisywane w okienko (lub pole) wyszukiwania w celu znalezienia informacji online. Czasami, aby znaleźć to, czego szukasz, potrzebujesz więcej niż jednego zapytania.

Złośliwe – słowa albo czyny umyślnie okrutne lub raniące. Może się też odnosić do programów, które mają za zadanie niszczyć urządzenia, konta albo dane osobowe (złośliwe oprogramowanie).

Źródło – ktoś lub coś, kto/co dostarcza informacje.

Wyskakujące okienka, wyłudzenie informacji i inne oszustwa

Gra, w której uczniowie i uczennice przyglądają się różnym wiadomościom i tekstom oraz próbują zdecydować, które są prawdziwe, a które są oszustwem.

Cele dla dzieci

- ✓ **Poznać** techniki stosowane w celu oszukiwania ludzi online lub za pomocą urządzeń.
- ✓ **Przypomnieć** sobie metody unikania kradzieży online.
- ✓ **Wiedzieć**, że jeśli padnie się ofiarą oszustwa, należy udać się do zaufanej osoby dorosłej.
- ✓ **Rozpoznać** oznaki próby oszustwa.
- ✓ **Uważać** na to, komu udostępnia się prywatne informacje.

Porozmawiajmy

Czym w ogóle jest oszustwo?

Oszustwo to sytuacja, w której ktoś używa fałszywych informacji w celu wykradzenia np. Twojego loginu, danych osobowych, pieniędzy lub własności cyfrowej. Oszuści czasami podszywają się pod kogoś, komu ufasz. Mogą wyświetlać się w wyskakujących okienkach, na stronach internetowych, w wiadomościach tekstowych, a nawet jako reklamy fałszywych aplikacji w sklepach z aplikacjami. Ich wiadomości oraz niebezpieczne strony, na które próbują Cię przekierować, mogą spowodować zainstalowanie wirusa na Twoim urządzeniu. Niektórzy oszuści mogą wykorzystać Twoją listę kontaktów do przeprowadzenia podobnego ataku na Twoich znajomych i rodzinę. Inni mogą próbować Ci wmówić, że z Twoim urządzeniem dzieje się coś złego, aby skłonić Cię do pobrania złośliwego oprogramowania lub zwyczajnie wyglądającej aplikacji, która tak naprawdę jest szkodliwa.

Pamiętaj: tekst, strona internetowa albo reklama nie są w stanie zdiagnozować twojego urządzenia lub komputera! Jeśli więc dostaniesz informację, że coś jest nie tak, to znaczy, że ktoś próbuje Cię oszukać. Pamiętaj także (być może już o tym słyszałeś/słyszałaś): Jeśli dostaniesz wiadomość od kogoś, kogo nie znasz lub myślisz, że możesz znać, i brzmi ona fantastycznie, ekscytująco lub zbyt dobrze, aby była prawdziwa, to najprawdopodobniej intuicja Cię nie myli (czyli naprawdę jest zbyt dobra, aby była prawdziwa).

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Zapytaj uczniów, czy kiedykolwiek słyszeli o czymś takim. Poproś o podniesienie ręki tych, którzy się z tym spotkali. Następnie zapytaj, czy oni lub może ktoś z ich rodziny widzieli taką wiadomość. Jeśli nie, TO CAŁE SZCZĘŚCIE! A jeśli coś takiego się wydarzy w przyszłości, będą wiedzieć, jak chronić siebie, swoją rodzinę i swoją własność.

Niektóre oszustwa z daleka wyglądają na podejrzone. Zdarzają się jednak oszuści działający w wyjątkowo przebiegły i wyrafinowany sposób – na przykład wysyłający Ci wiadomość zawierającą Twoje dane osobowe. Nazywa się to phishingiem profilowanym i bywa bardzo trudne do wychwycenia. W końcu ktoś, kto posiada jakieś informacje na Twój temat, sprawia wrażenie, jakby naprawdę Cię znał. Kolejny przykład, który prawdopodobnie

jest Ci już znany, to catfishing – tworzenie fałszywej strony lub profilu, aby podszyć się pod kogoś innego (na przykład Twojego znajomego lub sławną osobę) celem wprowadzenia Cię w błąd i oszukania. Do tego dochodzi jeszcze smishing (oszustwa za pomocą wiadomości SMS) i phishing (przez e-mail).

Zanim jednak zrobisz to, o co Cię proszą (klikniesz link lub podasz swój login), zadaj sobie kilka pytań. Na przykład:

- Jeżeli wiadomość pochodzi od firmy, to czy wygląda profesjonalnie? Ma logo produktu lub firmy i tekst, który nie zawiera błędów ortograficznych?
- Kliknięcie linku z wiadomości nigdy nie jest dobrym pomysłem. Najlepiej otworzyć przeglądarkę internetową, wyszukać nazwę firmy, przejść na jej stronę, a następnie zadać sobie pytanie: Czy adres URL strony pasuje do nazwy produktu lub firmy oraz do informacji, których szukasz? Czy są w nim literówki?
- Czy wiadomość przychodzi w wyjątkowo irytującej i spamskiej postaci w wyskakującym okienku?
- Czy adres URL zaczyna się od https:// poprzedzonego zieloną kłódką? (To oznacza, że połączenie jest szyfrowane i bezpieczne.)
- Co jest napisane drobnym druczkiem? (Tam właśnie możesz spotkać podstępnie ukryte elementy. Podejrzane jest także, jeśli w ogóle nie ma niczego drobnym druczkiem.)
- Czy wiadomość oferuje coś, co brzmi zbyt dobrze, aby było prawdziwe? Np. okazję do zarobienia pieniędzy, nabycia fajnego przedmiotu dla twojego awatara lub postaci, zdobycia sławy itp.? (Jest prawie zawsze zbyt dobra, by była prawdziwa.)
- Czy wiadomość brzmi trochę dziwnie? Mówią, że Cię znają i myślisz, że to możliwe, ale nie masz stuprocentowej pewności?

A co jeśli już dasz się nabrać? Po pierwsze – nie panikuj! Wielu osobom się to zdarza.

- Od razu powiedz rodzicom, nauczycielowi/nauczycielce albo innemu zaufanemu dorosłemu. Im dłużej zwlekasz, tym bardziej sytuacja może się pogorszyć.
- Zmień hasła do swoich kont internetowych.
- Jeśli dasz się nabrać na phishing lub oszustwo, powiedz o tym znajomym, bo oni też mogą otrzymać podobną wiadomość.
- Zgłoś wiadomość jako spam, jeśli to możliwe.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Przynęta oszustów” (odpowiedzi znajdziesz na stronie 41).

Ewentualne zmiany dla młodszych klas: Podziel klasę na 5 grup i każdej z nich przydziel jeden z podanych przykładów w karcie pracy. Następnie niech każda z grup zastanowi się nad przykładem i przedyskutuje go z całą klasą.

1. Podziel klasę na grupy

2. Każda grupa poznaje przykłady

Prowadzący dzieli klasę na mniejsze grupy. Każda z grup przygląda się przykładom wiadomości mailowych i stron www, a następnie je analizuje.

3. Indywidualne decyzje

Każdy członek grupy samodzielnie decyduje, które przykłady są prawdziwe, a które fałszywe, i zapisuje powody swojej decyzji.

Odpowiedzi na zadania w karcie pracy: „Przynęta na oszustów”

1. **Prawdziwy.** Wiadomość nie zawiera linku ani nie nakazuje przesłać hasła drogą e-mailową (linki mogą przekierowywać do złośliwych stron), lecz prosi użytkownika o udanie się na stronę firmy i samodzielne założenie konta na swoje konto.

2. **Fałszywy.** Podejrzany i niezabezpieczony adres URL.

3. **Prawdziwy.** Zwróć uwagę na <https://> w adresie URL.

4. **Fałszywy.** Podejrzana oferta w zamian za informacje bankowe.

5. **Fałszywy.** Niezabezpieczony i podejrzany adres URL.

6. **Fałszywy.** Niezabezpieczony i podejrzany adres URL.

7. **Fałszywy.** Niezabezpieczony i podejrzany adres URL oraz podejrzana oferta w zamian za informacje bankowe.

4. Grupy omawiają wybory

Które przykłady są godne zaufania, a które wydają się podejrzane? Czy odpowiedzi kogoś zaskoczyły? Jeśli tak, dlaczego?

5. Dalsza dyskusja

Poniżej znajdują się inne pytania, które można sobie zadać, oceniając prawdziwość wiadomości i strony w sieci:

- **Czy ta wiadomość wygląda wiarygodnie?**

Jakie jest Twoje pierwsze wrażenie? Czy dostrzegasz fragmenty, które nie budzą zaufania? Czy e-mail proponuje rozwiązanie problemu, o którym dopiero teraz się dowiadujesz?

- **Czy aplikacja wygląda w porządku?**

Czasami fałszywe aplikacje (do złudzenia przypominające te prawdziwe) są reklamowane w wyskakujących okienkach na stronach internetowych lub pojawiają się w sklepach z aplikacjami. Wystarczy je pobrać, by narobiły niezłych szkód na Twoim telefonie: ukradły informacje lub kontakty, zainstalowały szkodliwe oprogramowanie itp. Zwróć uwagę na błędy ortograficzne, niewielką liczbę recenzji użytkowników czy niechlujną (mało profesjonalną) grafikę.

- **Czy e-mail proponuje coś za darmo?**

Darmowe oferty nie są prawdziwe, a ich nadawcy tylko próbują coś od Ciebie uzyskać.

- **Czy masz podać osobiste informacje?**

Niektórzy oszuści proszą o podanie różnych informacji, żeby móc wysyłać jeszcze więcej oszukańczych wiadomości. Poprzez różne quizy i „testy osobowości”, mogą zbierać informacje, które ułatwią odgadnięcie twojego hasła i innych poufnych danych. Większość prawdziwych firm nie będzie prosić o podanie danych osobowych w wiadomości lub poza ich własnymi stronami internetowymi.

- **Czy jest to łańcuszek albo post publiczny?**

Teksty i posty, w których nakłania się adresata do podania ich dalej, mogą narazić Ciebie i innych na zagrożenie. Nie rób tego, chyba że masz pełne zaufanie do źródła wiadomości i wiesz, że jest ona bezpieczna.

- **Czy coś jest napisane drobnym druczkiem?**

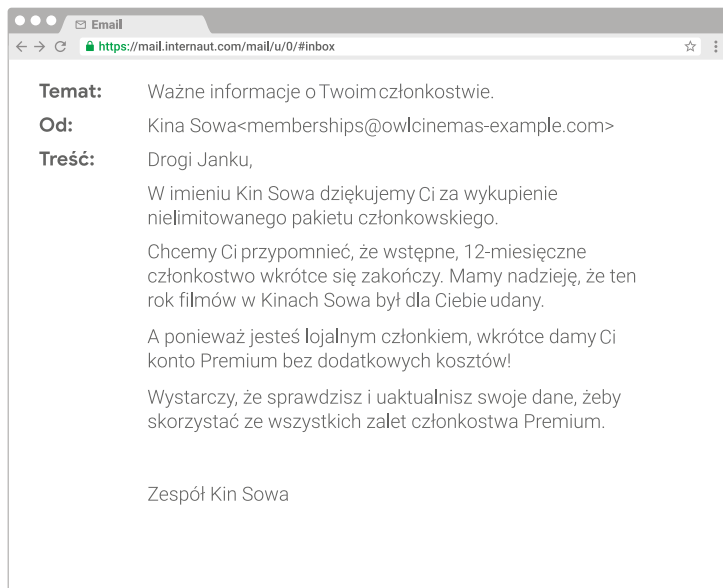
W wielu dokumentach można znaleźć tak zwany drobny druk. Jest to tekst zapisany małą czcionką, zawiera on informacje, które masz przegapić. Na przykład tytuł e-maila mówi, że dostaniesz darmowy telefon, ale drobnym drukiem jest napisane, że musisz płacić firmie dwieście złotych miesięcznie. Brak drobnego druku też może być złą wiadomością, więc zwróć uwagę również na to.

Uwaga: Na potrzeby tego ćwiczenia założmy, że Internaut Mail to prawdziwa, zaufana usługa.

Wnioski

Korzystając z internetu, zachowuj czujność i uważaj na oszustwa w grach, na stronach internetowych, w aplikacjach i wiadomościach. Pamiętaj, że jeśli coś brzmi rewelacyjnie lub obiecuje Ci coś za darmo, prawdopodobnie jest oszustwem. A jeśli dasz się nabrać, natychmiast powiedz o tym zaufanej osobie dorosłej.

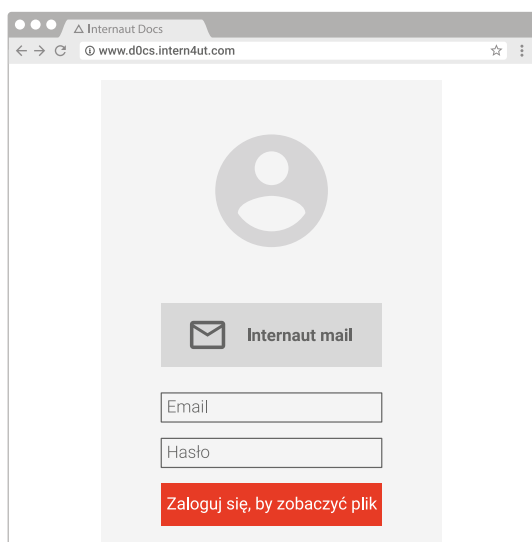
Przynęta oszustów

1. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

prawdziwy

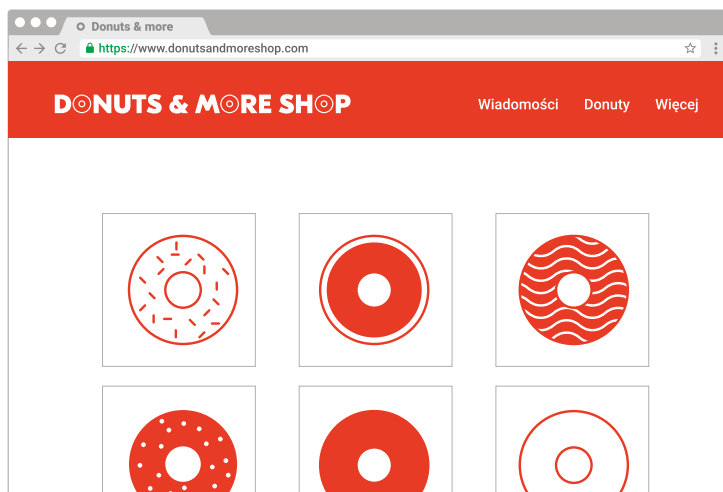
fałszywy

2. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

prawdziwy

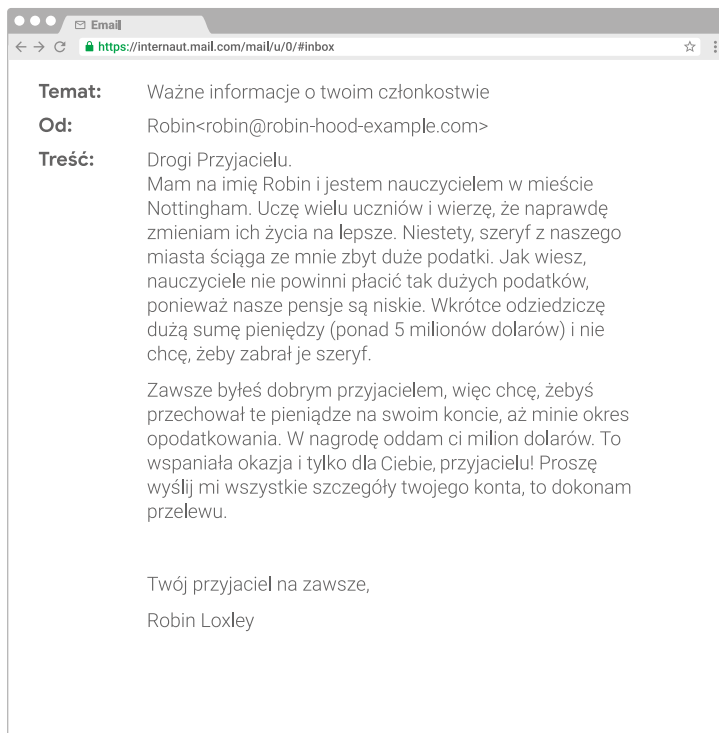
fałszywy

3. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

prawdziwy

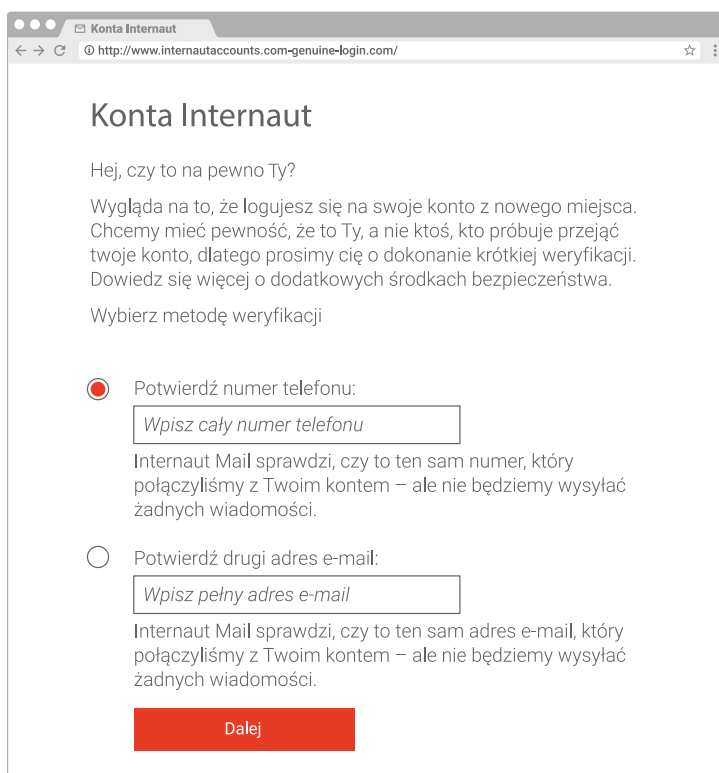
fałszywy

4. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

prawdziwy

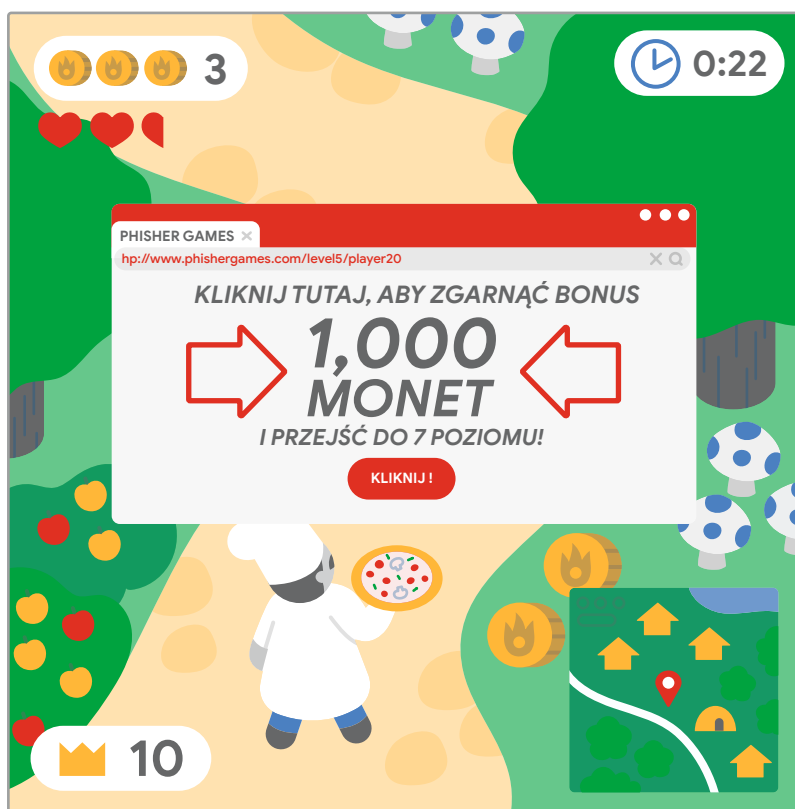
fałszywy

5. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

prawdziwy

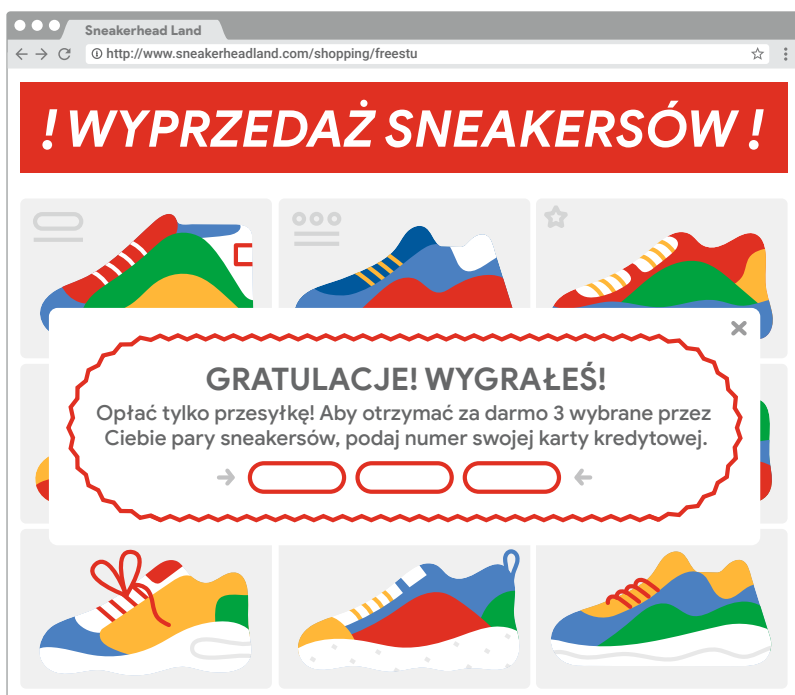
fałszywy

6. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

prawdziwy

fałszywy

7. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

prawdziwy

fałszywy

Kto to w ogóle jest?

Uczniowie i uczennice ćwiczą umiejętność rozpoznawania oszustw, odgrywając i omawiając możliwe reakcje na podejrzane wiadomości, posty, prośby o dodanie do znajomych, aplikacje, zdjęcia i e-maile.

Informacje o lekcji: W tej lekcji chodzi o interakcje społeczne, więc najlepiej sprawdza się ona w przypadku uczniów starszych klas szkoły podstawowej (5–6). Jednak z uwagi na to, że w gry online, samodzielnie lub z innymi graczami, gra coraz więcej dzieci w wieku 7–9 lat, ta lekcja przyda się nawet uczniom klas 2–3. Celem w klasach młodszych będzie rozmowa o tym, czy uczniowie i uczennice grają w gry, a jeśli tak, to co im się w nich podoba i czy nie doświadczili czegoś podejrzanego. Aby dzieci wyniosły z lekcji jak najwięcej, zadбай o luz i atmosferę otwartości oraz staraj się nie oceniać.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, że osoby w sieci mogą nie być tym, za kogo się podają.
- ✓ **Upewnić się** przed odpisaniem na wiadomość, że nadawca rzeczywiście jest osobą, za którą się podaje.
- ✓ **Zadawać pytania** lub poprosić o pomoc dorosłego, kiedy trudno ustalić, kim jest osoba w sieci.

Porozmawiajmy

Skąd wiesz, że dana osoba jest rzeczywiście kimś, za kogo się podaje?

Kiedy dzwoni do Ciebie znajomy, nie musisz widzieć jego twarzy, aby go rozpoznać – kojarzysz go po głosie. W sieci jest trochę inaczej. Czasem trudniej stwierdzić, czy ktoś jest rzeczywiście tym, za kogo się podaje.

W aplikacjach i grach ludzie często udają kogoś innego dla zabawy, żeby coś od Ciebie dostać albo z czystej złośliwości. W innych przypadkach podszywają się pod ludzi, aby wyłudzić dane osobowe lub własność cyfrową, taką jak skórki czy walutę w grach. Jeśli nie znasz osoby, która do Ciebie pisze, najbezpieczniej jest nie odpisywać albo powiedzieć o tym rodzicom/opiekunom lub innemu zaufanemu dorosłemu. A jeśli uznasz, że można odpisać, dobrze jest najpierw czegoś się o tej osobie dowiedzieć. Sprawdź jej stronę lub profil, zobacz, jakich ma znajomych, poszukaj innych informacji, które powiedzą Ci, kim jest.

Istnieje wiele sposobów sprawdzenia czyjejś tożsamości. Poniżej znajduje się kilka z nich.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Dobrym pomysłem jest zacząć od burzy mózgów pt. „Jak sprawdzić czyjąś tożsamość w internecie?”, a następnie przejść do poniższych pytań.

Czy zdjęcie nadawcy nie wygląda trochę podejrzanie?

Czy jest zamazane lub trudno widoczne? A może to wcale nie jest zdjęcie, tylko emotikona albo twarz postaci z kreskówki? Kiepskie zdjęcia, emotikony, zdjęcia zwierzątek itd. ułatwiają ukrycie tożsamości w mediach społecznościowych. Oszuści często podszywają się pod prawdziwe osoby, kradnąc ich zdjęcia i tworząc fałszywe profile. Jeśli ta osoba ma zdjęcie, to czy da się znaleźć więcej zdjęć osoby o tym nazwisku w sieci?

Czy nazwa użytkownika zawiera prawdziwe imię i nazwisko?

Na przykład na portalach społecznościowych – czy pseudonim pasuje do imienia, jakim się przedstawia? (Np. Anna Kowalska może mieć taki adres URL: PortalSpolesnoscowy.com/anna.kowalska.)

Czy na profilu znajdują się jakieś informacje na temat tej osoby?

Jeśli tak, to czy brzmią one, jakby napisała je prawdziwa osoba? Fałszywe konta często nie zawierają zbyt wiele informacji „O mnie”, a nawet jeśli zawierają, są to przypadkowe strzępki skopiowanych i wklejonych informacji, które udają prawdziwy opis. Czy którąkolwiek z informacji podanych na tym profilu da się potwierdzić, wpisując ją w wyszukiwarce razem z nazwą profilu?

Od jak dawna to konto jest aktywne? Czy aktywność pasuje do tego, czego się spodziewasz po tej osobie?

Czy profil jest nowy lub przejawia nietypową aktywność? Czy macie wspólnych znajomych, tak jak ma to miejsce zazwyczaj? Fałszywe konta zazwyczaj mają mało treści i niewiele komentarzy czy interakcji z innymi osobami.

- **Czy nazwa użytkownika zawiera prawdziwe imię i nazwisko?**

Na przykład na portalach społecznościowych – czy pseudonim pasuje do imienia, jakim się przedstawia? (Np. Anna Kowalska może mieć taki adres URL: PortalSpolesnoscowy.com/anna.kowalska.)

- **Czy na profilu znajdują się jakieś informacje na temat tej osoby?**

Jeśli tak, to czy brzmią one, jakby napisała je prawdziwa osoba? Fałszywe konta często nie zawierają zbyt wiele informacji „O mnie”, a nawet jeśli zawierają, są to przypadkowe strzępki skopiowanych i wklejonych informacji, które udają prawdziwy opis. Czy którąkolwiek z informacji podanych na tym profilu da się potwierdzić, wpisując ją w wyszukiwarce razem z nazwą profilu?

- **Od jak dawna to konto jest aktywne? Czy aktywność pasuje do tego, czego się spodziewasz po tej osobie?**

Czy profil jest nowy lub przejawia nietypową aktywność? Czy macie wspólnych znajomych, tak jak ma to miejsce zazwyczaj? Fałszywe konta zazwyczaj mają mało treści i niewiele komentarzy czy interakcji z innymi osobami.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Kto to w ogóle jest?” pocięta na paski (po jednym opisie sytuacji na pasek).
- Miska lub pojemnik na paski (każda grupa losuje jeden).
- Konspekt dla uczniów ze strony 46 (po jednym dla każdego).

1. Grupy zapoznają się z opisami sytuacji

Klasa dzieli się na 5 grup. Każda grupa wyciąga z pojemnika jeden opis sytuacji.

2. Grupy wybierają jedną lub więcej odpowiedzi z karty pracy i omawiają, dlaczego wybrały właśnie taką odpowiedź na daną sytuację. Możecie stworzyć własne, jeszcze trudniejsze przykłady wiadomości.

3. Klasa omawia wybory dokonane przez grupę

Na koniec skorzystajmy z tej karty pracy, aby przedyskutować w klasie wszystkie sytuacje. Każda grupa czyta swój opis sytuacji i przedstawia klasie odpowiedź lub odpowiedzi, uzasadniając swój wybór. Przedyskutujcie to.

Wnioski

To Ty kontrolujesz, z kim rozmawiasz w sieci. Upewnij się, że ci, z którymi rozmawiasz, są tymi, za których się podają!

Kto to w ogóle jest?

Sytuacja 1

Otrzymujesz prośbę o dodanie do znajomych od nieznanego gracza: „Siema, dobrze Ci idzie! Zagramy razem? Dodaj mnie!”.

Sytuacja 2

Dostajesz SMS z nieznanego numeru: „Hej, tu Zuza! Pamiętasz mnie z wakacji?”.

Sytuacja 3

Dostajesz wiadomość od kogoś, kogo nie obserwujesz. „Hej! Uwielbiam Twoje posty, są TAKIE super! Daj mi swój numer telefonu, pogadamy!”.

Sytuacja 4

Dostajesz wiadomość na czacie od nieznanego osoby. „Widziałam Cię dziś na korytarzu. PODOBASZ MI SIĘ! Gdzie mieszkasz? Mogę wpaść do cb”.

Sytuacja 5

Otrzymujesz wiadomość online. „Hej, ja też przyjaźnię się z Kasią z 5B. Opowiadała mi o Tobie. Fajnie byłoby się poznać. Gdzie mieszkasz?”.

Kto to w ogóle jest?

Oto pięć przykładowych sytuacji, jakie mogą zdarzyć się każdemu z nas. Pod każdą wiadomością jest lista możliwych reakcji. Niektóre są właściwe, inne – niekoniecznie. Która reakcja (lub reakcje) ma dla Ciebie największy sens? A może przychodzą Ci do głowy inne odpowiedzi? Podaj swoją odpowiedź, a potem przedyskutujemy to z całą klasą.

Uwaga: Jeśli przydarzy Ci się coś takiego i nie będziesz wiedzieć, co zrobić, najlepiej w ogóle nie odpisywać. Zawsze możesz zignorować albo zablokować te osoby. Rozmowa z rodzicem/opiekunem albo nauczycielem/nauczycielką też nie zaszkodzi, szczególnie, jeśli Ci to przeszkadza.

Sytuacja 1

Otrzymujesz prośbę o dodanie do znajomych od nieznajomego gracza: „Siema, dobrze Ci idzie! Zagramy razem? Dodaj mnie!”. Co robisz?

- **Zignoruj to.** Nie znasz go, więc go nie dodajesz.
- **Zablokuj go.** Nie otrzymasz już od niego żadnych wiadomości. Większość gier i aplikacji działa tak, że dana osoba nie wie, że została zablokowana.
- **Zmień ustawienia.** Przejdź do ustawień i sprawdź, czy możesz wyłączyć opcję otrzymywania zaproszeń, zaznaczając odpowiednie okienko. W ten sposób nie musisz decydować, czy akceptować prośby o dodanie do znajomych od przypadkowych graczy.
- **Sprawdź tę osobę w internecie.** Zobacz, czy ma jakąś stronę lub profil i sprawdź, czy naprawdę jest graczem. Czy ma doświadczenie, followersów, transmitował/a jakieś treści? Czy Twoi znajomi wiedzą, że ktoś taki naprawdę istnieje? Tylko jeśli wygląda jak prawdziwy gracz, który naprawdę interesuje się grami, możesz zastanowić się nad dodaniem go do znajomych. Dla dzieci najlepsze jest jednak granie z przyjaciółmi z offline'u.
- **Dodaj go do znajomych.** Jeśli sprawia dobre wrażenie. Nie jest to zalecane, chyba że wiesz, kim jest ta osoba i skonsultowałeś/skonsultowałaś się z zaufaną osobą dorosłą lub z Twoimi przyjaciółmi, aby sprawdzić, czy wiedzą, kim ona jest. Jeśli grasz z innymi graczami, korzystając z mikrofonu lub słuchawek, pamiętaj, aby rozmawiać tylko o grze – nigdy nie podawaj swojego imienia i nazwiska ani żadnych innych danych osobowych.
- **Podaj informacje o sobie.** Na pewno nie. Przecież wiesz: nigdy nie udzielaj osobistych informacji osobom, których nie znasz.

Sytuacja 2

Dostajesz SMS z nieznanego numeru: „Hej, tu Zuza! Pamiętasz mnie z wakacji?”. Co robisz?

- **Zablokuj Zużę.** Jeśli naprawdę ją znasz, to byłoby niegrzeczne. Skorzystaj z tego rozwiązania, jeżeli ją znasz, ale nie chcesz dostawać od niej wiadomości, albo jeśli masz pewność, że na wakacjach nie było żadnej Zuzy.

- **Zignoruj Zuzę.** Jak pisaliśmy wyżej, jeśli kogoś nie znasz, możesz po prostu z tą osobą nie rozmawiać.
- **„Cześć, Zuza. Na pewno się znamy?”** To bezpieczne rozwiązanie, gdy nie masz pewności, czy się znacie i chcesz się tego dowiedzieć, ale potrzebujesz więcej informacji. Tylko nie mów Zuzie, gdzie spędziłaś/spędziłeś wakacje.
- **„Nie pamiętam Cię, ale i tak możemy się spotkać.”** Niezbyt dobry pomysł, nie należy spotykać się z nieznajomymi.

Sytuacja 3

Dostajesz wiadomość z konta @slodkapilkara12, od kogoś, kogo nie obserwujesz: „Hej! Uwielbiam Twoje posty, są TAKIE super! Daj mi swój numer telefonu, pogadamy!”. Co robisz?

- **Zignoruj@slodkapilkara12.** Nie musisz odpowiadać, jeśli nie chcesz.
- **Zablokuj @slodkapilkara12.** Jeśli ta osoba wydaje Ci się dziwna i ją zablokujesz, już nigdy się do Ciebie nie odezwie – chyba że założy nowy profil i skontaktuje się z Tobą za jego pomocą.
- **„Cześć, znamy się?”** Jeśli nie masz pewności, zapytaj przed ujawnieniem danych osobowych, np. numeru telefonu.
- **„OK, mój numer to...”** Nie! Nawet jeśli wiesz kto to, nie ujawniaj informacji o sobie na portalu społecznościowym. Znajdź lepszy sposób, żeby się skontaktować – z pomocą rodziców, nauczycieli/nauczycielek i innych zaufanych osób.

Sytuacja 4

Dostajesz wiadomość na czacie od nieznajomej osoby. „Widziałam Cię dziś na korytarzu. PODOBASZ MI SIĘ! Gdzie mieszkasz? Mogę wpaść do cb”. Co robisz?

- **Zignoruj.** Prawdopodobnie dobry wybór.
- **Zablokuj tę osobę.** Nie wahaj się, jeśli masz złe przeczucia.
- **„Kim jesteś?”** Lepiej tak nie rób. Jeśli wiadomość wygląda podejrzanie, najlepiej ją zignorować lub zablokować nadawcę.
- **„To Ty? PODOBASZ MI SIĘ! Mieszkam przy Wyszyńskiego 240”** To nie jest dobry pomysł, nawet jeśli wydaje Ci się, że wiesz kto to jest. Zanim podasz komuś swój adres albo inne osobiste informacje, sprawdź, kim jest – nawet jeśli wydaje Ci się, że pisziesz do właściwej osoby. Nigdy nie spotykaj się w realu z kimś, kogo znasz tylko z internetu.

Sytuacja 5

Dostajesz wiadomość: „Hej, ja też przyjaźnię się z Kasią z 5B. Opowiadała mi o Tobie. Fajnie byłoby się poznać. Gdzie mieszkasz?”. Co robisz?

- **Zignoruj.** Jeśli nie znasz tej osoby, ale masz koleżankę o imieniu Kasia, przed odpisaniem najbezpieczniej będzie najpierw ją zapytać.
- **Zablokuj.** Jeśli nie znasz tej osoby i nie znasz żadnej Kasi, najlepiej będzie zablokować nadawcę, żeby więcej nie otrzymywać wiadomości.
- **„Kim jesteś?”** Niezbyt dobry pomysł. Jeśli kogoś nie znasz, lepiej nie odpowiadać, przynajmniej dopóki nie porozmawiasz z Kasią.

O botach

Uczniowie i uczennice coraz częściej wchodzi w interakcje z „głosami” z urządzeń, aplikacji i stron. Zazwyczaj dzieje się to w domu, ale coraz częściej również w szkole. Czasami mówi się na nie chatboty, czasem wirtualni asystenci, czasem po prostu boty. Poniższe ćwiczenie to prosty zbiór pytań i odpowiedzi, które skłonią klasę do wspólnego, głośnego zastanowienia się nad interakcjami z botami.

Wskazówka dla prowadzących

Postaraj się, aby dyskusja była otwarta, bo w ćwiczeniu chodzi o krytyczne myślenie, nie o dojście do konkretnych wniosków.

Cele dla dzieci

- ✓ **Dowiedzieć się** więcej o tej interaktywnej technologii, która coraz częściej pojawia się w ich życiu.
- ✓ **Opisać** doświadczenia z różnymi rodzajami botów.
- ✓ **Przeanalizować** wpływ, jaki ta technologia może mieć na codzienne życie – zarówno pozytywny, jak i negatywny.

Porozmawiajmy

Coraz więcej osób korzysta z botów. Znasz to słowo? Niektórzy mówią o nich chatboty albo wirtualni asystenci. Można dzięki nim robić mnóstwo rzeczy: grać w gry, sprawdzać pogodę, odpowiadać na pytania, otrzymać wskazówki dojazdu, odliczać czas itd. Czasami boty mają ludzkie imiona, czasem ich nazwy po prostu określają, do czego służą (jak Dog A Day, bot, który codziennie wysyła zdjęcie psa). Boty mogą znajdować się w urządzeniach mobilnych, w sieci, w samochodach albo w specjalnych urządzeniach domowych. Porozmawiajmy o doświadczeniach, jakie mamy z botami, i zastanówmy się nad nimi. Poniżej znajduje się parę pytań, które warto przemyśleć:

- Czy wiesz, czym jest bot?
- Ile z Was rozmawiało z botem? W jakim urządzeniu?
- Kto chce opowiedzieć, jak to jest?
- W czym, Twoim zdaniem, boty są najlepsze (może w podawaniu prognozy pogody albo wiadomości, albo w grach, albo w udzielaniu informacji)?
- Boty korzystają z czegoś, co nazywa się AI, sztuczną inteligencją (ang. artificial intelligence). W pewnym sensie AI uczy się z tego, o co pytasz, żeby móc Ci lepiej pomagać. W tym celu boty często zapamiętują, czyli zapisują, Twoje pytania i odpowiedzi.
- Czy ta wiedza sprawia, że chcesz na przyszłość zastanawiać się, co powiesz do bota? Jeśli tak, co byś mu powiedział/a, a jakie informacje wolisz zachować dla siebie?
- Czy myślisz, że to jak rozmowa z człowiekiem? Jakie są podobieństwa, a jakie różnice?
- Jak Twoi znajomi traktują boty i jak do nich mówią?
- Czy to OK, że ludzie czasem krzyczą na boty? Dlaczego?
- Czasem bardzo małe dzieci myślą, że boty są ludźmi. Jak można wytłumaczyć młodszej siostrze, bratu czy kuzynowi, z kim naprawdę rozmawiają?
- Jeśli boty uczą się od ludzi, to czego nie powinniśmy mówić, żeby się tego nie nauczyły? (Podpowiedź: przypomnij sobie ćwiczenia z części „Dziel się uważnie” i zastanów się, jak wiążą się one z tym tematem.)
- Czy można powiedzieć, że informacja jest dobra albo zła, prawdziwa albo fałszywa?

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Czy to na pewno prawda?” (jedna karta na ucznia).

Do wykonania ćwiczenia będziecie potrzebować urządzenia, przez które porozmawiacie z wirtualnym asystentem (np. telefonu).

1. Wybierz ochotnika

Powiedz uczniom i uczennicom, że za chwilę doświadczycie, jak na pytania odpowiadają boty, a jak ludzie. Poproś o zgłoszenie się ochotnika lub ochotniczki do wykonania ćwiczenia (możecie także wykonać je w grupach – wtedy wybierz po jednym ochotniku na grupę).

2. Zadawaj pytania

Wypisz na tablicy pytania lub rozdaj uczniom listę pytań i poproś o zadawanie ich najpierw koleżance/koleździe, a potem botowi. Sugerowana lista pytań:

- Jak się czujesz?
- Jaka będzie jutro pogoda?
- Ilu uczniów jest w naszej klasie?
- Kto wygrał ostatnie Mistrzostwa Świata w piłce nożnej?
- Ilu mieszkańców mieszka w... [nazwa Waszej miejscowości]?
- Co widzisz przed sobą?
- Ile masz lat?
- Czy masz rodzeństwo?
- Jakie masz zainteresowania?
- Czy lubisz jeździć rowerem?
- Ile krajów znajduje się w Europie?
- Jak ma na imię Twoja mama?
- Co robiłeś wczoraj?
- [miejsce na dodatkowe pytania wybrane przez Was]

3. Porównaj odpowiedzi

Po doświadczeniu porównajcie odpowiedzi. Zapytaj uczniów i uczennice:

- W których pytaniach zdecydowaną przewagę miał człowiek? Czy niektóre odpowiedzi asystenta wydawały Wam się bez sensu? Jak myślicie, dlaczego tak było?
- W jakich typach pytań sprawdza się bot? Kiedy warto go używać?
- Jak oceniacie odpowiedzi asystenta na osobiste pytania (dotyczące zainteresowań, rodziny itp.)?

Zwróć uwagę, że wirtualny asystent świetnie sprawdza się w wyszukiwaniu informacji i ma dostęp do wiedzy, której my często nie mamy. Podkreśl jednak, że boty mają swoje specjalizacje i żaden z nich nie jest wszechstronny. Jego mocną stroną jest umiejętność łączenia wiedzy z internetu z Waszym pytaniem. Asystent głosowy bardzo się stara znaleźć na nie dobrą odpowiedź – pomaga mu w tym sztuczna inteligencja. Boty są dobre w odpowiadaniu na pytania bazujące na wiedzy o świecie, ale na te dotyczące tego, co dzieje się blisko Was i co dotyczy Was osobiście, najlepiej odpowiada człowiek.

4. Dowiedz się więcej

Po ćwiczeniu możecie na forum klasy albo w grupach poszukać zdjęć botów i informacji (również wiadomości) na ich temat. Możecie szukać po hasłach takich jak boty, chatboty, cyfrowi asystenci albo wirtualni asystenci. Wspólnie określcie, czy to wartościowe informacje i wybierzcie jeden artykuł, który dzieci zabiorą do domu, przeczytają z rodzicami/opiekunami, zbiorą ich opinie i komentarze oraz napiszą o nim krótki tekst.

Wnioski

Krytyczne myślenie to jedno z najlepszych i najtrwalszych narzędzi, dzięki którym możemy bezpiecznie korzystać z technologii. Co ważne, to narzędzie w miarę użytkowania staje się coraz lepsze! Rozmowy (np. z rodzicami, nauczycielami, znajomymi), wymienianie się informacjami i wątpliwościami to świetny sposób, by korzystać z krytycznego myślenia i je szlifować.

Czy to na pewno prawda?

Wskazówka metodyczna dla prowadzących:

Zależy nam na tym, by pomóc uczniom wykorzystywać pytania analityczne do oceny wiarygodności źródła, a jednocześnie chcemy, aby zrozumieli, że informacje pochodzą z wielu miejsc (nie tylko podręczników). Muszą więc wykorzystać swoje umiejętności do analizy różnych przekazów. Na tym etapie będą gotowi przejść do analizy poszczególnych kategorii, takich jak wiadomości lub dane naukowe.

Uwaga: Niniejsza lekcja korzystania z mediów przyda się każdemu, ale może sprawić trochę trudności młodszym dzieciom z klas 2–3. Sprawdź poniższe propozycje modyfikacji.

Cele dla dzieci

- ✓ **Wskazać** narzędzia, których już używasz do weryfikowania wiarygodności informacji.
- ✓ **Zastanowić się**, w jaki sposób wiedza i motywacja wpływają na wiarygodność.
- ✓ **Poznać** cztery pytania przydatne do oceny wiarygodności źródła.
- ✓ **Zrozumieć**, że jeśli dane źródło jest wiarygodne w jednym temacie, to nie znaczy, że w innych też.
- ✓ **Pamiętać**, że wiarygodność informacji najlepiej sprawdzić w kilku źródłach.

Porozmawiajmy

Co sprawia, że coś jest wiarygodne i/lub godne zaufania?

Codziennie podejmujemy decyzje, w co wierzyć, a w co nie. Czy filmik, który ostatnio widziałeś/widziałas, był wiarygodny? Próbował Cię do czegoś przekonać? Czy Twój starszy brat mówi prawdę, czy Cię nabiera? Czy to, co ostatnio słyszałeś/słyszałas o swojej koleżance, było prawdą czy zwykłą plotką?

Co robisz, gdy próbujesz ustalić, czy ktoś mówi prawdę? Czy korzystasz już z poniższych wskazówek?

- **Co już wiesz o tej osobie?** Wiesz, która osoba w klasie ma wyjątkowe zdolności, na której można polegać, kto ciągle się zgrywa, a kto często jest fałszywy. Na podstawie tej wiedzy zazwyczaj umiesz ocenić, czy dana osoba mówi na poważnie, kłamie czy żartuje.
- **Co inni wiedzą o Tobie?** Przykładowo Twoi rodzice wiedzą, po zjedzeniu czego boli cię brzuch, a nie wiedzą tego reklamy w telewizji. Dlatego w temacie jedzenia słuchasz swoich rodziców. Bibliotekarz w szkole zna Twoje zainteresowania i wie, jakie książki lubisz, dlatego ufasz jego rekomendacjom.
- **Ton głosu i wyraz twarzy.** Jeśli podczas rozmowy Twój przyjaciel przewraca oczami, opowiadając, jak okropnie było w nowym skate parku, to dobrze wiesz, że tak naprawdę ma na myśli coś zupełnie odwrotnego.
- **Okoliczności?** Po powrocie od fryzjera ktoś z przyjaciół droczy się z Tobą na temat Twojej nowej fryzury, ale wiesz, że to tylko żarty. Za to jeśli ktoś w szkole mówi dokładnie to samo, aby zawstydzić Cię przed całą klasą, to masz prawo czuć urazę.

Gdy czerpiemy informacje z mediów, na przykład oglądamy filmik lub czyjś występ w telewizji czy też odwiedzamy strony internetowe, nie znamy osobiście osoby, która stoi za tymi treściami, ani ona nie zna nas. Możemy mieć wątpliwości, czy należy wierzyć w to, co widzimy lub słyszymy.

Nawet jeśli ktoś, kogo znamy, wysyła nam SMS, to nie zawsze mamy pewność, czy trafnie interpretujemy przekaz, bo brakuje nam ważnych wskazówek, takich jak wyraz twarzy lub ton głosu. Pozostaje zadać więcej pytań i się upewnić.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Przynęta oszustów” (odpowiedzi znajdziesz na stronie 41).

Polecane modyfikacje dla klas 2–3: Jeśli uważasz, że uczniowie i uczennice są gotowi do dyskusji na temat wiarygodności źródła, wykonaj tylko kroki 1 i 2.

1. Ocena źródeł

Gdybyś szukał/a nowej ciekawej gry wideo, czy poprosiłbyś/poprosiłabyś o rekomendację swoją babcię? Innymi słowy, czy Twoja babcia jest wiarygodnym źródłem informacji na temat gier wideo? Wiarygodne źródło to takie, któremu możemy zaufać, że dostarczy nam dokładnych i istotnych informacji.

Przygotuj listę z zaletami i wadami pytania babci o poradę dotyczącą gier komputerowych.

Czy Twoja lista wygląda podobnie?

ZA	PRZECIW
Babcia mnie kocha i chce dla mnie jak najlepiej.	Babcia nie gra w gry wideo i niewiele o nich wie.
Babcia potrafi skutecznie wyszukać informacje, gdy sama nie zna odpowiedzi.	Babcia nie wie, które gry już mam ani jakie lubię.

Jeśli Twoja lista wygląda podobnie, to właśnie użyłeś dwóch najbardziej popularnych narzędzi, które pomagają zdecydować, czy źródło jest wiarygodne – są to motywacja i wiedza specjalistyczna. Wiedza specjalistyczna to specjalna umiejętność lub znajomość konkretnego tematu; taką wiedzę mają eksperci. Motywacja to czyjaś intencja, powód, dla którego coś mówi lub robi.

Który element na liście zawiera informacje o motywacji babci? Które punkty świadczą o jej wiedzy? Czy, na podstawie tabeli, babcia może być wiarygodnym źródłem informacji o tym, jaką nową grę wideo wybrać? A może lepiej zapytać kogoś, komu nie tylko na nas zależy, tak jak babci, lecz kto w dodatku wie coś o grach, jakie mogą nam się spodobać?

Tata jest świetnym kucharzem, ale nie ma pojęcia o modzie, nasz trener zna się na koszykówce, ale nie na gimnastyce, babcia potrafi naprawić niemal każdą zabawkę, ale nie wie nic o grach wideo. **To, że ktoś jest ekspertem w jakiejś dziedzinie, nie oznacza, że jest ekspertem od wszystkiego.**

2. Stwórz własną listę za i przeciw

Jeśli chcesz poćwiczyć podejmowanie decyzji o wiarygodności źródeł na podstawie motywacji i wiedzy eksperckiej, poniżej znajdziesz kilka podpowiedzi.

Wyobraź sobie, że chcesz się dowiedzieć, jak być lepszym piłkarzem. Zrób tabelki z argumentami za i przeciw dla podanych osób, aby łatwiej zdecydować, z których rad lepiej skorzystać:

- Twoja babcia,
- blog trenera zwycięskiej drużyny koszykówki w szkole średniej,
- najlepszy zawodnik w drużynie,
- strona internetowa, która sprzedaje buty piłkarskie i udziela porad,
- filmy instruktażowe dotyczące technik treningu piłkarskiego.

Jakie mocne i słabe strony każdego źródła dostrzegasz?

- Czy jest ktoś, kto zna się na nauczaniu, ale nie ma pojęcia o umiejętnościach piłkarskich?
- Czy jest ktoś, kto może być ekspertem od piłki nożnej, ale nie wie, jak uczyć?
- Czy jest ktoś, kto swoją radą próbuje Cię nakłonić do zakupu?
- Czy jest ktoś, kto zna się na piłce nożnej, ale nie wie nic o Tobie ani o tym, jakie umiejętności są Ci potrzebne?

Przedyskutujcie

Kto byłby dla Ciebie dobrym źródłem informacji? Wyjaśnij, dlaczego tak uważasz.

Wiarygodność to rzadko kiedy czarno-biała kategoria. Większość źródeł ma mocne i słabe strony. Dlatego **najlepsze odpowiedzi uzyskujemy, sięgając do różnych źródeł** i porównując uzyskane odpowiedzi.

3. Trzy kroki przed podjęciem decyzji

Wiarygodność nie sprowadza się tylko do tego, komu wierzymy. Obejmuje również to, w co wierzymy. Wiedzę na temat świata uzyskujemy z różnych miejsc, nie tylko bezpośrednio od ludzi. Film o tsunami pokazuje gigantyczną falę – wyższą niż drapacz chmur – zmierzającą w kierunku ludzi na brzegu. Czy tak naprawdę wygląda tsunami? Reklama sugeruje, że większość naukowców to mężczyźni z rozczochranymi włosami, w okularach z grubymi szklami, ubrani w białe fartuchy laboratoryjne. Czy to prawdziwy wizerunek naukowca?

W ocenie dowolnego źródła dobrze sprawdzą się trzy kroki zaproponowane w karcie pracy „Czy to na pewno prawda?”. Pomogą nam one określić, co wiemy o motywacjach stojących za źródłem i o poziomie zawartej w nim wiedzy specjalistycznej.

Krok 1: Kieruj się zdrowym rozsądkiem

Zapytaj: Czy to jest logiczne? Czy ma sens?

Jeśli to, co widzisz, nie ma sensu, z własnego doświadczenia wiesz, że to nie jest prawda lub nie zgadza się to ze znanymi Ci wcześniej faktami, to nie musisz już się dłużej zastanawiać. Masz przed sobą źródło, które nie jest wiarygodne.

Krok 2: Pytaj

Zadawaj cztery poniższe pytania

Wiedza ekspercka

a) Czy źródło mnie zna lub troszczy się o mnie?

Odpowiedź na to pytanie zależy od informacji, których szukasz. Jeśli sprawdzasz informacje na temat plastikowych butelek po napojach, które zanieczyszczają ocean, to nie ma znaczenia, czy źródło Cię zna, czy nie. Ale jeśli witryna obiecuje, że spodoba Ci się jej nowa zabawka, to musi wiedzieć, jakie lubisz zabawki i co lubisz robić, aby ta obietnica była wiarygodna.

b) Czy to źródło wie dużo na dany temat? Gdzie zdobyło te informacje?

Niektórzy uważają, że najłatwiejszym sposobem na znalezienie wiarygodnych informacji jest skorzystanie z wirtualnego asystenta głosowego. Wydaje się, że wirtualni asystenci wiedzą wszystko! Czy zastanowiło Cię kiedyś, skąd biorą odpowiedzi? Korzystają z obliczeń matematycznych (zwanymi algorytmami).

W przypadku prostych pytań, na które jest tylko jedna możliwa odpowiedź (np. o temperaturę na zewnątrz lub nazwisko sławnej osoby śpiewającej jakąś piosenkę pop), są one zwykle wiarygodnym źródłem. Ale jeśli pytanie jest skomplikowane, lepiej zacząć od doświadczonych osób czy grup, które odniosły sukces w danej dziedzinie albo mają stopnie naukowe związane z danym tematem. Następnie możesz użyć wirtualnego asystenta głosowego, aby potwierdzić te informacje (patrz krok 3).

Motywacje

c) Czy to źródło chce mnie do czegoś nakłonić lub przekonać? Jeśli tak, to po co?

Czy źródło zarobi, jeśli postąpię zgodnie z jego radami? Na przykład czy uważasz, że influencer zarabia, jeśli kupujesz produkt, który nosi lub o którym opowiada? Czy zawodowy sportowiec nosi określoną markę butów lub koszul, ponieważ ją lubi, czy dlatego, że mu za to płacą?

Jeśli w filmie lub reklamie widzisz jakieś logo lub markę, to w grę wchodzi duże pieniądze, od nich też zależy to, co mówią (lub czego nie mówią) influencerzy czy sławni sportowcy. Ich celem nie jest działanie na Twoją szkodę, ale zarabianie pieniędzy może być dla nich ważniejsze niż trzymanie się faktów albo kierowanie się Twoim dobrem.

d) Kto skorzysta, a kto może ucierpieć, jeśli ludzie uwierzą w tę informację?

Najczęściej bardzo trudno to określić. Oto przykład: wyobraź sobie reklamę aplikacji, która obiecuje, że uczyni Cię lepszym uczniem.

- Jakie są możliwe korzyści? Twórca aplikacji skorzysta, jeśli kupisz aplikację, ponieważ zarabia na niej pieniądze. Ty możesz skorzystać, jeśli aplikacja naprawdę Ci pomoże.
- Kto może ucierpieć, jeśli uwierzysz w reklamę? Być może zmarnujesz pieniądze, jeśli kupisz aplikację. Może spędzisz czas, ćwicząc niewłaściwe rzeczy, a Twoje wyniki w szkole tylko się pogorszą. Albo będziesz polegać na aplikacji, która nie wie dokładnie, czego potrzebujesz, zamiast zwrócić się po pomoc do swojego nauczyciela/nauczycielki, którzy znają Ciebie i Twoje potrzeby lepiej niż jakakolwiek aplikacja.

Krok 3: Potwierdź

Zapytaj: Czy inne **wiarygodne** źródła to potwierdzają? Zadanie nie polega tylko na sprawdzeniu **kolejnych** źródeł. Ważne, aby szukać źródeł różnorodnych. Jeśli nie możesz znaleźć wielu wiarygodnych źródeł zgodnych ze źródłem, które właśnie sprawdzasz, lepiej mu nie ufać.

Krok 4: Sprawdź źródła

Teraz nadszedł czas na praktykę! Wymyśl pytanie związane z czymś, co omawiacie w klasie na dowolnym przedmiocie lub z czymś, co widziałeś/widziałaś online. Znajdź źródło, które udzieli odpowiedzi na to pytanie. Podzielcie się na grupy. Skorzystajcie z pytań na karcie pracy i wspólnie zdecydujcie, czy źródło jest wiarygodne.

Jeśli potrzebujesz kilku pomysłów, oto one:

- Szukasz pomysłu na prezent urodzinowy dla koleżanki. Mignęła Ci reklama lokalnego sklepu, który zachwala własną wyszukiwarkę i obiecuje dobrać idealny prezent dla dowolnej osoby. Co Ty na to?
- Czytając recenzje nowej pizzerii, zauważasz, że trzy z sześciu pięciogwiazdkowych recenzji pochodzą od osób o nazwisku, które pojawia się w nazwie restauracji. Dwie kolejne twierdzą, że jest to najlepsza pizza na świecie, a jeszcze inna, że pizza była tania, ale niezła. Jest też czternaście negatywnych komentarzy. Czy pozytywne recenzje przekonałyby Cię do spróbowania pizzy?
- Reklama w wyskakującym okienku mówi, że należysz do ekskluzywnej grupy wybranej do wypróbowania specjalnej „pigułki syreny”, która pozwoli Ci oddychać pod wodą bez sprzętu do nurkowania. Musisz jedynie zapłacić pięćdziesiąt złotych za przesyłkę. Wchodzisz w to?
- Lubisz filmiki popularnego youtubera, bo są zabawne, ale nie podoba Ci się, że ich autor opowiada okropne rzeczy o imigrantach. Czy wierzysz w to, co mówi, tylko dlatego, że jest zabawny i popularny? Czy sądzisz, że to, co mówi, ma jakiś wpływ na ludzi?

Wnioski

Pytania są naszymi najlepszymi przyjaciółmi. Gdy zadajesz celne pytania na temat źródeł i oferowanych przez nie informacji, dostajesz wiedzę dużo lepszej jakości. Z im większej liczby źródeł korzystasz, tym lepiej. Ale pamiętaj, że doskonałe źródło dotyczące jednej dziedziny nie gwarantuje dobrych odpowiedzi na pytania z innych dziedzin.

Czy to na pewno prawda?

Wskazówki, jak rozróżnić wiarygodne i niewiarygodne źródła.

Krok 1

Kieruj się zdrowym rozsądkiem

Czy to logiczne?

Krok 2

Zadaj pytania

Zadawaj cztery poniższe pytania:

Wiedza ekspercka

- Czy to źródło mnie zna lub mu na mnie zależy (i czy to ma znaczenie)?
- Czy to źródło wie dużo na dany temat? Skąd ma te informacje?

Motywacje

- Czy to źródło chce mnie do czegoś nakłonić lub przekonać?
- Kto skorzysta, a kto może ucierpieć, jeśli ludzie uwierzą w tę informację?

Krok 3

Potwierdź

Czy inne wiarygodne źródła potwierdzają to, co mówi sprawdzane źródło? Użyj wyszukiwania online – lub poproś o pomoc bibliotekarza – aby znaleźć inne źródła informacji na interesujący Cię temat (źródłami mogą być książki, wiadomości lub artykuły w czasopismach, online lub offline). W ich przypadku także wykonaj kroki 1 i 2 – zadaj te same pytania. Jeśli otrzymujesz te same informacje, to prawdopodobnie Twoje źródło jest wiarygodne.

Wykrywanie dezinformacji online

Wskazówka metodyczna dla prowadzących:

Pytania dotyczące umiejętności korzystania z mediów i techniki obserwacji dostarczają uczniom narzędzi do radzenia sobie z dezinformacją oraz pozwalają uniknąć kłótni czy pogorszenia relacji z przyjaciółmi i rodziną. Jedynym warunkiem jest to, że będą zadawać pytania i przyzwyczają się do krytycznego podejścia do napływających informacji.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zidentyfikować wskazówki**, które świadczą o tym, że źródło wiadomości lub informacji jest wątpliwe.
- ✓ **Używać pytań** analitycznych i uważnie obserwować, aby trafnie ocenić wiarygodność źródła.
- ✓ **Zrozumieć**, jak ważne jest sprawdzenie wiarygodności źródła przed udostępnieniem wiadomości.
- ✓ **Wyrobić nawyk analizowania** wszystkich wiadomości i informacji, a nie tylko tych, które wydają się podejrzane.

Porozmawiajmy

Czy zdarzyło Ci się rozwiązywać łamigłówkę, która polegała na wyszukiwaniu niepasujących elementów? Podobnie jest czasem z informacjami. Niektórzy ludzie, a nawet całe grupy tak bardzo chcą bronić swoich przekonań, że zniekształcają prawdę, abyśmy się z nimi zgodzili. Gdy ich zniekształcona wersja podawana jest w formie newsa, mamy do czynienia z dezinformacją.

Wiele osób udostępnia fałszywe informacje, bo nie potrafi ich weryfikować. W rezultacie dezinformacja się rozprzestrzenia i w oparciu o nią ludzie dokonują wyborów dotyczących tego, w co wierzyć i jak postępować. W tej sytuacji bardzo trudno o lepsze zrozumienie czy rozwiązywanie problemów na drodze spokojnych rozmów i dyskusji w atmosferze wzajemnego szacunku.

Jeśli informacje wyglądają lub brzmią jak newsy, to jak odróżnić to, co jest wiarygodne, od tego, co wprowadza w błąd? Możemy nauczyć się dostrzegać wskazówki i poznać sztuczki stosowane przez ludzi, którzy próbują wprowadzić nas w błąd. Możemy też zadawać pytania, które pomogą nam rozpoznać historie niepoparte faktami.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Obrazek: „Znajdź różnice”.
- Karta pracy: „Co jest wiarygodne” z lekcji 3 (strona 54).
- Karta pracy: „Rozpoznawanie fałszywych adresów URL”.

Klucz odpowiedzi do karty pracy „Rozpoznawanie fałszywych adresów URL”

Prawdziwe:

wiadomosci.wp.pl
gazeta.pl
interia.pl
wiadomosci.dziennik.pl
www.tvn24.pl
usatoday.com

Fałszywe:

dzienik.pl
mns.com/pl
publicystyka.pl
tygodnikprasowy.pl
wiadomosci.tvp
natemat-rp.pl

1. Znajdź różnice

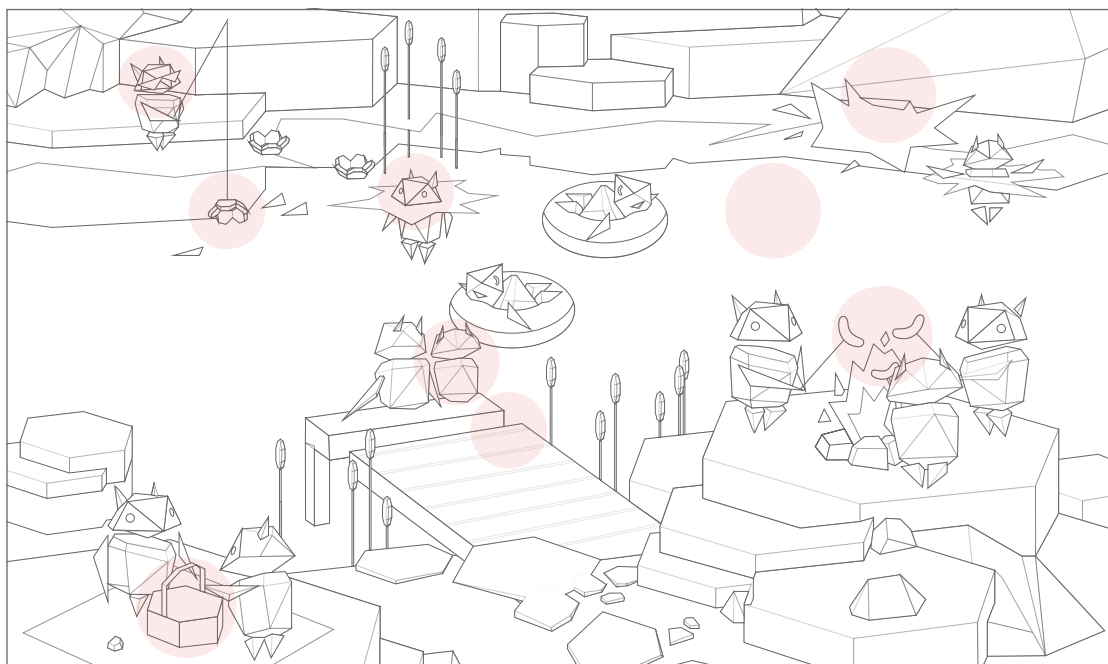
Spójrz na zdjęcie poniżej. Przyjrzyj się uważnie. Czy potrafisz dostrzec różnice?

A co, jeśli dostaniesz podpowiedź, gdzie szukać różnic? Czy to ułatwi zadanie?

Na obrazkach jest 9 różnic. Udało Ci się odnaleźć wszystkie?

Próba odgadnięcia, czy historia jest prawdziwa czy fałszywa, przypomina właśnie taką łamigłówkę obrazkową. Gdy przyjrzesz się naprawdę uważnie, możesz dostrzec ważne informacje. Robi się jeszcze łatwiej, jeśli wiesz, czego szukać.

Oto kilka wskazówek, jak rozpoznać dezinformację. Jeśli zauważysz wskazane zjawiska, to prawdopodobnie masz do czynienia z nieprawdziwą historią.

2. Rozpoznawanie fałszywych adresów internetowych, czyli URL (karta pracy)

Najpierw zwróć uwagę na adres URL (adres internetowy) witryny, która opublikowała artykuł. Niektóre fałszywe strony próbują Cię oszukać i wybierają nazwy naśladujące prawdziwą witrynę, ale nieznacznie się od niej różniącą. Większość firm używa krótkich adresów URL, ponieważ łatwiej je zapamiętać i wpisać, więc adresy URL z dodanymi niepotrzebnymi literami często prowadzą do witryn zawierających fałszywe informacje.

Spójrz na kartę pracy:

- Zakreśl wszystkie adresy URL, które Twoim zdaniem są prawdziwe.
- Kiedy wszyscy skończą, spójrz na klucz odpowiedzi. Czy udało Ci się je poprawnie rozpoznać?

Jak sprawdzić, czy adres URL prowadzi do prawdziwej witryny informacyjnej? Jednym ze sposobów jest wyszukanie w sieci nazwy tej organizacji lub sprawdzenie jej adresu URL. Jeśli organizacja jest wiarygodna, po prawej stronie wyników wyszukiwania na wielu platformach pojawi się pole z opisem organizacji, w tym adres jej strony internetowej. Jeśli adres URL jest niewiarygodny, można, przewijając w dół wyniki wyszukiwania, zobaczyć nagłówki świadczące o tym, że witryna została rozpoznana jako fałszywa – ewentualnie pojawi się komunikat, że witryna jest już niedostępna.

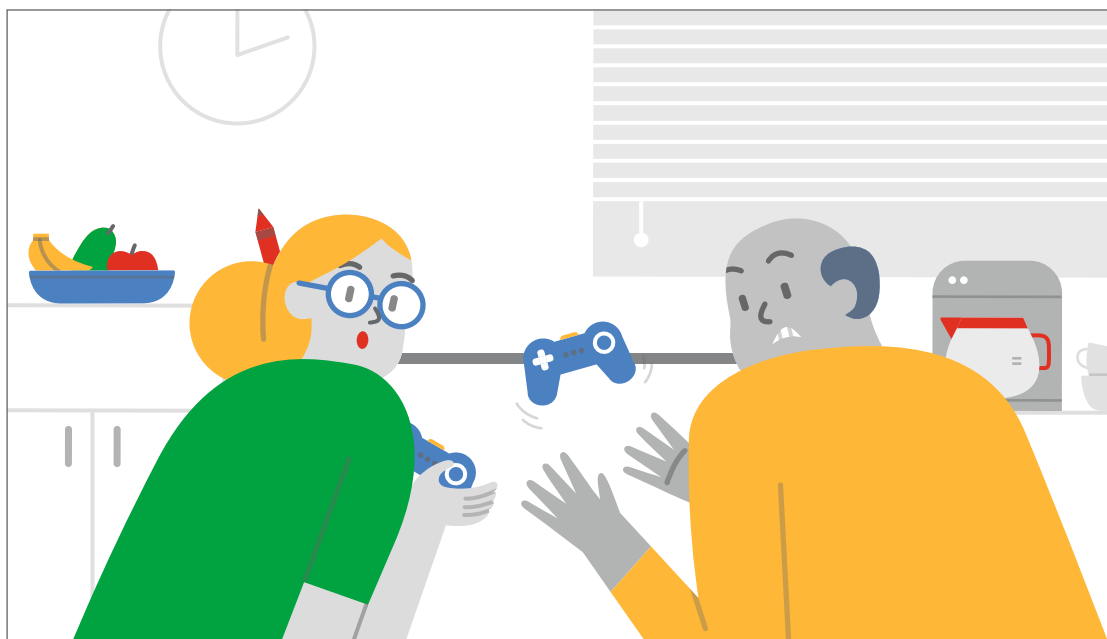
Ciąg dalszy na następnej stronie →

3. Sprawdzanie nagłówków

Czasami ktoś udostępnia post bez adresu URL. W takich przypadkach należy zastosować się do kilku wskazówek:

- a. Post zaczyna się od czegoś, co przyciąga naszą uwagę, na przykład zdjęcia uroczego szczeniaczka czy celebryty lub filmu z niezwykłego wyczynu. Ale jeśli klikniemy, to okaże się, że opisana historia ma niewiele a nawet nic wspólnego z obrazem.
- b. Zamiast pozwolić Ci podejmować samodzielne decyzje na temat tego, czy warto w coś kliknąć, autorzy postów typu clickbait starają się skłonić Cię do kliknięcia, przykuwając Twoją uwagę **pogrubieniem** liter, pisanem DUŻYMI LITERAMI, podkreśleniem lub dodaniem wykrzykników. Rzetelni dziennikarze nie używają takich technik.
- c. Aby zachęcić Cię do przeczytania historii, w nagłówku używane są takie słowa jak „szokujący”, „oburzający” lub „zaskakujący”, bo zwiększają naszą ciekawość. Ale prawdziwi dziennikarze ich nie używają – wolą, żeby wiadomości mówiły same za siebie. Oni opowiadają nam historię, a my sami decydujemy, czy uznamy ją za szokującą lub zaskakującą.

Spójrz na to zdjęcie i nagłówek:

Szokująca prawda o tym, co nauczyciele/nauczycielki robią po pracy

Zanim przeczytasz – jak myślisz, o czym będzie ta historia? Dlaczego tak sądzisz? Co sprawia, że tak uważasz?

A oto historia:

Niedawne badanie przeprowadzone przez Uniwersytet Warszawski dowodzi, że 86% nauczycieli/nauczycielek robi po pracy to, co wszyscy. Zajmują się załatwianiem spraw, gotują obiady, spędzają czas z rodziną, zajmują się domem i przygotowują się na następny dzień. Jednak wielu nauczycieli/nauczycielek nie tak dawno zaczęło po pracy robić coś, czego nikt by się nie spodziewał.

Kryzys gospodarczy sprzed dziesięciu lat doprowadził do ograniczenia wydatków na edukację. Dlatego też nauczyciele i nauczycielki przez wiele lat nie otrzymali podwyżki. Nie będąc w stanie związać końca z końcem, wielu nauczycieli i wiele nauczycielek podjęło drugą pracę lub zaczęło udzielać korepetycji. W niektórych krajach nauczyciele i nauczycielki zorganizowali strajki, domagając się podwyżek, by móc zrezygnować z dodatkowej pracy i poświęcić więcej czasu swoim uczniom.

Czy ta historia spełniła Twoje oczekiwania? Czy uważasz, że zdjęcie i nagłówek pasowały do treści, czy były mylące? Dlaczego tak sądzisz?

3. Sprawdzanie źródeł

Podczas analizowania wiadomości wskazówki mogą być pomocne, ale nie zawsze są wystarczające. Problem w tym, że również zaufane strony informacyjne czasami wykorzystują specjalne techniki, aby przyciągnąć naszą uwagę, więc mogą nam się wydać podejrzane. Z drugiej strony, zdarza się, że fałszywe źródła tak skutecznie naśladują prawdziwe serwisy, że niełatwo się domyślić oszustwa i mieć pewność, któremu wierzyć. Przykład...

Przyjrzyj się podanym nazwom i zdecyduj, czy to wiarygodne organizacje informacyjne:

Niezależny Instytut Medialny

Polska Agencja Prasowa

Dziennikarze.pl

Foruminfo.pl

Wiadomosci.io

Państwowa Agencja Informacyjna

Spośród podanych przykładów tylko Polska Agencja Prasowa jest prawdziwą organizacją informacyjną. W jaki sposób da się to ustalić? Po pierwsze, należy zacząć od wyszukania w internecie nazwy organizacji. Sprawdź, gdzie jeszcze w sieci występuje ta nazwa. Jeśli pojawia się na Wikipedii lub w artykule na stronie gazety lub czasopisma, to prawdopodobnie jest to wiarygodna organizacja. Zobacz, co artykuły mówią na ten temat! Może okazać się, że to fejk.

Znajdź historię o swojej szkole, społeczności, najmodniejszej diecie lub innego ciekawego newsa. Skorzystaj z trzech kroków weryfikacji wiarygodności (karta pracy „Czy to na pewno prawda?”) oraz nowo poznanych wskazówek i z ich pomocą spróbuj stwierdzić, czy historia jest prawdziwa czy fałszywa.

Krok 1: Kieruj się zdrowym rozsądkiem

Zapytaj: Czy to logiczne – czy ma sens?

Czasami odpowiedź jest oczywista. Jeśli zobaczysz nagłówek w stylu: CELEBRYTKA W CIAŻY Z KOSMITĄ, to logika podpowiada, że to nieprawda.

Czasami jednak nie jest to takie oczywiste. Jeśli:

- a. to, co widzisz, nie ma sensu,
- b. wiesz z własnego doświadczenia, że to nieprawda lub
- c. to się nie zgadza ze znanymi Ci wcześniej faktami... źródło, które analizujesz jest prawdopodobnie fałszywe.

Krok 2: Zadawaj pytania o wiedzę ekspercką i motywację

(zobacz strony 53 i 54)

Krok 3: Potwierdź

Zapytaj: Czy inne wiarygodne źródła potwierdzają to, co mówi sprawdzane źródło?

Kto jeszcze opisuje tę historię? (Możesz użyć wyszukiwarki, aby sprawdzić, czy dana historia jest opisana w innych źródłach.) Jakie inne historie zawiera strona? Czy wszystkie są opisane z tej samej perspektywy, czy strona przedstawia wiele punktów widzenia? Jeśli nie udaje Ci się znaleźć kilku różnych wiarygodnych źródeł opisujących tę historię, należy zachować sceptycyzm wobec tego źródła.

Wnioski

Teraz już wiesz, jak korzystać ze wskazówek i pytań do wykrywania dezinformacji online. Zadawaj trafne pytania i postaraj się, aby uważna obserwacja stała się częścią Twojej codzienności, a z czasem osiągniesz prawdziwe mistrzostwo w wykrywaniu fałszywych informacji w sieci. Teraz już wiesz, jak analizować informacje, które znajdujesz w sieci. Nazywamy to krytycznym myśleniem, czyli supermocą każdego internauty.

Rozpoznawanie fałszywych adresów URL

Prawdziwy czy fałszywy?

Zakreśl poprawną odpowiedź.

onet.pl	Prawdziwy	Fałszywy
wiadomosci.wp.pl	Prawdziwy	Fałszywy
interia.pl	Prawdziwy	Fałszywy
gazeta.pl	Prawdziwy	Fałszywy
mns.com/pl	Prawdziwy	Fałszywy
dzienik.pl	Prawdziwy	Fałszywy
natemat-rp.pl	Prawdziwy	Fałszywy
tygodnikprasowy.pl	Prawdziwy	Fałszywy
publicystyka.pl	Prawdziwy	Fałszywy
www.tvn24.pl	Prawdziwy	Fałszywy
wiadomosci.dziennik.pl	Prawdziwy	Fałszywy
wiadomosci.tvp	Prawdziwy	Fałszywy

Gdybyśmy byli wyszukiwarką

Nie korzystając z żadnej technologii (tym zajmiemy się w następnym ćwiczeniu), dzieci wspólnie tworzą „wyniki wyszukiwania”, aby dowiedzieć się, jak działa wyszukiwarka internetowa od kuchni.

Cele dla dzieci

- ✓ **Nauczyć się** podstaw wyszukiwania informacji w sieci.
- ✓ **Szukać** informacji na dany temat.
- ✓ **Zrozumieć**, że wyniki wyszukiwania to tylko zbiór informacji, a nie odpowiedź na zadane pytanie.

Porozmawiajmy

Co to jest wyszukiwanie?

Internet jest miejscem, które kryje w sobie gązylion (czyli nieskończenie dużo) informacji. Przeszukiwanie internetu za pomocą wyszukiwarki internetowej pomaga nam zawęzić tę szaloną ilość informacji pochodzących z całego świata. Wyszukiwarka to oprogramowanie używane do znajdowania informacji na różne tematy.

Pewnie już wiesz, że aby skorzystać z tego narzędzia, wystarczy wpisać kilka słów kluczowych na interesujący Cię temat w pasku wyszukiwania (puste pole na stronie wyszukiwarki) lub w okienku przeglądarki (gdzie podaje się także adresy stron internetowych). Następnie klikasz „Enter” i gotowe! Wyszukiwarka robi swoje i wyczarowuje w około pół sekundy Twoje wyniki wyszukiwania. Ale przecież wiemy, że czary nie istnieją. Zatem jak to działa? Do wyszukiwania informacji w internecie wykorzystywane są algorytmy. Mówiąc prościej, to ludzie zajmujący się wyszukiwaniem nauczyli oprogramowanie, jak znajdować i dostarczać Ci informacje. Ale na razie nie przejmuj się tym, jak działają algorytmy. Wystarczy wiedzieć, że wyszukiwarka wyszukuje informacje za Ciebie.

Dobrze jest pamiętać, że wyniki wyszukiwania nie zawsze są odpowiedzią na Twoje pytanie. To tylko zbiory informacji, które Cię interesują lub których szukasz. Jeśli masz pytanie, które zadajesz wyszukiwarce, to często odpowiedź znajdziesz w wynikach wyszukiwania, ale czasami dotarcie do odpowiedzi może zająć Ci więcej czasu, ponieważ musisz zadać kilka pytań. Nazywamy to zawężaniem wyników wyszukiwania.

Poćwiczmy zatem, jak działają wyszukiwarki. Wyobraźmy sobie, że jesteśmy jedną z nich.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Gdybyśmy byli wyszukiwarką” (jedna na ucznia).

1. Podziel klasę na dwuosobowe grupy.

2. Rozdaj każdemu z uczniów kopię karty pracy.

3. Przedstaw klasie, jaki będzie temat wyszukiwania. Oto niektóre z możliwości:

• pizza	• układ słoneczny	• wulkany	• koszykówka
• tornado	• rolnik	• gotowanie	• dentysta
• samolot	• piłka nożna	• rekiny	• budowa

4. Dzieci pracują w parach, tworząc możliwe „wyniki wyszukiwania” dla każdej kategorii z karty pracy: „strona internetowa”, „grafika”, „mapy” i „wideo”. Wyniki wyszukiwania mogą być przedstawione odpowiednio w formie słów lub rysunków.

Zachęcaj dzieci do kreatywności i upewnij się, że wiedzą, że nie ma złych odpowiedzi. Na przykład jeśli tematem jest „rekin”, dzieci mogą zrobić burzę mózgów i zaproponować następujące wyniki wyszukiwania:

- Strona internetowa – informacje o różnych gatunkach rekinów.
- Grafika – rysunek rekina.
- Wideo – rekiny pływające po oceanie.
- Mapa – położenie plaży, na której widziano rekina.

5. Gdy uczniowie i uczennice przedstawia wyniki dla każdej kategorii, wybierz jedną z nich (strona internetowa, grafika, wideo lub mapy) i porozmawiajcie o niej z całą klasą.

6. Poproś jednego ucznia z każdej pary, aby podzielił się swoim przykładem wyniku wyszukiwania.

Załóżmy, że tematem jest „pizza”. Możesz zaproponować, aby każda grupa podzieliła się swoimi wynikami wyszukiwania hasła „pizza” w kategorii grafika. Grupy prezentują swoje rysunki i opisują swoje dzieła. W ten sposób uczniowie i uczennice dowiadują się, że jedno zapytanie może wygenerować wiele różnych wyników.

7. Po omówieniu przykładów, zadaj klasie poniższe pytania:

- Ile różnych wyników wyszukiwania otrzymaliśmy?
- Mniej więcej ile wyników wyszukiwania okazało się do siebie podobnych?
- Jeśli zmienilibyśmy temat na _____, jak zmieniłyby się wyniki wyszukiwania? Przykładowo jeśli tematem wyszukiwania była „pizza”, jak zmieniłyby się wyniki, jeśli zmienilibyśmy hasło wyszukiwania na „pizza pepperoni”?

Propozycja: Zorganizuj łącznie 4 rundy.

- Do każdej rundy wybierz inny temat i powtórz powyższe kroki.
- Zorganizuj 4 rundy, po czym omów 4 główne typy wyników wyszukiwania.

Wnioski

Wyszukiwarka internetowa to narzędzie, za pomocą którego możemy wyszukiwać informacje w sieci. Informacje mogą mieć formę tekstu na stronie internetowej, filmów, grafik, map itp. O wynikach wyszukiwania decydują słowa kluczowe, które wpisujemy do wyszukiwarki.

Gdybyśmy byli wyszukiwarką

Temat wyszukiwania

Strona internetowa

Grafika | Wideo | Mapy

Wyszukiwanie informacji w internecie

Korzystając z dostępu do internetu, uczniowie i uczennice uczą się posługiwać wyszukiwarką i tworzyć coraz skuteczniejsze zapytania.

Cele dla dzieci

- ✓ **Obsługiwać** wyszukiwarkę internetową.
- ✓ **Ćwiczyć** wyszukiwanie informacji na dany temat.
- ✓ **Tworzyć** zapytania.
- ✓ **Zmieniać** słowa kluczowe i dostrzegać różnice w wynikach wyszukiwania.

Porozmawiajmy

Wyszukiwarka to narzędzie, które pomaga znaleźć informacje w internecie. Wyszukiwanie polega na podaniu zapytania (pytania lub słów kluczowych) w pasku wyszukiwarki, w wyniku czego uzyskujemy informacje na interesujący nas temat. Używanie słów kluczowych czasami działa lepiej niż zadanie pytania. Dzieje się tak, ponieważ ogromne znaczenie mają **słowa, jakich używasz** w zapytaniu, i **ich kolejność**. Jeśli po prostu wpiszesz do wyszukiwarki swoje pytanie, możesz nie otrzymać tego, czego szukasz – a to dlatego, że w pytaniu może zabraknąć kluczowych słów lub mogą być wpisane w niewłaściwej kolejności. Co nie znaczy, że nie możesz wpisywać do wyszukiwarki pytań.

Od czegoś trzeba zacząć, a często potrzebujemy więcej niż jednego zapytania, by uzyskać pożądane informacje. Wpisz swoje zapytanie w wyszukiwarce, spójrz na wyniki wyszukiwania i jeśli nie są zadowalające, wykorzystaj je, aby sformułować lepsze zapytanie i znaleźć to, czego szukasz.

Przykład: Załóżmy, że chcę zacząć uprawiać ogród. Chcę mieć własne warzywa, z których będę gotować zdrowe potrawy.

- Nie mam pojęcia, od czego zacząć i chcę przeszukać internet, aby dowiedzieć się czegoś na ten temat. Przechodzę do wyszukiwarki i wpisuję pytanie: „Jak założyć ogródek?”. *Pokaż ekran swojego komputera, żeby dzieci mogły obserwować, jak szukasz.*
- Przyjrzyjmy się tym wynikom. *Omów wyniki z klasą. Pamiętaj o omówieniu różnych kategorii wyników: stron internetowych, grafik, wideo i innych. Zwróć również uwagę na wyniki wyszukiwania, które nie są istotne z punktu widzenia ziół i warzyw jadalnych.*
- Widzę, że wiele z tych wyników dotyczy wszelkiego rodzaju ogrodów, ale ja potrzebuję informacji na temat stworzenia własnego ogrodu warzywnego. Chcę uprawiać ogród warzywny, czyli rośliny, które można zjeść. Chyba muszę uwzględnić słowo kluczowe dotyczące warzyw, prawda? Ok, wypróbujmy następujące zapytanie: „warzywa z własnego ogrodu”. *Pokaż ekran swojego komputera, by uczniowie i uczennice widzieli, czego szukasz.*
- Spójrzmy na te wyniki. Co zauważyliście? *Niech dzieci wypowiedzą się na temat tego, co dostrzegły w wynikach wyszukiwania.*

Zarówno jeden, jak i drugi zbiór wyników wyszukiwania dostarczył informacji o tym, jak stworzyć własny ogród, prawda? Jednak pierwszy zestaw dotyczył wszelkiego rodzaju ogrodów. To pokazało, że aby otrzymać wyniki, które pomogą mi stworzyć ogród z warzywami (czyli ogród warzywny lub warzywniak), należy dodać do zapytania kilka ważnych słów kluczowych.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Wyszukiwanie informacji w internecie” (jedna na ucznia).
- Urządzenie z dostępem do internetu.

Im więcej ćwiczysz tworzenie zapytań, tym łatwiejsze staje się wyszukiwanie. Zawsze możesz zacząć od pytania i jeśli nie znajdziesz odpowiedzi, to w wynikach wyszukiwania pojawią się wartościowe słowa kluczowe. Jeśli od razu chcesz zacząć od słów kluczowych, ale nie wiesz, których użyć, nie martw się! Nie ma złych słów kluczowych. Wystarczy poeksperymentować! Jeśli nie znajdziesz oczekiwanych wyników, zawsze możesz spróbować wpisać inne zapytanie. Spróbujmy!

1. Tworzenie pierwszego zapytania

Powiedz dzieciom, że nauczą się teraz korzystać z wyszukiwarki i będą ćwiczyć tworzenie zapytań. Na karcie pracy znajdują się cztery różne postacie. Każda z nich chciałaby się dowiedzieć czegoś więcej na dany temat. Następnie poproś dzieci o...

- Wpisanie w wyszukiwarkę oryginalnych zapytań (podanych na karcie pracy) i zapoznanie się z wynikami wyszukiwania.
- Zapisanie 4 lub 5 wyników wyszukiwania na karcie pracy.

2. Tworzenie własnego zapytania do wyszukiwarki

Poproś uczniów, aby jeszcze raz przyjrzyli się temu, czego chce dowiedzieć się dana postać. Zapytaj dzieci, czy oryginalne wyniki wyszukiwania dały wystarczająco dużo informacji na dany temat.

- Zaproponuj dzieciom zmianę oryginalnego zapytania do wyszukiwarki, żeby zawierało słowa kluczowe, które dadzą im lepsze wyniki. Wskazówka: Dzieci mogą znaleźć słowa kluczowe, korzystając z pierwszych wyników wyszukiwania lub z dymków nad postaciami.
- Teraz poproś uczniów o wpisanie do wyszukiwarki drugiego zapytania i sprawdzenie wyników.
- Zaproponuj zanotowanie 4 lub 5 wyników na karcie pracy.

3. Dyskusja

Poproś uczniów, aby dobrali się w pary i porozmawiali o tym, jak zmienili pierwotne zapytanie oraz jakie wyniki uzyskali. Niech podzielą się swoimi odkryciami podczas krótkiej dyskusji w klasie.

4. Powtórz kroki 1–3 dla pozostałych postaci.

Wnioski

Im więcej będziesz ćwiczyć tworzenie zapytań do wyszukiwarki, tym łatwiej znajdziesz informacje.

Wyszukiwanie informacji w internecie

Szukam jakiejś fajnej książki. Na przykład przygodowej lub kryminału. Ale lubię też czytać o zmyślonych postaciach, które żyją w przyszłości. To się chyba nazywa science-fiction, a przynajmniej tak mówi na to mój nauczyciel/nauczycielka.

Oryginalne zapytanie do wyszukiwarki

Książki przygodowe z fikcyjnymi postaciami

Wyniki wyszukiwania

Poprawione zapytanie

Wyniki wyszukiwania

Chcę zrobić tort na urodziny mojej siostry. Bez czekolady, bo jej nie lubi. Kocha za to owoce. Zastanawiam się, co jej upiec.

Oryginalne zapytanie do wyszukiwarki

Ciasto z owocami bez czekolady

Wyniki wyszukiwania

Poprawione zapytanie

Wyniki wyszukiwania

Oryginalne zapytanie do wyszukiwarki

Praca z grami wideo

Wyniki wyszukiwania

Poprawione zapytanie

Wyniki wyszukiwania

Uwielbiam grać w gry wideo. Ciekawe jakby to było, gdybym w przyszłość pracowała w firmie zajmującej się grami. Super byłoby mieć kiedyś taką pracę.

Oryginalne zapytanie do wyszukiwarki

Co jest potrzebne do wędkowania?

Wyniki wyszukiwania

Poprawione zapytanie

Wyniki wyszukiwania

Mój kuzyn zaprosił mnie na ryby. Nigdy wcześniej nie wędkowałam. Nie mam pojęcia, co ze sobą zabrać.

Interlandia: Rzeka Rzeczywistości

Przez Interlandię płynie rzeka, która niesie w swoim nurcie fakty i fikcję. Ale nie wszystko jest tym, na co wygląda. Aby przepłynąć przez wartki nurt, wykorzystaj zdrowy rozsądek – i nie daj się złowić czającemu się w tej okolicy oszustowi!

Otwórz przeglądarkę internetową w swoim urządzeniu i odwiedź stronę g.co/RzekaRzeczywistosci.

Tematy do dyskusji

Poproś uczniów o zagranie w Rzekę Rzeczywistości i, wykorzystując poniższe pytania, zachęć ich do dyskusji o tym, czego się nauczyli. Większość dzieci najczęściej wynosi z gry, gdy gra w nią samodzielnie, ale możesz też połączyć uczniów w pary. Może to być szczególnie wskazane w przypadku młodszych graczy.

- Opowiedz o sytuacji, kiedy musiałeś/musiałaś ocenić, czy coś w sieci jest prawdziwe czy fałszywe. Po czym to poznałeś/poznałaś?
- Kim jest oszust? Opisz jego zachowanie i jego wpływ na grę.
- Czy gra w Rzekę Rzeczywistości zmieniła sposób, w jaki będziesz oceniać treści i osoby w sieci w przyszłości? Jeśli tak, to w jaki sposób?
- Co będziesz robić inaczej po tych zajęciach i zagranie w grę?
- Co może wskazywać, że jakaś sytuacja w sieci jest dziwna?
- Jak się czujesz, kiedy natykasz się w sieci na coś podejrzanego?
- Co należy zrobić, jeśli nie masz pewności, czy coś jest prawdą?

[illegible]

Chroń swoje sekrety

Prywatność i bezpieczeństwo – poważne sprawy

Scenariusze zajęć

1. Ale to nie ja!
2. Jak utworzyć mocne hasło
3. Zachowaj to dla siebie
4. Interlandia: Wieża Skarbów
5. Czym jest prywatność cyfrowa?
6. Jak wykorzystywane są moje dane?
7. Jak chronić swoją prywatność w sieci?

Wprowadzenie

Każdy, kto korzysta z urządzeń z dostępem do internetu, takich jak gry, telefony, asystenci cyfrowi, komputery itp., musi poznać podstawy prywatności i bezpieczeństwa w sieci. Ochrona tych urządzeń i znajdujących się na nich danych osobowych, to znaczy wszystkich informacji o Tobie, Twojej rodzinie i przyjaciółach, wymaga refleksji nad tym, co wpływa i wpływa z urządzeń, a także przemyślanego dobierania haseł.

Cele dla uczniów

- ✓ **Zrozumieć**, dlaczego prywatność i bezpieczeństwo są ważne i jak się ze sobą wiążą.
- ✓ **Przećwiczyć**, jak tworzyć silne hasła i zachowywać je tylko dla siebie (i dorosłych, którzy się Tobą opiekują).
- ✓ **Przejrzeć** narzędzia i ustawienia, które chronią przed hakerami i innymi zagrożeniami.

Słowniczek

Bezpieczeństwo – ochrona urządzeń i danych na nich zapisanych.

Haker – osoba, która za pośrednictwem komputerów zdobywa nieautoryzowany dostęp do urządzeń i danych innych osób i organizacji.

Hasło (kod dostępu) – sekretna kombinacja używana do uzyskania dostępu do czegoś. Może mieć różne formy, na przykład może być to kod cyfrowy do zablokowania telefonu albo bardziej złożone hasło do skrzynki e-mail i innych kont. Hasła powinny być tak długie i skomplikowane, jak tylko zdołasz wymyślić i zapamiętać.

Prywatność – ochrona osobistych informacji własnych i cudzych (nazywa się je też danymi wrażliwymi).

Reputacja – opinie, wrażenia i przekonania, które inni żywią na Twój temat. Nie zawsze wiesz, jaką masz reputację, ale przeważnie zależy Ci na tym, żeby była dobra lub pozytywna.

Ślad cyfrowy – Twój ślad cyfrowy to wszystkie informacje o Tobie, które pojawiają się w sieci. Mogą to być zdjęcia, nagrania audio, filmy, teksty, posty na blogach, komentarze pisane na stronach znajomych. Gdy idziesz, zostawiasz odciski stóp. Podobnie dzieje się z tym, co wrzucasz do sieci – wówczas również zostawiasz swój ślad.

Ustawienia – część każdego produktu cyfrowego, aplikacji, strony internetowej i tak dalej, gdzie można zarządzać swoim kontem (m.in. w zakresie prywatności) i decydować, co chcesz udostępnić.

Weryfikacja dwustopniowa (nazywana też weryfikacją dwuczynnikową albo autoryzacją dwuetapową) – proces zabezpieczający, po zastosowaniu którego logowanie do usługi ma dwa stopnie lub etapy: podanie hasła i wpisanie jednorazowego kodu. Przykładowo trzeba wpisać hasło i kod wysłany na telefon albo kod z aplikacji.

Ale to nie ja!

Uczniowie i uczennice dowiadują się, jakie skutki może mieć udostępnianie innym swoich haseł.

Cele dla dzieci

- ✓ **Nauczyć się**, że udostępnienie hasła daje innym kontrolę nad Twoim śladem cyfrowym.
- ✓ **Zastanowić się**, co może się stać, jeśli ktoś zaloguje się jako Ty.
- ✓ **Zrozumieć**, jak cudze działania mogą wpłynąć na Twój ślad cyfrowy i Ciebie.

Porozmawiajmy

Co się stanie, kiedy udostępnisz swoje hasło?

Pomyśl o hasle, które utworzyłeś/utworzyłaś dla jakiejś aplikacji lub urządzenia, z którego korzystasz. Na przykład hasło do odblokowania telefonu lub zalogowania się do ulubionej gry lub aplikacji. Czy kiedykolwiek zdarzyło Ci udostępnić komuś to hasło? Powiedzmy sobie szczerze, wielu z nas tak robi. Istnieje bardzo ważny powód, dla którego nie powinienesz/powinnaś udostępniać swoich haseł.

Każdy z nas posiada tak zwany ślad cyfrowy. Ślad cyfrowy stanowi Twoją wizytówkę w świecie online. Jest wszystkim tym, co zostawiasz w sieci – to polubienia, komentarze, nazwy użytkownika, zdjęcia, wiadomości, nagrania itp. To wszystko sumuje się i daje innym ludziom wyobrażenie o tym, jaki/jaka naprawdę jesteś. Wpływa na Twoją reputację i na to, jak ludzie o Tobie myślą. Na podstawie pozostawionego przez Ciebie śladu snują domysły lub przypuszczenia na Twój temat. To jedna z tych rzeczy, na które trzeba zwracać uwagę, gdy jest się online.

Ponadto warto wiedzieć, że udostępniając swoje hasło, dajesz komuś innemu kontrolę nad swoim cyfrowym śladem. Pozwalasz mu współtworzyć ten ślad i mieć wpływ na to, jak postrzegają Cię inni ludzie. Ups! Ponieważ jest to Twój ślad, wszyscy myślą, że to Ty go tworzysz. Więc jeśli ktoś, kto ma Twoje hasło, zrobi coś, co Ci się nie podoba, ludzie pomyślą, że to Ty! Dlatego tak ważne jest, aby nie udostępniać swoich haseł.

Przykład: Załóżmy, że udostępniasz znajomemu swoje hasło do konta w mediach społecznościowych. Znajomy zalogowany na Twoim koncie wysyła wiadomość do kogoś z Twojej klasy: „Wyslesz mi swoje odpowiedzi do zadania domowego?”. Następnego dnia uczeń/uczennica skarży się nauczycielowi lub nauczycielce, że oszukujesz przy odrabianiu pracy domowej, bo pytasz o odpowiedzi. Na dodatek pokazuje nauczycielowi lub nauczycielce wiadomość, którą Twój znajomy wysłał z Twojego konta. Jak myślisz, komu uwierzy nauczyciel lub nauczycielka? Jak to wpływa na Twoją reputację? Co jeszcze może się wydarzyć?

Przeprowadźcie w klasie burzę mózgów na temat tego, co może się wydarzyć. Przykłady: Nauczyciel/nauczycielka dzwoni do Twoich rodziców. Dostajesz jedynkę za zadanie. Twój cyfrowy ślad wskazuje, że oszukujesz. Wdajesz się w kłótnię z kolegą, który wysłał wiadomość.

Pamiętaj, że ślad cyfrowy jest twoją wizytówką w sieci. Za każdym razem, gdy udostępniasz komuś swoje hasło, dajesz mu kontrolę nad Twoim śladem cyfrowym, co może mieć wpływ na to, jak ludzie postrzegają Cię w internecie i wszędzie indziej. Przeanalizujmy ten temat.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Ale to nie ja!” (jedna karta na parę).

1. Pomóż dzieciom dobrać się w pary.

2. Wybierz konto.

Uczniowie i uczennice wybierają, do jakiego konta udostępniają swoje hasło i podają je na górze karty pracy: konto w mediach społecznościowych, konto w grze, telefon, tablet lub komputer, serwis streamingowy.

3. Wybierz działanie.

Dzieci wypełniają pierwszą rubrykę, podając któreś z poniższych działań lub proponując własne pomysły. Poniżej znajdują się czynności wykonywane przez osobę, która otrzymała hasło. Dzieci mogą narysować lub napisać własne propozycje lub wybrać spośród możliwych opcji.

- Lajkuje wszystkie posty osoby, która Ci się podoba.
- Wydaje 100 złotych na nowe ciuchy.
- Wysła wiadomość w stylu: „Nie uważacie, że Kaśka jest mega wkurzająca?”.
- Gra w Twoją ulubioną grę, ale przegrywa i traci wszystkie punkty.
- Pobiera nowe aplikacje.
- Udostępnia kompromitujące zdjęcia na Twoim koncie w mediach społecznościowych.
- Czyta Twoje prywatne wiadomości i udostępniania je innym.
- Ogląda nieodpowiednie seriale.

4. Opracuj rezultat

W drugiej rubryce uczniowie i uczennice przedstawiają możliwy skutek działania.

5. Dyskusja

Poproś kilkoro uczniów i uczennic, aby podzielili się działaniami i zaproponowanymi skutkami. Oto pytania, które możesz zadać dzieciom po prezentacji ich kart pracy.

- Dlaczego wybrałeś/wybrałaś lub wymyśliłeś/wymyśliłaś akurat takie działanie?
- Jak zdecydowałeś/zdecydowałaś o rezultacie?
- Gdybyś wiedział/a, że właśnie taki będzie skutek tego działania, to coś byś zmienił/a?

6. Ślad cyfrowy

W ostatniej rubryce dzieci piszą jednym zdaniem, jaki wpływ mogłoby mieć to działanie na uczucia, życie lub ślad cyfrowy dotkniętej osoby. Zastanów się razem z uczniami i uczennicami, jak dane wydarzenie mogłoby wpłynąć na ich reputację i sposób, w jaki są postrzegani. Wyłóż ochotników lub dobierz uczniów w pary i zachęć do dyskusji o tym, co narysowali lub napisali i co sądzą o stworzonej przez siebie historii.

Wnioski

Udostępniając swoje hasło, dajesz drugiej osobie kontrolę nad swoim śladem cyfrowym, choć nadal ponosisz odpowiedzialność za to, co ta osoba z nim robi. Jeżeli chcesz mieć wpływ na to, jak inni postrzegają Cię w sieci, nie udostępniaj swoich haseł nikomu poza rodzicami lub innymi dorosłymi, którym całkowicie ufasz.

Ale to nie ja!

Udostępniłem swoje
hasło do

☐ konta w mediach
społecznościowych

☐ konta w grze

☐ telefonu

☐ tabletu lub komputera

☐ serwisu streamingowego

☐ _____

Działanie

Skutek

Wpływ na ślad cyfrowy

Jak stworzyć mocne hasło

Uczniowie i uczennice uczą się tworzenia mocnych haseł oraz ich bezpiecznego przechowywania.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, że ważne jest podawanie haseł tylko rodzicom/opiekunom.
- ✓ **Zrozumieć** znaczenie haseł chroniących urządzenia.
- ✓ **Dowiedzieć się**, jak tworzyć hasła, które są trudne do odgadnięcia, ale łatwe do zapamiętania.
- ✓ **Nauczyć się** wybierać odpowiednie zabezpieczenia logowania, w tym weryfikację dwustopniową.

Porozmawiajmy

Lepiej dmuchać na zimne

Technologia cyfrowa ułatwia komunikowanie się ze znajomymi, kolegami i koleżankami z klasy, nauczycielami i nauczycielkami oraz rodziną. Istnieje całe mnóstwo sposobów na komunikację: za pomocą wiadomości SMS, postów i wiadomości w różnych komunikatorach, za pośrednictwem słów, zdjęć, gier i filmów, korzystając z telefonu, tabletu, laptopa czy wirtualnej asystentki. (A Ty, jak komunikujesz się ze swoimi przyjaciółmi?)

Jednak te same narzędzia, które ułatwiają nam dzielenie się informacjami, mogą również ułatwić hakerom i oszustom ich kradzień i wykorzystanie do uszkodzenia naszych urządzeń, kradzieży tożsamości lub zaszkodzenia naszym relacjom i reputacji.

Chronienie nas samych, naszych informacji i urządzeń sprowadza się do prostych, sprytnych sztuczek, takich jak blokowanie ekranu urządzeń, rozważne wprowadzanie prywatnych danych do urządzeń, które są odblokowane lub używane przez wiele osób (np. w szkole) i, przede wszystkim, stosowanie mocnych haseł i nieudostępnianie ich.

- Jak myślicie, jakie są dwa najpopularniejsze hasła? (Odpowiedź: „123456” i „hasło”.)
- Zastanówmy się nad innymi słabymi hasłami i tym, dlaczego takie są. (Na przykład: imię i nazwisko, numer telefonu, słowo „czekolada”, imię psa, adres itd.)

Kto uważa, że to dobre hasła?

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Rozmawiając z młodszymi dziećmi o hasłach i zabezpieczeniach, warto skorzystać z prostego porównania, np. klucza do domu/pokoju. Dlaczego ważne, żeby był solidny? Czy ktoś się zdarzyło, że zapomniał zamknąć pokój i weszło tam młodsze/starsze rodzeństwo?

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Urządzenie z dostępem do internetu dla każdej grupy lub ucznia.
- Tablica albo ekran do wyświetlania.
- Karta pracy: „Wskazówki, jak tworzyć mocne hasła”.

Poniżej znajduje się pomysł na stworzenie bardzo mocnego hasła:

- Pomyśl o zdaniu, które łatwo zapamiętasz. Może to być fragment Twojej ulubionej piosenki, tytuł książki, cytat z filmu itd.
- Z każdego słowa weź pierwszą literę albo dwie pierwsze litery.
- Niektóre litery zamień na symbole.
- Zdecyduj, które litery będą duże, a które małe.

Przećwiczmy nasze nowe umiejętności podczas gry w hasła.

1. Stwórz hasło

Dobierzcie się w pary. Każda drużyna ma 60 sekund na wymyślenie hasła. **Wyzwanie:** Najpierw drużyna podaje klasie wskazówki – w ten sposób sprawdzamy, ile informacji o kontekście potrzebuje klasa, aby móc odgadnąć hasło.

2. Porównajcie hasła

Zapiszcie hasła na tablicy – po dwie drużyny na raz.

3. Głosuj!

Z każdej pary wybierzcie mocniejsze hasło.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Ustal wcześniej z uczniami kryteria oceny haseł (możesz skorzystać z zamieszczonych poniżej wskazówek do tworzenia mocnych haseł), żeby uniknąć sytuacji wysokiego oceniania haseł najśmieszniejszych, wymyślonych przez osoby szczególnie lubiane albo takich, które po prostu się uczniom spodobały. Podczas dyskusji nad wyborem najlepszego hasła cały czas pamiętajcie o ustalonych kryteriach dobrego hasła – omawiając propozycje, proś uczniów o odnoszenie się do nich.

Podsumowując to ćwiczenie, skorzystaj ze wskazówek zatytułowanych „TAK” i „NIE”. Porozmawiaj z uczniami o hasłach do ważnych kont, sprawdź, jak uczniowie rozumieją ten termin, i ustal z nimi jego definicję. Pamiętaj, że uczniowie mogą je rozumieć inaczej niż Ty. Niektóre konta są zakładane na chwilę (albo nawet jednorazowo), zawierają niewiele informacji, służą do zabawy, korzystamy z nich sporadycznie. Inne zawierają wiele ważnych informacji i danych, a do tego często zostają z nami na lata. Jednak decyzja, które konto uznajemy za ważne, jest indywidualna i każdy powinien o tym zdecydować sam.

Wnioski

Tworzenie mocnych haseł jest bardzo ważne, a przy ich wymyślaniu możemy świetnie się bawić.

Wskazówki, jak tworzyć mocne hasła

Oto parę wskazówek pomocnych w stworzeniu hasła, które ochroni Twoje dane.

Mocne hasła są oparte na zdaniu, które Tobie łatwo zapamiętać, ale trudno zgadnąć komuś niepowołanemu – jak pierwsze litery słów składających się w tytuł albo fragment ulubionej piosenki albo w zdanie o tym, co Cię kiedyś spotkało – a oprócz liter zawierają cyfry i symbole. Na przykład „W trzeciej klasie chodziłam do Szkoły Podstawowej im. Konopnickiej” można przerobić na hasło: w3Kcd\$PiK.

Średnie hasła (np. chodzilamdoKonopnickiej) mogą być wyzwaniem dla złośliwego oprogramowania, ale już ktoś, kto Cię zna, ma szansę je odgadnąć.

Słabe hasła (np. „kochamFafika” lub „lubieczekolade) zazwyczaj oparte są na osobistych informacjach (takich jak imię Twojego psa), łatwo je złamać i może je zgadnąć ktoś, kto Cię zna.

TAK

- Miej osobne hasło do każdego ważnego konta.
- Twórz hasła o długości co najmniej ośmiu znaków. Im dłuższe, tym lepsze (o ile jesteś w stanie je zapamiętać).
- Używaj kombinacji wielkich i małych liter, cyfr i symboli.
- Wybieraj hasła łatwe do zapamiętania, żeby nie musieć ich zapisywać – to ryzykowne.
- Natychmiast zmień swoje hasło, jeśli uważasz, że ktoś je zna (oprócz rodzica lub opiekuna).
- Co jakiś czas zmieniaj hasła.
- Zawsze używaj mocnych haseł do blokady swoich urządzeń. Ustaw urządzenia tak, by automatycznie się blokowały – zabezpieczysz je na wypadek, gdyby trafią w niepowołane ręce.
- Rozważ korzystanie z menedżera haseł (na przykład takiego wbudowanego w przeglądarkę), który pamięta Twoje hasła za Ciebie. W ten sposób możesz do każdego konta mieć inne hasło i nie musisz ich wszystkich pamiętać.

NIE

- Nie używaj osobistych informacji (takich jak imię, adres, e-mail, numer telefonu, nazwisko panińskie mamy, data urodzin, imię zwierzęcia itd.) ani popularnych słów.
- Nie używaj hasła, które łatwo zgadnąć, na przykład ksywki, nazwy szkoły, ulubionego zespołu ani ciągu cyfr (np. 123456) i tak dalej. I zdecydowanie nie używaj słowa „hasło”!
- Nie podawaj haseł nikomu poza rodzicami i opiekunami.
- Nigdy nie zapisuj haseł w miejscu, w którym ktoś może je znaleźć.

Zachowaj to dla siebie

Nauczyciel/nauczycielka używa szkolnego urządzenia, by pokazać, jak można zmienić ustawienia prywatności.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zmienić** ustawienia prywatności usług internetowych, z których korzystają.
- ✓ **Zdecydować** o sposobie udostępniania informacji na stronach i w serwisach, z których korzystają.
- ✓ **Zrozumieć**, czym jest weryfikacja dwustopniowa i kiedy jej używać.

Porozmawiajmy

Prywatność i bezpieczeństwo

Prywatność w sieci jest ściśle powiązana z bezpieczeństwem w sieci. Większość aplikacji i programów pozwala kontrolować, które informacje udostępniamy i w jaki sposób.

Jeśli korzystasz z aplikacji albo strony, poszukaj opcji „Moje konto” lub „Ustawienia”. Tam znajdziesz ustawienia prywatności i bezpieczeństwa. Możesz zdecydować:

- Jakie informacje na Twoim profilu są widoczne.
- Kto może zobaczyć Twoje posty, zdjęcia, filmy i inne treści, które udostępniasz.

Jeśli nauczysz się korzystać z tych ustawień i będziesz pamiętać, by je regularnie aktualizować, będzie Ci łatwiej zarządzać swoją prywatnością i bezpieczeństwem.

Warto również sprawdzić, kto może wysyłać Ci zaproszenia do znajomych lub Cię obserwować (te informacje mogą, ale nie muszą być w ustawieniach). Najbezpieczniej będzie, jeśli tylko znajomi z realu i rodzina będą mogli Cię obserwować i być na liście kontaktów. Jeśli zezwolisz na to innym, pamiętaj, że to, co udostępniasz, może być widziane przez osoby, których nie znasz. Taki stan rzeczy bywa niepokojący, dlatego niektórzy rodzice w ogóle na to nie pozwalają. Porozmawiaj z zaufaną osobą dorosłą o tym, co jest dla Ciebie najlepsze – co zapewni Ci bezpieczeństwo i spokojną głowę.

W tego typu decyzjach zawsze powinni uczestniczyć rodzice lub opiekunowie. Poza tym wspólne sprawdzenie ustawień prywatności może być fajną zabawą (pokaż im, jak dużo o tym wiesz!).

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Szkolne urządzenie połączone z projektorem i pokazujące przykładowe konto uznane za odpowiedzialne do zaprezentowania w klasie (np. tymczasowe konto e-mailowe albo klasowe).

Przejrzyj opcje

Do projektora mam podłączone szkolne urządzenie. Przejdźmy do ustawień aplikacji i sprawdźmy, jakie opcje mamy do wyboru. Opowiedzcie mi o tym, jak... *[zachęć uczniów, aby pomogli Ci....]*

- zmienić hasło,
- ustawić stronę lub profil (w tym zdjęcia i filmy) jako publiczne lub prywatne (widoczne tylko dla wybranych, najbliższych osób),
- sprawdzić lokalizację i inne ustawienia oraz dostosować je do Waszych potrzeb,

- otrzymywać powiadomienie, gdy ktoś próbuje zalogować się na Wasze konto z nieznanego urządzenia,
- otrzymywać powiadomienie, gdy ktoś Was oznaczy,
- uruchomić dwustopniową weryfikację,
- ustawić informację umożliwiającą odzyskanie dostępu do konta,
- zgłosić problem.

Jakie ustawienia prywatności Ci odpowiadają? Warto omówić to z rodzicem lub opiekunem. Ale pamiętaj, najważniejszym ustawieniem bezpieczeństwa jest Twój rozum – dorastasz i coraz częściej będziesz samodzielnie decydować o tym, jakie informacje udostępniasz, kiedy i komu. Warto więc przyzwyczaić się do podejmowania tego typu decyzji już teraz.

Wnioski

Dobrym pierwszym krokiem jest wybór mocnego hasła do każdego ważnego konta. Trzeba też pamiętać, jak je zabezpieczać.

Interlandia: Wieża Skarbów

Ratunku! Wieża Skarbów jest otwarta i skarby internautów, takie jak dane kontaktowe i prywatne wiadomości, są zagrożone. Wyprzedź hakera i zbuduj fortecę z mocnymi hasłami, by na zawsze zabezpieczyć sekrety.

Otwórz przeglądarkę internetową na swoim urządzeniu i odwiedź stronę g.co/WiezaSkarbow

Tematy do dyskusji

Poproś uczniów i uczennice o zagranie w Wieżę Skarbów i, korzystając z poniższych pytań, zachęć ich do dyskusji o tym, czego się nauczyli. Większość dzieci wynosi z gry najwięcej, gdy gra w nią samodzielnie, ale możesz też połączyć uczniów w pary. Może to być szczególnie wskazane w przypadku młodszych graczy.

- Jakie są elementy supermocnego hasła?
- Kiedy warto tworzyć mocne hasła w prawdziwym życiu? Jak to robić? Jakie wskazówki na temat tworzenia mocnych haseł pamiętasz?
- Kim jest haker? Opisz zachowanie tej postaci i to, jak wpływa ona na grę.
- Czy Wieża Skarbów wpłynęła na to, jak planujesz w przyszłości chronić swoje informacje?
- Co chcesz robić inaczej po tych zajęciach i zagranie w grę?
- Stwórz trzy przykładowe hasła, które przejdą test „supermocnych”. Jakie wrażliwe dane powinny być chronione?
- Jakie są przykłady danych wrażliwych, które powinny być chronione?

Czym jest prywatność cyfrowa?

Uczniowie i uczennice poznają podstawowe pojęcia dotyczące prywatności cyfrowej i dowiadują się, jakie zastosowanie mają one w ich codziennym życiu.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć** podstawowe pojęcia dotyczące prywatności cyfrowej.
- ✓ **Odnieść** prywatność cyfrową do własnego życia i korzystania z Internetu, aby uczynić te zagadnienia bardziej dla siebie zrozumiałymi.

Porozmawiajmy

Wiemy, że rozmawiamy o prywatności cyfrowej (prywatności w sieci), ale **czym ona dokładnie jest?** To nie tylko ustawienia prywatności w aplikacji. Aby zrozumieć, co naprawdę oznacza to wyrażenie, najpierw upewnijmy się, że wiemy, czym jest **najstarszy** rodzaj prywatności, ponieważ różni się on od wersji **internetowej**. Prywatność istniała na długo przed tym, zanim pojawił się Internet, i zanim informacje na nasz temat stały się dostępne online. Jest teraz ważniejsza niż kiedykolwiek, ponieważ zdjęcia, filmy, dane, opinie itp. mogą teraz w mgnieniu oka stać się dostępne dla osób i podmiotów z całego świata, rozchodząc się „viralowo”. Osoby zajmujące się prawami człowieka uważają, że tradycyjna prywatność jest podstawowym prawem człowieka, którego nigdy nie wolno odbierać. (Zgadzasz się? Dlaczego/dlaczego nie?).

Zastanówcie się, co to oznacza. Wasze prywatne informacje to dane o Was, które nie chcecie, aby znał cały świat. Może to być sekret, którego nie chcecie zdradzić. Może to być również coś, co chcecie, aby wiedziały tylko osoby, którym całkowicie ufacie, a nie ludzie, których nigdy nie spotkaliście. Prywatność oznacza, że możemy **zdecydować**, czy inni zobaczą nasze dane, i w jakim zakresie. Mając prywatność, możemy to kontrolować. A przynajmniej **powinniśmy** mieć taką kontrolę. To nasze prawo.

Czym więc jest prywatność w sieci? Składają się na nią dwa kluczowe aspekty:

1. To, nad czym mamy kontrolę: Ten tradycyjny rodzaj prywatności, o którym właśnie mówiliśmy, czyli wybór tego, jakie informacje o sobie udostępniamy w Internecie (lub nie udostępniamy) i komu. Do tego służą ustawienia prywatności w aplikacjach i witrynach. To one dają nam kontrolę nad tym, kto będzie miał dostęp do naszych danych.

2. To, nad czym kontroli nie mamy: Druga część prywatności w sieci dotyczy nie tego, co my robimy ze swoimi danymi, a tego, co robią z nimi **aplikacje, gry i strony, z których korzystamy**. Ważne jest, abyście wiedzieli na ten temat dostatecznie dużo, by być w stanie chronić swoją prywatność na wszystkie dostępne Wam sposoby. W końcu chodzi o Wasze dane. Równie ważna jest świadomość, że natura prywatności w sieci ulega zmianom, a poznanie jej aspektów teraz pomoże Wam zrozumieć te zmiany i odnosić się do nich w przyszłości.

3. [Opcjonalnie] Przejrzystość/Transparentność: Przejrzystość (inaczej transparentność) to ważny temat, który warto zrozumieć, ponieważ dotyczy tego, nad czym w Internecie nie mamy kontroli. Jest ona również ważna z perspektywy ochrony prywatności i dobrze jest, kiedy stosują ją podmioty, którym udostępniamy dane.

Co jednak właściwie rozumieć przez „przejrzystość”? Wyobraźcie sobie okno, przez które możecie zobaczyć, co dzieje się na zewnątrz. Jest tak dlatego, że okno jest przezroczyste – „przejrzyste”. Kiedy mówimy o transparentności w kontekście aplikacji, stron internetowych, gier i innych usług online, chodzi o to, że ujawniają one swoje praktyki dotyczące prywatności i informują Was, użytkowników i użytkowniczki, o tym, co dzieje się z udostępnionymi przez Was informacjami. Możecie się na przykład dowiedzieć, czy wykorzystują Wasze dane wyłącznie do poprawy działania aplikacji, czy też dzielą się nimi z innymi firmami. Coraz więcej użytkowników Internetu oczekuje przejrzystości od aplikacji i innych usług online. Coraz więcej osób uważa, że przejrzystość to dobry sposób na budowanie biznesu. Jednym z narzędzi, które firmy stosują w celu zwiększenia przejrzystości, jest wewnętrzna polityka prywatności, ale dotyczące jej dokumenty są zwykle trudne do zrozumienia nawet dla dorosłych, nie mówiąc już o dzieciach.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Z czym mamy tu do czynienia?” (jedna karta na parę).
- Dla osoby prowadzącej: Klucz odpowiedzi do karty pracy (co wpisać w drugiej kolumnie).
- Kopie strony „Prywatność w sieci: ściągawka” z definicjami „danych”, „ciasteczek”, „śledzenia”, „sztucznej inteligencji” i „algorytmu” (jedna kopia na ucznia).

Po dyskusji w klasie uczniowie dobierają się w pary, przeglądają przykłady codziennych aktywności online i dopasowują je do odpowiednich terminów dotyczących prywatności. Następnie dzielą się swoimi spostrzeżeniami z klasą.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Ta lekcja wprowadza podstawowe pojęcia związane z prywatnością cyfrową w sposób, który uczniowie mogą odnieść do swojego codziennego życia. Zapewnia im czas i przestrzeń na wspólne zastanowienie się nad tym, co te ważne terminy dla nich oznaczają w kontekście korzystania z Internetu. Kolumna „Wasze rozumowanie” w karcie pracy jest szczególnie cenna, daje bowiem uczniom czas na przemyślenie omawianych zagadnień i koncepcji i umożliwia stworzenie solidnej podstawy.

Poproś ucznia lub uczennicę o rozdanie kart pracy i materiałów pomocniczych, a sam/sama zapisz na tablicy terminy „dane”, „ciasteczko”, „śledzenie”, „sztuczna inteligencja (AI)” i „algorytm”. Następnie poproś jedną osobę o odczytanie definicji z materiałów pomocniczych na głos dla całej klasy. Po każdej definicji zapisz kluczowe słowa lub wyrażenia, które pomogą uczniom odróżnić poszczególne terminy. Na przykład dla hasła „dane” możesz zapisać „informacje, zdjęcia, Twoje imię, lokalizacja,” a dla hasła „algorytm” – „zestaw instrukcji”. Po każdym opisie zapytaj uczniów, czy mają jakieś pytania, i zachęcaj ich do odpowiadania sobie nawzajem, jeśli ktoś będzie się czuć na siłach. Po zakończeniu dyskusji podziel uczniów na pary.

Teraz, z kartą pracy w ręku, przeprowadzicie ćwiczenie w parach. Korzystając z terminów zapisanych na tablicy, przejdźcie przez przykłady w lewej kolumnie karty pracy. Zdecydujcie, którego terminu dotyczy każdy przykład – czy chodzi o dane, ciasteczka, śledzenie, AI, czy algorytmy. To nie problem, jeśli nie jesteście pewni, co wybrać. Po prostu spróbujcie ustalić lub odgadnąć, o czym mowa, w oparciu o to, co już wiecie o prywatności online. W kolumnie „Wasze rozumowanie” zapiszcie swój tok myślenia – dlaczego wybraliście dany termin lub terminy. Kiedy skończycie, niech jedno z Was podniesie rękę, a ja poproszę jedną osobę z każdej pary o podzielenie się przemyśleniami z klasą. Każdy może też podnieść rękę, jeśli ma pytanie lub komentarz.

Wnioski

Świetna robota! Teraz wiecie o prywatności w sieci więcej niż większość dorosłych na świecie. Dogłębnie przemyśleliście, co te pojęcia oznaczają dla Was jako użytkowników Internetu – teraz już definitywnie jesteście Asami Internetu! Następnym razem porozmawiamy o tym, co aplikacje, gry i strony robią z naszymi danymi.

Z czym mamy tu do czynienia?

Do każdego przykładu w poniższej tabelce dopasujcie jedno lub więcej haseł z listy: dane, ciasteczko, śledzenie, AI (sztuczna inteligencja), algorytm. Zanotujcie również swoje przemyślenia – co Wami kierowało, w jaki sposób podjęliście decyzję, jak rozumowaliście, by dojść do wspólnych wniosków. Nie macie pewności? To nie problem. Wykorzystajcie to, co wiecie już o prywatności w sieci, i po prostu spróbujcie uzupełnić tabelkę.

Przykład	Czy mamy tu do czynienia z danymi, ciasteczkami, śledzeniem, AI, czy algorytmami?	Wasze rozumowanie
1. Lajkujesz zdjęcie z urodzin kolegi.		
2. Oprogramowanie, które zgaduje, co lubimy, i co chcemy zobaczyć w Internecie, i które robi się coraz lepsze w zgadywaniu.		
3. Mały fragment tekstu, który aplikacja lub strona internetowa zapisuje na Twoim telefonie, a którego nie widzisz.		
4. Robot w fabryce samochodów otrzymuje instrukcje, jak rozpoznać usterkę w nowym samochodzie, aby naprawić ją przed sprzedażą, i staje się w tym coraz lepszy.		
5. Chcesz sprawdzić, jaka będzie pogoda, wchodzisz na stronę i okazuje się, że nie musisz podawać swojej lokalizacji, bo strona już ją zna.		
6. Logujesz się na swoją ulubioną stronę o grach lub platformę gamingową, a login i hasło są już automatycznie wpisane na ekranie logowania.		
7. Mechanizm, który włącza ogrzewanie w Twoim domu, gdy zimą temperatura spada poniżej 20°C.		
8. Używasz szkolnego e-maila, aby utworzyć nowy profil w grze.		
9. Po odwiedzeniu strony ze zdjęciami uroczych psiaków zaczynają Ci się wyświetlać reklamy sklepów zoologicznych i karmy dla psów.		
10. Strona poleca filmik, który wydaje Ci się interesujący, więc go oglądasz. Potem poleca kolejny, jeszcze ciekawszy. Jest w swoich sugestjach tak celna, że aż trudno Ci przestać oglądać!		

Z czym mamy tu do czynienia?

Do każdego przykładu w poniższej tabelce dopasujcie jedno lub więcej haseł z listy: dane, ciasteczko, śledzenie, AI (sztuczna inteligencja), algorytm. Zanotujcie również swoje przemyślenia – co Wami kierowało, w jaki sposób podjęliście decyzję, jak rozumowaliście, by dojść do wspólnych wniosków. Nie macie pewności? To nie problem. Wykorzystajcie to, co wiecie już o prywatności w sieci, i po prostu spróbujcie uzupełnić tabelkę.

Przykład	Czy mamy tu do czynienia z danymi, ciasteczkami, śledzeniem, AI, czy algorytmami?	Wasze rozumowanie
1. Lajkujesz zdjęcie z urodzin kolegi.	Dane	
2. Oprogramowanie, które zgaduje, co lubimy, i co chcemy zobaczyć w Internecie, i które robi się coraz lepsze w zgadywaniu.	Sztuczna inteligencja (AI)	
3. Mały fragment tekstu, który aplikacja lub strona internetowa zapisuje na Twoim telefonie, a którego nie widzisz.	Ciasteczko	
4. Robot w fabryce samochodów otrzymuje instrukcje, jak rozpoznać usterkę w nowym samochodzie, aby naprawić ją przed sprzedażą, i staje się w tym coraz lepszy.	Sztuczna inteligencja (AI) i/lub Algorytm	
5. Chcesz sprawdzić, jaka będzie pogoda, wchodzisz na stronę i okazuje się, że nie musisz podawać swojej lokalizacji, bo strona już ją zna.	Śledzenie	
6. Logujesz się na swoją ulubioną stronę o grach lub platformę gamingową, a login i hasło są już automatycznie wpisane na ekranie logowania.	Ciasteczko	
7. Mechanizm, który włącza ogrzewanie w Twoim domu, gdy zimą temperatura spada poniżej 20°C.	Algorytm	
8. Używasz szkolnego e-maila, aby utworzyć nowy profil w grze.	Dane	
9. Po odwiedzeniu strony ze zdjęciami uroczych psiaków zaczynają Ci się wyświetlać reklamy sklepów zoologicznych i karmy dla psów.	Śledzenie	
10. Strona poleca filmik, który wydaje Ci się interesujący, więc go oglądasz. Potem poleca kolejny, jeszcze ciekawszy. Jest w swoich sugestjach tak celna, że aż trudno Ci przestać oglądać!	Sztuczna inteligencja (AI) i/lub Algorytm	

Prywatność w sieci: ściągawka

Oto pięć pojęć, które naprawdę warto, aby użytkownicy Internetu znali i rozumieli: „dane”, „ciasteczka”, „śledzenie”, „sztuczna inteligencja (AI)” i „algorytm”. Dam wam czas na zadanie pytań, a potem zrobimy ćwiczenie, które pomoże wam utrwalić znaczenie tych pojęć.

Czym są dane? To w zasadzie inne słowo na „informacje”, dane przyjmują jednak wiele form, które nie zawsze kojarzymy z informacjami. Są to ich fragmenty, takie jak twoje imię, numer telefonu, data urodzenia czy lokalizacja. Może to być również poziom Twojej postaci w grze online, polubienie, które zostawiasz pod zdjęciem szczeniaka, film z Tobą i znajomymi, zdjęcie, które udostępnia Twój krewny, itd. (czy ktoś ma jeszcze jakiś przykład?). Każdy z tych fragmentów nazywa się „punktem danych”.

Dane na nasz temat są wszędzie w Internecie. Jak już wiemy, dane to między innymi informacje na temat każdego z portali, które odwiedzamy, i wszystkiego, co robimy online. Tysiące powiązanych z nami punktów danych można znaleźć w rozmaitych miejscach. Gdy coś lajkujemy, klikamy, kupujemy, udostępniamy lub piszemy w Internecie, aplikacje, strony, firmy lub rząd zbierają dane na nasz temat. Danych użytkowników jest w sieci tak wiele, że trudno to objąć rozumem, i ciągle ich przybywa. Są wykorzystywane na różne sposoby przez firmy, szkoły, banki, szpitale czy rządy. Pozwalają ułatwiać korzystanie z produktów, zarabiać pieniądze, rozwiązywać problemy, łapać przestępców, ulepszać gry itp. Nasze dane przydają się więc z jednej strony do usprawniania działalności rozmaitych systemów, z drugiej jednak mogą być też wykorzystywane w bardziej podstępnych celach.

Czym są ciasteczka? Oczywiście wiecie, że nie mówimy o owsianych ani czekoladowych ciastkach, prawda? Ciasteczka to małe fragmenty tekstu zapisywane na Waszych telefonach, tabletach lub komputerach, kiedy odwiedzacie strony internetowe lub korzystacie z aplikacji. Aplikacje i strony wykorzystują je z wielu powodów: aby wiedzieć (lub by ich oprogramowanie wiedziało), że już tam byliście, dzięki czemu nie musicie się ponownie logować; aby zobaczyć, dokąd udacie się dalej, żeby oprogramowanie mogło zgadnąć, co Wam się podoba, i pokazać Wam reklamy, które Was zainteresują, lub sprawić, by wygodniej się Wam korzystało z usług, a czasami we wszystkich tych celach naraz (więcej o tym w lekcji 6). Ciasteczka przede wszystkim pomagają firmom dostosowywać swoje usługi do nas, użytkowników. Niektórzy jednak nie lubią tego śledzenia i dostosowywania, bo uważają, że zmniejsza to ich prywatność. Ciasteczka nie zostały zaprojektowane z myślą o dzieciach, a wielu dorosłych uważa, że prywatność dzieci w Internecie powinna być lepiej chroniona. **Co o tym myślicie?**

Co oznacza „śledzenie”? To w zasadzie to, co oprogramowanie aplikacji, stron i innych usług online może robić po tym, jak umieści ciasteczko na Waszych urządzeniach, a także to, co robi, kiedy korzystacie ze strony internetowej, gracie w grę, lajkujecie coś lub zamieszczacie komentarze. Oprogramowanie to wszystko śledzi, aby aplikacje lub strony mogły dowiedzieć się, kim jesteście – co lubicie, udostępniacie i robicie, żeby mogły ulepszać swoje wideo lub reklamy, utrzymać Waszą uwagę, a czasem także sprzedawać Wasze dane.

Czym jest sztuczna inteligencja czyli AI (lub SI)? To oprogramowanie, które wyciąga wnioski na podstawie wszystkich zgromadzonych na nasz temat informacji. Na podstawie danych z ciasteczek i naszej aktywności online AI domyśla się, co lubimy lub czego chcemy, aby podnieść komfort korzystania z gier, aplikacji i stron, podsunąć nam wyniki wyszukiwania, które według niej nas interesują, albo wyświetlić nam wideo, profile lub reklamy, które mogą nam się spodobać. Może słyszeliście o „uczeniu maszynowym” – to właśnie ono pozwala AI wyciągać wnioski na podstawie naszych polubień, oglądanych treści, komentarzy, wygranych i przegranych w grach, ciasteczek, informacji rejestracyjnych w aplikacjach i innych punktów danych zbieranych przez aplikacje. Sztuczna inteligencja wykorzystywana jest również w wielu innych celach. Pomaga ludziom znajdować miejsca na cyfrowych mapach, łapać przestępców, robić filmy, poprawiać błędy, projektować różne rzeczy itp.

Czym jest algorytm? Jednym z zasadniczych elementów składowych sztucznej inteligencji. To zestaw instrukcji, jak przepis na naleśniki – seria poleceń, ale zapisana kodem komputerowym, a nie słowami. Tak działają podstawowe, najprostsze algorytmy, czyli takie, które pomagają komputerom raz za razem wykonywać bezbłędnie te same zadania lub robotom wytwarzać to, do czego zostały zaprogramowane. Drugi rodzaj, algorytmy uczenia maszynowego, to właśnie to, co sprawia, że sztuczna inteligencja jest **inteligentna**. To instrukcje plus dane, **mnóstwo** danych, które są ciągle wprowadzane do algorytmu. Dzięki temu, zamiast robić to samo raz za razem, algorytm „uczy się” i to, co robi, robi coraz lepiej. Jak kucharz, którego naleśniki stają się smaczniejsze, ilekroć znajdzie on nowy przepis i porówna z tymi, które już zna, algorytm uczenia maszynowego może wysuwać coraz celniejsze przypuszczenia, tworzyć coraz lepsze projekty, rozwiązania, gry itp.

Jak wykorzystywane są moje dane?

Ta lekcja to połączenie zgadywanki z grą fabularną, w ramach którego uczniowie i uczennice udają sztuczną inteligencję i próbują odgadnąć, kim jest jakaś osoba, na podstawie dostępnych punktów danych. Po grze odbywa się dyskusja w klasie.

Cele dla dzieci

- ✓ **Poznać** podstawowe zasady działania sztucznej inteligencji.
- ✓ **Zrozumieć**, że AI bywa nieprecyzyjna, i że nie zawsze trafnie odgaduje nasze intencje.
- ✓ **Poznać** różne role, które odgrywa AI.

Porozmawiajmy

Aplikacja lub gra online, w której zakładamy konto, zwykle zawiera oprogramowanie, które zbiera wszystkie informacje podane podczas rejestracji (takie jak imię, adres, numer telefonu czy data urodzenia) i łączy je z tym, czego „uczy się” o nas w trakcie korzystania z aplikacji, gry lub strony. Jak nauczyliśmy się w lekcji 5, to oprogramowanie nazywa się sztuczną inteligencją, czyli, z angielskiego, AI. Sztuczna inteligencja stale zbiera o nas nowe dane – nasze polubienia, ruchy w grze, komentarze, czaty, oglądane filmy, odwiedzane strony, udostępniane zdjęcia czy wyszukiwania i dzięki temu coraz lepiej odgaduje, co możemy chcieć zrobić, zobaczyć lub kupić. My możemy zapomnieć, co udostępniliśmy, ale oprogramowanie tych danych nie zapomina. To coś, co każdy powinien wiedzieć, dzieci również (jeśli zakładacie konto z dorosłym krewnym lub krewną, możecie to tej osobie uświadomić – bardzo jej w ten sposób pomożecie).

Aplikacje, gry i strony mogą...

- Śledzić, gdzie byliśmy (w sieci, ale i naszą historię lokalizacji fizycznej), aby przewidzieć, co będziemy chcieli zrobić lub zobaczyć, i sprawić, że przyjemniej lub bardziej wygodnie będzie nam się korzystać z sieci i usług online.
- Wykorzystywać nasze dane, które powiązanie z nimi AI analizują i klasyfikują, by stworzyć nasze profile, dzięki którym wyświetlają nam się potem reklamy rzeczy, które AI „uznały”, że zechcemy kupić (my lub osoby podobne do nas).
- Wykorzystywać informacje udostępniane przez naszych znajomych lub rodzinę, aby zgadywać, co nam się spodoba, i domyslać się innych informacji na nasz temat (AI rozpoznaje, kto jest znajomym danej osoby i wyciąga wnioski na podstawie tych ustaleń).
- Udostępniać nasze dane osobowe innym firmom, aby zarabiać pieniądze, lub kupować nasze dane w celu wyświetlania nam reklam.
- Wynajdywać wzorce złego zachowania w Internecie, które człowiek zauważyłby dopiero po długim czasie, na przykład wykrywać przestępców próbujących włamywać się do systemów bankowych, grożących zamknięciem firm, aby wymusić okup, rozpowszechniających fałszywe informacje lub próbujących ukraść cudzą tożsamość.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Jak wykorzystywane są moje dane?” (jedna na ucznia).

To właśnie AI stojące za aplikacjami lub grami wyciąga wnioski na nasz temat i domyśla się naszych kolejnych poczynąń. W tym ćwiczeniu wy wcielacie się w AI. Sprawdźcie, czy waszym zdaniem bycie sztuczną inteligencją jest łatwe czy trudne, i dlaczego AI „uwielbia” wchłaniać coraz więcej informacji!

Na karcie pracy znajdziecie cztery punkty danych dotyczące trójki różnych użytkowników Internetu. To niewiele informacji, prawda? Ale AI analizuje każdą informację, jaką może zdobyć, i wysuwa przypuszczenia co do tego, kim są osoby, których dane przeanalizowała, i co lubią. Dzięki temu aplikacje i strony, które wykorzystują tę AI, mogą robić rzeczy takie jak wyświetlanie użytkownikom reklam przedmiotów, które ci być może kupią, polecanie im filmów do obejrzenia czy sugerowanie produktów do zakupu.

Cztery punkty danych dadzą wam wskazówki na temat każdej z trzech osób, dzięki czemu możecie spróbować się domyślić, kim jest, i czego potrzebuje. Na przykład pierwszy punkt danych na temat pierwszej osoby z ćwiczenia zawiera informację o „50-leciu ukończenia szkoły średniej”. Co to może mówić o tej osobie lub o kimś na zdjęciu, które ta osoba zamieściła (zakładając, że taka uroczystość odbywa się tylko raz w roku, a te osoby są jej uczestnikami, a nie organizatorami podobnych imprez)? To jest coś, nad czym warto się zastanowić, aby wytworzyć sobie w głowach obraz danego użytkownika, jego profil.

Każdą z osób opiszecie na podstawie punktów danych, a następnie wcielicie się w AI i spróbujecie zgadnąć, jakie produkty mogłyby jej się spodobać, jakiego rodzaju firmy mogłyby chciałby mieć ją jako klienta itp. Bawcie się dobrze! Sprawdźcie, jak kreatywni możecie być, zastanawiając się, co AI mogłaby „pomyśleć”.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Poproś uczniów o wypełnienie kart pracy. Niech poświęcą około pięciu minut na każdą z trzech pierwszych przykładowych sylwetek użytkowników i odrobinę więcej czasu na stworzenie własnego profilu i punktów danych. Omówcie zadanie z klasą. Naprowadzaj uczniów na to, by wyjaśniali, na jakiej podstawie wyciągali wnioski i wysuwali przypuszczenia.

Wnioski

To, że w nazwie „sztuczna inteligencja” jest słowo „inteligencja”, nie oznacza, że AI wie wszystko. AI się domyśla, zgaduje. Im więcej danych zdobędzie, tym mniej błędów robi, zgadując, dlatego tak bardzo „łaknie” danych, danych każdego z nas.

Jak wykorzystywane są moje dane?

Czytając te punkty danych (czyli wskazówki) dotyczące kolejnych osób, pamiętaj, że nie ma jednej poprawnej odpowiedzi na postawione niżej pytania. Nie wiesz, kim te osoby są, bo jesteś sztuczną inteligencją, a zatem wyłącznie zgadujesz. Staraj się wyobrazić sobie osoby z ćwiczenia i wyciągaj wnioski. Baw się dobrze!

Osoba 1

Punkt danych 1 → Zamieściła w mediach społecznościowych zdjęcie z 50-lecia ukończenia szkoły średniej.

Punkt danych 2 → Raz w tygodniu bywa w sklepie zoologicznym.

Punkt danych 3 → Kilka razy w roku kupuje online zabawki dla psów.

Punkt danych 4 → Chodzi codziennie do lokalnego parku.

Opisz tę osobę w 2-3 zdaniach:

Jakiego rodzaju firma mogłaby chcieć, żeby ta osoba znalazła się wśród jej klientów? Dlaczego?

Osoba 2

Punkt danych 1 → Codziennie ogląda filmy o tematyce skateboardingowej.

Punkt danych 2 → Przegląda popularne internetowe sklepy obuwnicze.

Punkt danych 3 → Słucha muzyki na aplikacji na telefonie codziennie około 15:30.

Punkt danych 4 → Publikuje zdjęcia z plaży.

Opisz tę osobę w 2-3 zdaniach:

Jakiego rodzaju reklamy wyświetlają się tej osobie w mediach społecznościowych? Dlaczego?

Jak wykorzystywane są moje dane?

Osoba 3

- Punkt danych 1** → Kilka razy w tygodniu robi zakupy w lokalnym sklepie spożywczym.
- Punkt danych 2** → Zamawia przybory kuchenne na popularnej stronie.
- Punkt danych 3** → Skomentowała w mediach społecznościowych post słowami: „Pyszna kolacja!”.
- Punkt danych 4** → W ostatni weekend wzięła udział w lokalnym festiwalu kulinarnym.

Opisz tę osobę w 2-3 zdaniach:

Jakie sklepy lub firmy mogłyby chcieć przyciągnąć tę osobę i mieć ją wśród swoich klientów? Dlaczego?

Osoba 4 (Wyzwanie): Tą osobą jesteś TY

Pomyśl o swojej aktywności online i wymyśl cztery punkty danych na swój temat

- Punkt danych 1** →
- Punkt danych 2** →
- Punkt danych 3** →
- Punkt danych 4** →

Czy te punkty danych dobrze odzwierciedlają to, kim jesteś? Dlaczego tak lub dlaczego nie?

Jak chronić swoją prywatność w sieci?

Uczniowie rozważają dostępne opcje w różnych scenariuszach dotyczących prywatności, zastanawiają się nad swoimi decyzjami i omawiają je wspólnie na forum klasy.

Cele dla dzieci

- ✓ **Dowiedzieć się**, dlaczego warto dbać o swoją prywatność w Internecie.
- ✓ **Zrozumieć**, że mają wybór w kwestii ochrony swojej prywatności.
- ✓ **Przekonać się**, że odgrywają ważną rolę w ochronie swojej prywatności, choć nie mają nad nią pełnej kontroli.

Porozmawiajmy

Jak dowiedzieliście się w lekcji 5, w dzisiejszym świecie, także online, nie istnieje coś takiego jak pełna prywatność. Nikt nie ma też pełnej kontroli nad swoimi danymi – przynajmniej na razie. Istnieją jednak konkretne kroki, które możecie podjąć, aby maksymalnie zadbać o swoją prywatność.

Przejdziemy razem przez te kroki, a ja rozdám Wam karty pracy, żebyście mogli robić notatki, kiedy ktoś będzie czytał opis każdego kolejnego kroku. W ten sposób każde z Was będzie miało swoją własną listę kroków, którą zabierze do domu. Poproszę ochotników o przeczytanie kolejnych kroków, a Wy w tym czasie zapisujcie ich nazwy. Jeśli ktoś z Was będzie miał pytania, proszę podnieść rękę – zobaczymy, czy ja lub ktoś z klasy będzie w stanie udzielić odpowiedzi.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Rozdaj uczniom kopie karty pracy „Kroki do ochrony prywatności” zanim zaczniecie omawiać poszczególne punkty. Pomoże to uczniom śledzić wszystkie kroki i ułatwi wykonanie późniejszego ćwiczenia. Podczas omawiania kolejnych kroków poproś uczniów o zapisanie ich w odpowiednich polach na karcie.

1. **Poproś o pomoc przy konfiguracji.** Jeśli zakładasz konto w grze lub aplikacji, koniecznie zrób to z zaufaną osobą dorosłą i wspólnie przeczytajcie informacje na temat polityki prywatności. Każda strona i aplikacja powinna zawierać takie informacje. Jeśli ich nie zawiera, albo jeśli wydaje się podejrzana lub bardzo trudna do zrozumienia, powiedz o tym osobie, która Ci pomaga. Prawdopodobnie nie warto korzystać z takiej aplikacji lub gry.
2. **Zrób dwie listy.** Gdy razem z osobą dorosłą przygotowujesz się do założenia konta lub zmiany ustawień prywatności, warto sporządzić dwie listy: (1) listę danych, których nigdy nie powinno się udostępniać publicznie (bo nie wiesz, kto je zobaczy) i (2) listę informacji, które można udostępniać. Dzięki temu łatwiej zapamiętasz, jak chronić siebie i swoją prywatność. Pomyśl też, co to, co publikujesz, mogłoby powiedzieć o Tobie komuś, kogo nie znasz.
3. **Rozważ ustawienie konta jako prywatne.** Dzięki temu trudniej będzie znaleźć Twoje konto. Jeśli nie wiesz, jak to zrobić, poproś o pomoc rodzica lub kogoś bliskiego.

4. **Graj tylko z osobami, które znasz offline.** Tak gra większość Twoich rówieśników (i starszych nastolatków), ponieważ to świetny sposób na spędzanie czasu z przyjaciółmi, kiedy nie można się spotkać na żywo. Takie podejście do gier sieciowych zwiększa również wasze bezpieczeństwo, bo dzięki temu możecie się wzajemnie wspierać, jeśli do gry dołączy ktoś podejrzany.
5. **Podczas gry rozmawiaj tylko o grze.** Warto pamiętać, że rozmawianie na czacie o sprawach osobistych może nie być bezpieczne, zwłaszcza jeśli w grze lub w aplikacji obecni mogą być użytkownicy, których nie znasz. Ignoruj każdego, kto pyta o Twoje dane osobowe, np. wiek czy lokalizację.
6. **Podawaj swój prawdziwy wiek.** Kiedy podasz prawdziwy wiek podczas rejestracji konta, uczciwe aplikacje, strony i firmy internetowe zapewnią Ci dodatkową ochronę.
7. **Sprawdź ustawienia prywatności.** Ustawienia prywatności mogą się zmieniać, więc co jakiś czas sprawdzaj je na swoim urządzeniu i w aplikacjach, aby mieć możliwie największą kontrolę nad swoją prywatnością.
8. **Nie klikaj w ciemno.** Jeśli aplikacja lub gra prosi Cię o zgodę na coś, poproś o pomoc rodzica, nauczyciela lub inną zaufaną osobą dorosłą, aby dowiedzieć się, na co właściwie się zgadzasz.
9. **Pamiętaj, że aplikacje się starzeją.** Trzymaj na urządzeniu tylko te aplikacje, których naprawdę używasz. Jeśli z jakiejś nie korzystasz, rozważ jej usunięcie, ale zanim to zrobisz, usuń swoje konto, bo to jego dotyczą dane, nie samej aplikacji.
10. **Wyszukaj siebie w Internecie.** Sprawdź, co Internet wie na Twój temat – to, co znajdziesz, to właśnie to, co inni widzą w sieci.
11. **Jeśli coś Cię niepokoi, poproś o pomoc.** Porozmawiaj z rodzicem lub inną zaufaną osobą dorosłą. Jeśli Ty lub Twój znajomy/znajoma natkniesz się na coś złego albo wpadniecie w kłopoty, ważne jest, aby otrzymać pomoc. Dzieci są bystre i mają dużo doświadczenia z technologią, ale nie mają tyle doświadczenia życiowego co dorośli. Nawet jeśli osoba dorosła, której ufasz, niewiele wie o prywatności w Internecie, może ustalić, jakie informacje będą Wam potrzebne, i dowiedzieć się, gdzie szukać odpowiedzi na nurtujące Was pytania. Twoja prośba o pomoc z pewnością zmotywuje osobę, do której się z nią zwrócisz.
12. **Zgłaszaj naruszenia prywatności.** Jeśli zauważysz naruszenia prywatności w aplikacjach, grach lub na stronach, których używasz, zgłoś je. Jeśli nic się nie zmieni, porozmawiaj o tym z przyjaciółmi i rodziną. Możecie wspólnie zdecydować o usunięciu aplikacji albo podjąć działania, by rozprzestrzenić informację o tym naruszeniu.

Nie wszystkie aplikacje, gry i firmy internetowe chronią prywatność dzieci tak dobrze, jakbyśmy chcieli, ale ochrona prywatności stale się poprawia. Jeśli wyrobicie sobie nawyk przestrzegania tych zasad, będziecie w stanie lepiej chronić samych siebie, pomagać swoim przyjaciołom i młodszym dzieciom, a także aktywnie wspierać prawa dzieci do prywatności!

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy 1: „Kroki do ochrony prywatności” (jedna na ucznia).
- Karta pracy 2: „Jak mogę chronić swoją prywatność w Internecie?” (jedna na ucznia).

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Po rozdaniu kart pracy poproś uczniów, aby wybrali jedną opcję w każdym scenariuszu, a następnie zapisali powody swojej decyzji. Mogą korzystać z karty „Kroki do ochrony prywatności” z wcześniejszej lekcji. W trakcie dyskusji na forum klasy sprawdź, czy uczniowie wybrali różne opcje, i porozmawiajcie o tym, dlaczego to zrobili.

Poinformuj uczniów, że celem ćwiczenia jest nie tyle wskazanie poprawnych odpowiedzi, co nauczenie się, jak myśleć o swojej prywatności w Internecie, i jak podejmować decyzje, które jak najlepiej ją chronią.

Wnioski

Nikt nie ma jeszcze pełnej kontroli nad swoją prywatnością w sieci (przynajmniej na razie), ale istnieją kroki, które można podjąć, aby podnieść jej poziom. Im częściej będziecie się do nich stosować, tym lepiej będziecie chronieni, a do tego będziecie mogli pomagać innym w poprawie ich prywatności.

Kroki do ochrony prywatności

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.

Jak mogę chronić swoją prywatność w Internecie?

Instrukcja:

1. Przy każdym z poniższych scenariuszy wybierz opcję, która lepiej chroni Twoje dane i prywatność.
2. Odpowiedz na pytania, aby wyjaśnić swój tok myślenia, a następnie omówimy ćwiczenie na forum klasy.

Scenariusz 1

Tworzysz nowe konto na stronie z grami.

- ☐ **Opcja 1:** Poproś osobę dorosłą o pomoc w założeniu konta.
- ☐ **Opcja 2:** To strona z grami dla dzieci, więc samodzielnie zakładasz konto.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Scenariusz 2

Wspólnie z tatą rejestrujecie nowe konto w aplikacji i musicie wpisać wiek użytkownika.

- ☐ **Opcja 1:** Podaj swój prawdziwy wiek, aby aplikacja mogła zastosować dodatkowe zabezpieczenia dla dzieci.
- ☐ **Opcja 2:** Podaj fałszywy wiek, aby aplikacja myślała, że jesteś dorosły/dorosła.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Scenariusz 3

Masz na urządzeniu aplikacje, z których już nie korzystasz.

- ☐ **Opcja 1:** Usunąć aplikację, co automatycznie usunie Twoje dane konta.
- ☐ **Opcja 2:** Najpierw usunąć swoje dane konta, a dopiero potem aplikację.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Jak mogę chronić swoją prywatność w Internecie?

Scenariusz 4

Właśnie zaktualizowałeś/zaktualizowałaś wszystkie ustawienia prywatności na swoim urządzeniu z pomocą rodzica.

- ☐ **Opcja 1:** Wszystko gotowe! Musisz to zrobić tylko raz.
- ☐ **Opcja 2:** Sprawdź ustawienia prywatności ponownie za kilka miesięcy, aby upewnić się, czy nic się nie zmieniło.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Scenariusz 5

Gra prosi Cię o zgodę na aktualizację regulaminu, abyś mógł/mogła dalej grać.

- ☐ **Opcja 1:** Poproś rodzica, aby przejrzał z Tobą nowy regulamin, by upewnić się, że rozumiesz, na co się zgadzasz.
- ☐ **Opcja 2:** Możesz kliknąć „Zgadzam się”. W takich aktualizacjach zwykle nie ma niczego ważnego.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Scenariusz 6

Zastanawiasz się, czy ustawić swoje konto jako publiczne, czy prywatne.

- ☐ **Opcja 1:** Ustaw konto jako publiczne, aby łatwiej było łączyć się z przyjaciółmi.
- ☐ **Opcja 2:** Zawsze ustawiaj konto jako prywatne, aby trudniej było nieznanym połączyć się z Tobą w Internecie.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Jak mogę chronić swoją prywatność w Internecie?

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Zapisane niżej na czerwono odpowiedzi dodane zostały, aby, jeśli uznacie to za potrzebne, można było je przeczytać uczniom podczas dyskusji w klasie.

Instrukcja:

3. Przy każdym z poniższych scenariuszy wybierz opcję, która lepiej chroni Twoje dane i prywatność.
4. Odpowiedz na pytania, aby wyjaśnić swój tok myślenia, a następnie omówimy ćwiczenie na forum klasy.

Scenariusz 1

Tworzysz nowe konto na stronie z grami.

- ☐ **Opcja 1:** Poproś osobę dorosłą o pomoc w założeniu konta.
- ☐ **Opcja 2:** To strona z grami dla dzieci, więc samodzielnie zakładasz konto.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Opcja 1. jest lepsza. Za każdym razem, kiedy proszeni jesteście o założenie konta, najlepiej zrobić to z pomocą dorosłego. Nawet jeśli to strona dla dzieci, wciąż dzielicie się wieloma informacjami o sobie. Warto zadbać o to, aby Wasza prywatność była chroniona.

Scenariusz 2

Wspólnie z tatą rejestrujecie nowe konto w aplikacji i musicie wpisać wiek użytkownika.

- ☐ **Opcja 1:** Podaj swój prawdziwy wiek, aby aplikacja mogła zastosować dodatkowe zabezpieczenia dla dzieci.
- ☐ **Opcja 2:** Podaj fałszywy wiek, aby aplikacja myślała, że jesteś dorosły/dorośła.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Opcja 1. jest lepsza, ponieważ, jak napisano, podanie prawdziwego wieku może zapewnić dodatkowe zabezpieczenia dla dzieci i nastolatków. Jeśli podacie nieprawdziwy wiek, ryzykujecie, że Wasza prywatność i bezpieczeństwo nie będą chronione.

Scenariusz 3

Masz na urządzeniu aplikację, z których już nie korzystasz.

- ☐ **Opcja 1:** Usuń aplikację, co automatycznie usunie Twoje dane konta.
- ☐ **Opcja 2:** Najpierw usuń swoje dane konta, a dopiero potem aplikację.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Opcja 2. jest lepsza. Kiedy usuwasz aplikację, Wasze konto nadal istnieje, a informacje pozostają do niego przypisane. Usuwając konto w pierwszej kolejności, upewniamy się, że aplikacje nie mają już dostępu do Waszych danych osobowych.

Jak mogę chronić swoją prywatność w Internecie?

Scenariusz 4

Właśnie zaktualizowałeś/zaktualizowałaś wszystkie ustawienia prywatności na swoim urządzeniu z pomocą rodzica.

- ☐ **Opcja 1:** Wszystko gotowe! Musisz to zrobić tylko raz.
- ☐ **Opcja 2:** Sprawdź ustawienia prywatności ponownie za kilka miesięcy, aby upewnić się, czy nic się nie zmieniło.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Opcja 2. jest lepsza. Aplikacje, strony internetowe, urządzenia i programy często zmieniają ustawienia prywatności. Czasami nawet nie wiecie, że coś się zmieniło. Sprawdzajcie ustawienia prywatności co najmniej raz w roku, aby mieć pewność, że robicie wszystko, co możliwe, żeby chronić swoje dane.

Scenariusz 5

Gra prosi Cię o zgodę na aktualizację regulaminu, abyś mógł/mogła dalej grać.

- ☐ **Opcja 1:** Poproś rodzica, aby przejrzał z Tobą nowy regulamin, by upewnić się, że rozumiesz, na co się zgadzasz.
- ☐ **Opcja 2:** Możesz kliknąć „Zgadzam się”. W takich aktualizacjach zwykle nie ma niczego ważnego.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Opcja 1. jest lepsza. Regulaminy są często bardzo długie i napisane trudnym językiem, a już na pewno nie są skierowane do dzieci. Łatwo przegapić ważne informacje. Jeśli przejrzenie regulaminu wspólnie z zaufanym dorosłym, wzrosną szanse na to, że nie przegapicie istotnych kwestii dotyczących ochrony prywatności.

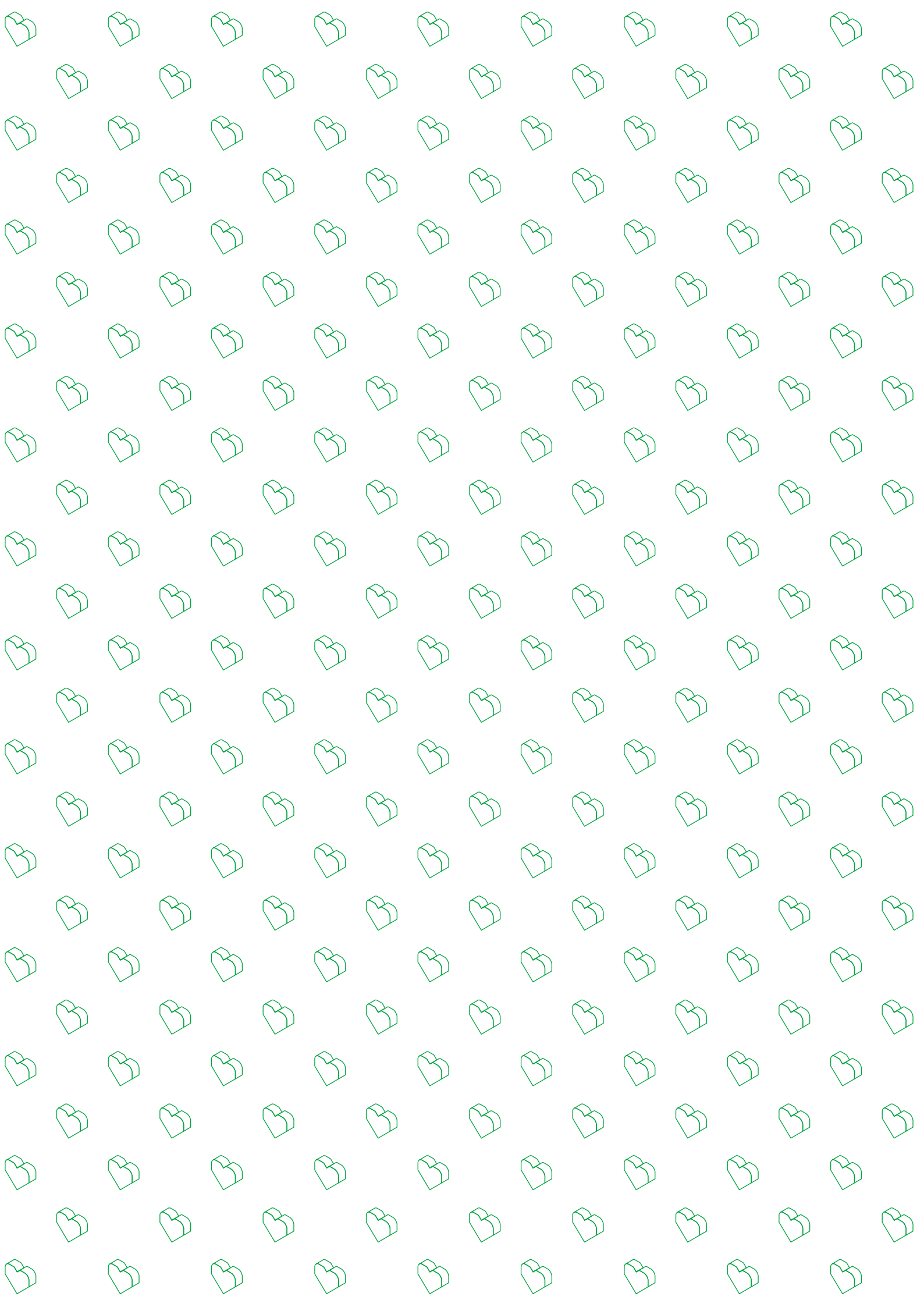
Scenariusz 6

Zastanawiasz się, czy ustawić swoje konto jako publiczne, czy prywatne.

- ☐ **Opcja 1:** Ustaw konto jako publiczne, aby łatwiej było łączyć się z przyjaciółmi.
- ☐ **Opcja 2:** Zawsze ustawiaj konto jako prywatne, aby trudniej było nieznajomym połączyć się z Tobą w Internecie.

Którą opcję wybrałeś/wybrałaś? Dlaczego?

Opcja 2. jest lepsza. To jeden z najprostszych sposobów na ochronę swojej prywatności. Połączenie się z przyjaciółmi może wymagać kilku dodatkowych kroków, ale warto ustawić konto jako prywatne, aby chronić swoje informacje i aktywność przed osobami, których nie znacie – ludźmi, którzy nie powinni wiedzieć o Was niczego.

Życzliwość jest fajna

Poznanie i zastosowanie siły życzliwości w sieci

Scenariusze zajęć

1.1	Dostrzeganie uczuć	Ⓟ
1.2	Ćwiczenie empatii	Ⓟ
2.1	Szczypta życzliwości	Ⓟ
2.2	Sposoby okazywania życzliwości	Ⓟ
3	Od złośliwości do życzliwości	
4	Więcej o tonie	
5	Jak słowa zmieniają znaczenie obrazów	
6	Interlandia: Królestwo Życzliwości	

Wprowadzenie

Cyfrowy świat stwarza nowe wyzwania i możliwości interakcji, zarówno dla dzieci, jak i dorosłych. W internecie dużo trudniej odczytać czyjeś intencje. Ciągłe bycie online może być przyjemne, ale może też wzmacniać uczucie lęku i niepokoju. Gdy jesteśmy anonimowi, łatwiej jest okazywać innym zainteresowanie i prawić komplementy, ale łatwiej też skrzywdzić – siebie i innych.

Internet to skomplikowane zjawisko – może posłużyć do czynienia zarówno dobra, jak i zła. Aby tworzyć zdrowe relacje i przeciwdziałać przemocy, depresji, trudnościom z nauką i innym problemom, trzeba pielęgnować w sobie życzliwość i empatię – a także umieć reagować na zło i prześladowanie.

Badania wskazują, że samo mówienie dzieciom, że mają w sieci być miłe, nie wystarcza. W zwalczaniu przyczyn negatywnych zachowań pomaga ćwiczenie umiejętności społecznych oraz wiedza, jak zapobiegać przemocy. Stanowi świetny fundament – zachęca uczniów do pozytywnych interakcji i radzenia sobie z negatywnymi emocjami od samego początku.

Cele dla dzieci

- ✓ **Określić**, jak wygląda pozytywne zachowanie online i offline.
- ✓ **Prowadzić** pozytywne rozmowy w sieci.
- ✓ **Wskazywać** sytuacje, kiedy warto porozmawiać z dorosłym.

Słowniczek

Blokowanie – sposób na zakończenie wszelkiej internetowej interakcji z daną osobą. Osoba zablokowana nie widzi Twojego profilu, nie może wysłać wiadomości, zobaczyć Twoich postów i tak dalej. Nie wie też, że została zablokowana. Nie zawsze jest to idealne rozwiązanie (np. w sytuacji przemocy rówieśniczej, kiedy osoba doświadczająca trudnej sytuacji chce wiedzieć, co pisze agresor, albo kiedy przemoc ustanie).

Cyberprzemoc (cyberbullying) – przemoc rówieśnicza, która dzieje się w sieci lub z użyciem narzędzi cyfrowych.

Empatia – próba zrozumienia perspektywy drugiej osoby. „Próba” to istotne słowo w tej definicji, bo tak naprawdę zrozumienie sytuacji innych ludzi jest dosyć trudne. Ale to właśnie metodą prób i błędów uczymy się coraz trafniej interpretować uczucia innych.

Konflikt – sprzeczka lub nieporozumienie, najczęściej powstaje, kiedy postrzegamy drugą osobę jako kogoś, kto stoi na drodze do ważnych dla nas celów.

Kontekst – dodatkowe informacje wokół zdjęcia, które pomagają nam lepiej zrozumieć to, co widzimy. Mogą to być: miejsce, w którym zostało zrobione zdjęcie, czas wysłania SMS-a, sytuacja, w jakiej znajdował się nadawca itp.

Podpis – tekst dołączony do zdjęcia i zawierający informacje o tym, co jest na zdjęciu.

Przemoc rówieśnicza – umyślne sprawianie komuś przykrości, zazwyczaj powtarzające się. Może dotyczyć sfery cielesnej (bicie, popychanie) lub psychicznej (wykluczanie z grupy, ignorowanie, niszczenie reputacji). Osoba, która jest celem przemocy, często ma trudność, by się bronić.

Prześladowanie – określenie bardziej ogólne niż przemoc rówieśnicza. Może przybierać różne postaci – zaczepiania, irytowania, zastraszania, poniżania i tak dalej. Może też dziać się w sieci.

Wyciszanie – mniej radykalne niż blokowanie, pozwala nie wyświetlać czyichś postów i komentarzy w mediach społecznościowych, kiedy komunikacja stanie się irytująca. Osoba wyciszona nie ma o tym pojęcia. Nie pomaga to w przypadkach przemocy. W przeciwieństwie do blokowania, nadal można przejść do profilu osoby, aby zobaczyć jej posty, a w niektórych aplikacjach można otrzymywać od niej prywatne wiadomości.

Dostrzeganie uczuć

Dzieci ćwiczą odczuwanie empatii wobec osób widzianych w telewizji, filmach i grach. To dobry wstęp do przyszłych interakcji w świecie cyfrowym.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Po zakończeniu tej lekcji szukaj okazji, by nawiązać do niej podczas innych zajęć. Ilekroć czytacie jakieś opowiadanie lub oglądacie film, zachęcaj uczniów do empatyzowania z postaciami. W sekcji „Porozmawiajmy” znajdują się zdania w nawiasach. To przykładowe odpowiedzi uczniów. Jeśli nie przychodzi im do głowy żadna odpowiedź, możesz użyć tych przykładów jako odpowiedzi.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, czym jest empatia.
- ✓ **Ćwiczenie** empatii wobec ludzi opisywanych w mediach.

Porozmawiajmy

Dzisiaj pobawimy się w detektywów – przeprowadzimy dochodzenie i spróbujemy ustalić, co czują inni ludzie. Wykorzystamy do tego różne wskazówki: będziemy obserwować, co się dzieje i kto jak reaguje.

Nauczyciel/nauczycielka odczytuje listę emocji z karty pracy.

Przypomnijcie sobie moment, w którym tak się czuliście. Pomyślcie o tym, co się wtedy stało i jakie zmiany zachodziły w Waszych ciałach. *Daj uczniom trochę czasu na zastanowienie się, a następnie wybierz jednego z nich, aby odegrał sytuację, którą zapamiętał – może posługiwać się dźwiękami, ale nie słowami.*

- Jak myślicie, co to za emocja? Po czym ją rozpoznaliście? (Odpowiedzi mogą być różne.) Zwróćmy uwagę na to, że nasze wrażenia i obserwacje mogą się różnić. *Poproś ucznia, aby opowiedział historię, która kryje się za zaprezentowanymi uczuciami.*
- Czy jeśli mamy świadomość tego, co się wydarzyło, jest nam łatwiej odgadnąć, jak czuje się dana osoba? (Odpowiedź brzmi: tak.)
- Dlaczego? (Zastanówmy się, jakbyśmy się czuli w takiej sytuacji.)

Próbę zrozumienia tego, co przeżywa druga osoba, nazywamy empatią. Nie musicie tego wiedzieć – wystarczy, że spróbujecie. Dzięki empatii możemy nawiązywać przyjaźnie i nie sprawiać innym przykrości. Ale empatia nie zawsze jest łatwa. Wymaga praktyki. Jeszcze trudniej jest być empatycznym w stosunku do kogoś, o kim czytamy w książce lub widzimy w filmie.

- Jak myślicie, dlaczego jest trudniej? (Ponieważ nie widzimy danej osoby i nie wiemy o wszystkim, co mogło się wydarzyć.)
- Dlaczego powinniśmy ćwiczyć empatię wobec postaci z książek lub filmów? (Bo w ten sposób fajniej ogląda się filmy i czyta książki. Ponieważ odczuwamy większą sympatię wobec bohaterów. Możemy lepiej zrozumieć, co się wydarzyło. To dobry sposób na naukę empatii wobec innych osób w szkole lub w sieci.)

Teraz wykonamy ćwiczenie, w ramach którego spróbujemy się wczuć w postaci z książek lub mediów.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy 1: „Kroki do ochrony prywatności” (jedna na ucznia).
- Karta pracy 2: „Jak mogę chronić swoją prywatność w Internecie?” (jedna na ucznia).

1. Wyświetl słowa określające emocje, tak aby wszystkie dzieci mogły się z nimi zapoznać.

2. Podziel klasę na 3- i 4-osobowe grupy.

3. Poproś uczniów, aby wykonali ćwiczenia w małych grupach.

4. Poproś zespoły, by przedstawiły swoje pomysły.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Jeśli pracujesz z młodszymi uczniami, możesz to ćwiczenie poprzedzić krótkim wprowadzeniem dotyczącym emocji, żeby pomóc uczniom je odpowiednio nazwać. Zapisz około dziesięciu emocji – każdą na osobnej małej karteczce. Powiedz uczniom, że za chwilę zagrać w kalambury. Nie będziecie jednak odgadywać tytułów filmów czy przysłów (jak dzieje się to w klasycznej grze), ale emocje. Osoba, która wylosuje karteczkę z nazwą emocji, ma za zadanie wyrazić ją swoim ciałem. Kiedy klasa odgadnie emocję, kolejna osoba losuje następną karteczkę. Uwaga! W zabawie nie można wydawać żadnych dźwięków. Kiedy zakończycie etap zgadywania, poproś uczniów, by obok nazw emocji narysowali emotikony, które je reprezentują. Możecie w tym celu użyć telefonów (wystarczy pokazanie ikonki na ekranie urządzenia) albo narysować je z pamięci. Na koniec możesz zapytać: „Jak stojący przy zdaniu czy słowie emotikon może zmienić jego znaczenie? Czy wszyscy rozumiemy je podobnie?”. Poproś uczniów o podanie kilku przykładów.

Propozycja emocji do zapisania na karteczkach: radość, złość, smutek, zdziwienie, wstręt, strach, rozpacz, tęsknota, duma, wdzięczność, zaskoczenie, ekscytacja, zadowolenie.

Wnioski

Wczuwanie się w postaci z książek i filmów jest ważne. Pomaga bardziej cieszyć się książką i filmem oraz ćwiczyć okazywanie empatii w realu, wobec ludzi w szkole i sieci. Z biegiem czasu coraz więcej Twoich rozmów będzie odbywać się drogą cyfrową, za pomocą telefonów i komputerów. Im więcej ćwiczymy i współodczuwamy w wiadomościach, grach i filmach, tym więcej radości będziemy czerpać z kontaktów towarzyskich w świecie online.

Dostrzeganie uczuć

Sytuacja 1

Podaj dwa przykłady tego, jak może się czuć Kasia.

Co na to wskazuje?

Podaj dwa przykłady tego, jak może się czuć Krzysiek.

Co na to wskazuje?

Dostrzeganie uczuć

Sytuacja 1

Podaj dwa przykłady tego, jak może się czuć Maks.

Co na to wskazuje?

Podaj dwa przykłady tego, jak może się czuć Mikołaj.

Co na to wskazuje?

Słowa określające uczucia

Szczęśliwy

Sfrustrowany

Smutny

Zmartwiony

Zaskoczony

Rozczarowany

Przestraszony

Podekscytowany

Zły

Spokojny

Ćwiczenie empatii

Dzieci ćwiczą umiejętność rozpoznawania własnych uczuć w kontaktach z innymi w sieci.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Empatia jest niezbędnym elementem zdrowych relacji międzyludzkich. Wykazano, że zwiększa osiągnięcia w nauce i zmniejsza liczbę problematycznych zachowań. Empatię definiujemy jako „próbę zrozumienia tego, co przeżywa druga osoba”, a nie jako zdolność pełnego zrozumienia jej sytuacji. To rozróżnienie jest ważne, ponieważ naprawdę trudno jest prawidłowo rozpoznawać emocje innych (większość dorosłych też ma z tym problemy). Nie o to też nam chodzi. Samo podjęcie wysiłku pomaga nam i naszym uczniom współodczuwać i motywuje do życzliwego traktowania innych. Nasze dzieci zasługują na to, by o tym wiedzieć. Jeśli uczniowie zbyt mocno fiksują się na prawidłowym wykonaniu zadania, przypomnij im, że najlepszym sposobem na dowiedzenie się, jak ktoś się czuje, jest zapytanie go o to wprost. Warto pamiętać o tym, że empatia nie polega na tym, żeby czuć to, co czuje druga osoba. O wiele ważniejsze jest rozumienie jej perspektywy – tego, z czym się boryka, co jest dla niej ważne, z czym jest jej trudno i co ją cieszy. Badania pokazują, że właśnie próba zrozumienia perspektywy innych ludzi zwiększa zachowania prospołeczne i wspiera życzliwość między ludźmi.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, czym jest empatia.
- ✓ **Ćwiczyć** empatię wobec ludzi spotykanych online.
- ✓ **Uświadomić** sobie, dlaczego tak ważne jest ćwiczenie empatii.

Porozmawiajmy

Przypomnijcie sobie, kiedy rozmawialiście z kimś online – przez aplikację, podczas grania w grę lub wysyłając SMS-y. Czy potraficie określić, jak czuła się osoba, z którą pisaliście? (Tak lub nie?) Jakie emocje mogła odczuwać? (Szczęście, złość, podniecenie, frustrację?)

Próbę zrozumienia tego, co przeżywa druga osoba, nazywamy empatią.

- Dlaczego dobrze jest okazywać empatię? (Pomaga się zorientować, kiedy ktoś potrzebuje pomocy. Bo dzięki niej jesteśmy lepszymi przyjaciółmi. Dzięki empatii nie robimy innym na złość.)
- Jak empatyzowanie z innymi może pomóc podczas komunikacji w sieci? (Pomaga nam zrozumieć, o czym myśli dana osoba. Nie sprawiamy innym przykrości. Unikamy kłótni. Łatwiej jest wspólnie grać.)
- Jak możemy rozpoznać, co czuje dana osoba? (Dostrzegając to, co się dzieje wokół niej. Na podstawie tego, co mówi lub robi. Obserwując jej postawę, wyraz twarzy i ton głosu.)

Za pomocą mimiki, gestów, mowy ciała i słów nauczyciel/ka okazuje emocje, na przykład ekscytację czy radość.

- Jak myślicie, co mogłem/mogłam czuć? (Odpowiedzi mogą być różne.)

Umiejętność rozpoznawania emocji innych ludzi wymaga praktyki i może sprawiać trudność nawet dorosłym. W przypadku komunikacji internetowej jest jeszcze trudniej.

- Co utrudnia cyfrową empatię? (Czasami nie widzimy wyrazu twarzy i mowy ciała drugiej osoby. Kiedy nie możemy usłyszeć jej głosu. Kiedy nie możemy dostrzec tego, co się wokół niej dzieje.)

- Jakich elementów możemy użyć, aby zrozumieć uczucia innych osób w sieci? (Emotikony, zdjęcia, używanie WIELKICH LITER, nasze dotychczasowe doświadczenia w interakcji z daną osobą.)

Wykonajmy teraz ćwiczenie, które pomoże nam rozpoznać, jak czują się osoby, z którymi wchodzimy w interakcje w sieci.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Ćwiczenie empatii” (jedna na ucznia).

1. Rozdaj jeden egzemplarz karty pracy na ucznia lub wyświetl go dla całej klasy.

2. Poproś dzieci, aby podczas samodzielnej pracy odgadły, jak mogą się czuć osoby w każdym ze scenariuszy.

3. Poproś, aby uczniowie i uczennice porównali swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką i przedyskutowali, w jaki sposób każde z nich doszło do swoich odpowiedzi.

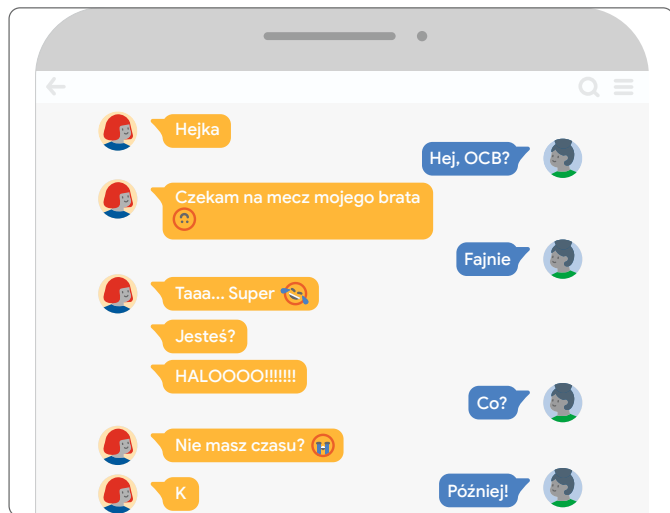
4. Poproś wszystkie pary, by opowiedziały o rozbieżnościach w swoich odpowiedziach oraz o tym, co utrudniało odgadnięcie emocji.

Wnioski

Naprawdę trudno jest prawidłowo odgadnąć uczucia innych osób, a najtrudniej jest zrobić to w sieci. Dobra wiadomość jest taka, że w empatii nie chodzi o prawidłową odpowiedź. Chodzi o to, aby po prostu **spróbować**. Już sama próba zrozumienia, jak ktoś się czuje, daje większe prawdopodobieństwo, że się z nim dogadamy i nie sprawimy mu przykrości. Fajnie, prawda? Nieustannie próbując, pomagamy tworzyć bardziej przyjazny i lepszy świat online dla nas samych i innych.

To, co piszemy lub mówimy do innych, jest zawsze osadzone w jakimś kontekście. Znaczenie naszych wypowiedzi tworzą nie tylko słowa, ale też emocje, z jakimi je wypowiadamy, oraz miejsce czy czas, w jakich to robimy (zwróćcie uwagę, że inaczej mówicie do kolegów, inaczej do nauczycieli, a jeszcze inaczej do nieznanych osób). Czasem ten kontekst może zmienić znaczenie wypowiedzi (wyobraźcie sobie, że rozmawiając ze sprzedawcą w sklepie, używacie takich sformułowań jak w wiadomości do koleżanki – zabawna wypowiedź może być wtedy potraktowana jako niegrzeczna lub nieodpowiednia). Warto wybrać odpowiednie narzędzie do interakcji – uważaj też, czy nie interpretujesz przesadnie tego, co inni piszą do Ciebie. Jeśli nie masz pewności, co ktoś miał na myśli, dowiedz się tego w rozmowie twarzą w twarz albo przez telefon.

Ćwiczenie empatii

Jak myślisz, jak może czuć się Magda?

Dlaczego?

Jak myślisz, jak może czuć się Ola?

Dlaczego?

Jak myślisz, jak może czuć się Maks?

Dlaczego?

Szczypta życzliwości

Dzieci odkrywają, jak okazywać życzliwość.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

W ramach „Porozmawiamy”, zastanów się nad jakimś przykładem z życia, kiedy ktoś był dla Ciebie miły i jak się wtedy poczułeś/poczułaś oraz kiedy Ty okazałeś/okazałaś komuś życzliwość i jak się wtedy czułeś/czułaś. Wykorzystaj te doświadczenia do napisania swojej własnej „Szczypty życzliwości” (patrz karta pracy) i zaprezentuj ją dzieciom jako przykład.

Cele dla dzieci

- ✓ **Umieć zdefiniować** życzliwość.
- ✓ **Zauważać**, jak życzliwość może wpływać na uczucia innych.
- ✓ **Wskazać** sposoby okazywania życzliwości.

Porozmawiamy

Poproś dzieci o dobranie się w pary.

Co to znaczy być życzliwym? Wyjaśnij to drugiej osobie. (Odpowiedzi mogą być różne.)
Daj dzieciom trochę czasu na rozmowę w parach, a następnie poproś ochotników o podzielenie się przemyśleniami.

Życzliwość polega na robieniu czegoś miłego lub mówieniu czegoś miłego innym, prawda? Pomyślcie teraz o jakiejś sytuacji, kiedy ktoś był dla Was miły. Dla ułatwienia zacznę od przykładu z mojego życia. *Podaj przykład sytuacji, w której ktoś był dla Ciebie miły i opisz, jak się wtedy poczułeś/poczułaś.*

Teraz Wy zastanówcie się nad przykładem sytuacji, kiedy ktoś był dla Was życzliwy. Jak się czuliście? Opowiedz drugiej osobie. (Odpowiedzi mogą być różne.)
Daj dzieciom trochę czasu na rozmowę w parach, a następnie poproś ochotników o podzielenie się swoimi przemyśleniami.

Kiedy jesteśmy smutni lub zdenerwowani, a ktoś traktuje nas z życzliwością, możemy poczuć się lepiej. Nastrój może nam poprawić nie tylko doświadczanie, ale i okazywanie życzliwości. Opowiem Wam teraz sytuację, w której okazałem/okazałam komuś życzliwość. *Podaj przykład sytuacji, w której okazałeś/okazałaś komuś życzliwość i powiedz dzieciom, jak się wtedy czułeś/czułaś.*

Wasza kolej.

- Przypomnijcie sobie sytuację, kiedy to Wy byliście dla kogoś życzliwi. Daj dzieciom czas do namysłu.
- Opowiedzcie sobie w parach, co wtedy zrobiliście/zrobiłyście i jak się przez to czuliście/ czułyście. (Odpowiedzi mogą być różne.)

Daj dzieciom czas na rozmowę, a następnie poproś ochotników o podzielenie się przemyśleniami.

Poćwiczmy okazywanie życzliwości, analizując kilka przykładów. (Patrz karta pracy s. 123.)

- **Julka** czuje się pominięta na przerwie i siedzi sama. Jak myślicie, jak się czuje? (Jest smutna, czuje się samotna.) Jak możecie okazać jej trochę życzliwości? (Możemy z nią usiąść lub zaprosić ją do zabawy.) Jak myślicie, jak Julka się poczuje, jeśli ktoś będzie dla niej miły? (Szczęśliwa. Poczuje się częścią grupy.)
- **Radek** upuścił swoją tackę z obiadem. Jak myślicie, jak się czuje? (Wstydzi się. Jest zdenerwowany.) Jak możecie okazać mu życzliwość? (Możemy mu pomóc posprzątać lub pozbierać to, co mu upadło. Powiedzieć coś miłego.) Jak poczuje się Radek, jeśli będziemy dla niego mili? (Lepiej.)

Najfajniejsze w okazywaniu życzliwości jest to, że pomaga nam ćwiczyć empatię. Empatia to próba zrozumienia, co przeżywa druga osoba. A życzliwość to empatia w praktyce! Ćwicząc empatię poprzez bycie życzliwymi, możemy sprawić, że świat stanie się lepszym miejscem.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Na zakończenie możesz zaprosić uczniów do udziału w doświadczeniu pokazującym, jak ważne jest wsparcie grupy. Przekaż ochotnikowi siedem–dziesięć patyczków laryngologicznych. Jego zadaniem będzie złamanie ich wszystkich razem. Powinno to być niemożliwe:) Następnie kilkoro uczniów dostaje po jednym patyczku i łamie. Porozmawiajcie o tym, co umożliwiło złamanie jednego patyczka, a co przeszkodziło w złamaniu wszystkich naraz. Możesz podsumować ćwiczenie zdaniem: „Nawet bardzo trudne sytuacje można przezwyciężyć, korzystając ze wsparcia znajomych, przyjaciół czy rodziny. Warto tego wsparcia udzielać, ale też o nie prosić, kiedy spotyka Was coś trudnego”.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Empatia w szkole” i „Szczypta życzliwości” na stronie 2 (po jednej na ucznia).

Odwróć kartę na drugą stronę. Na górze znajdziesz ćwiczenie „Szczypta życzliwości”. Pomyśl o kimś (może to być przyjaciel, nauczyciel/nauczycielka lub ktoś z rodziny), komu chciałbyś/chciałabyś okazać życzliwość. Następnie wypełnij kartę pracy poświęconą szczypcie życzliwości, która pomoże Ci to zaplanować.

Dzieci wybierają osobę, której chciałyby okazać życzliwość, a następnie wypełniają przynajmniej jedno ćwiczenie.

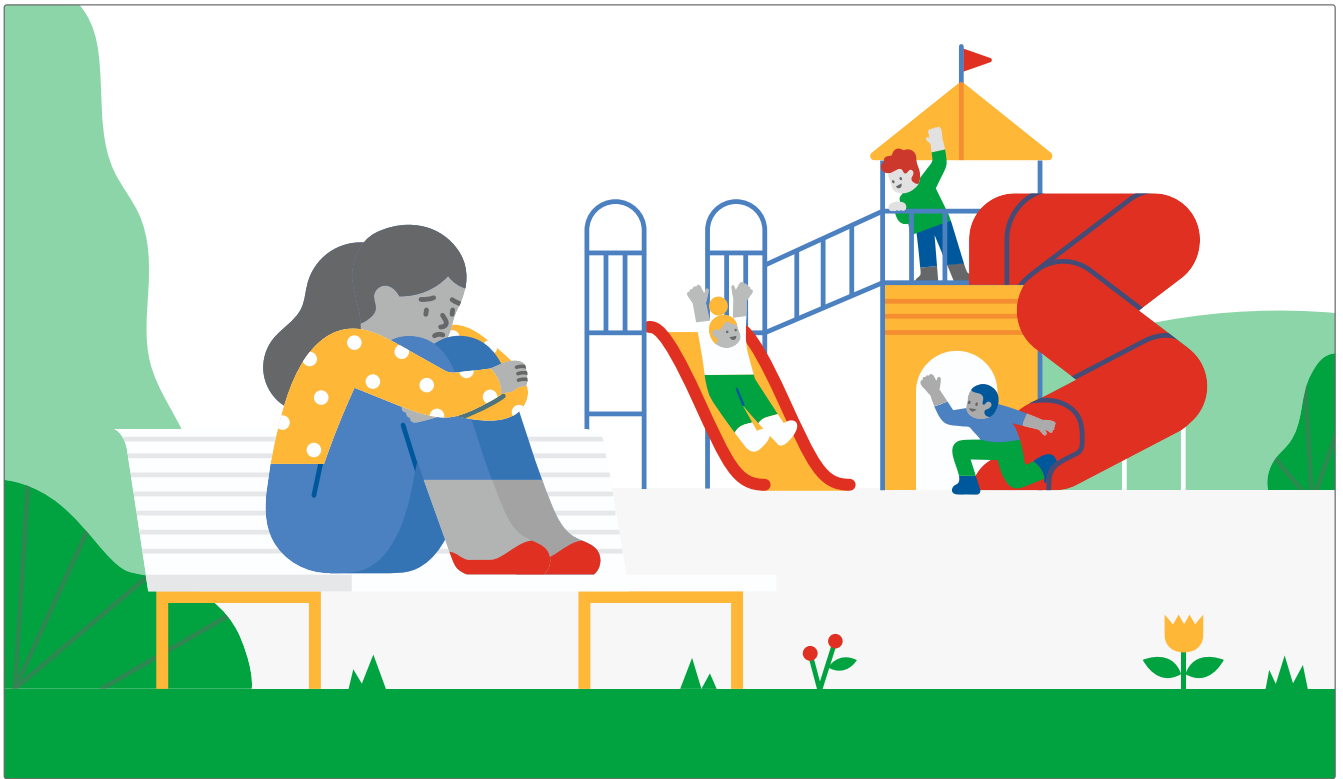
1. Uczniowie pracują samodzielnie.
2. Następnie niech każdy podzieli się swoją szczyptą życzliwości z kolegą lub koleżanką w ławce.

Po zakończeniu ćwiczenia zastanów się, kiedy wprowadzić swój pomysł w życie. Daj dzieciom czas do namysłu i poproś kilkoro z nich, aby opowiedziały o swojej szczypcie życzliwości oraz o tym, kiedy zrealizują swój pomysł.

Wnioski

Życzliwość polega na robieniu czegoś miłego lub mówieniu czegoś miłego innym. Okazując życzliwość, możemy poprawić nastrój komuś, kto jest smutny lub zdenerwowany. Istnieje wiele sposobów, w jakie możemy okazać życzliwość, zarówno w realu, jak i w internecie. Im więcej, tym lepiej!

Empatia w szkole

Szczypta życzliwości

**Okażę
życzliwość...**

osobie, której chcesz okazać życzliwość

**Okażę
życzliwość
poprzez...**

miłą rzecz, którą zrobię lub powiem

**Okażę
życzliwość w...**

miejscu, np. w domu, na stołówce, na treningu piłki nożnej,
w wiadomości, w grze komputerowej itp.

Sposoby okazywania życzliwości

Dzieci odkrywają, jak okazywać życzliwość w sieci.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Przed rozpoczęciem lekcji pomyśl, kiedy ktoś był dla Ciebie miły w sieci i jak się wtedy poczułeś/poczułaś. Podziel się z dziećmi tym doświadczeniem w sekcji „Porozmawiajmy”.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć** znaczenie życzliwości.
- ✓ **Wskazać**, jak życzliwość może wyglądać w sieci.

Porozmawiajmy

Nauczyciel zapisuje na tablicy słowo „życzliwość”.

Zastanówmy się...

- Jaka jest definicja życzliwości? Daj uczniom czas do namysłu.
- Odwróćcie się do kolegi lub koleżanki i powiedzcie, co myślicie na ten temat. Pozwól uczniom porozmawiać, a następnie poproś kilkoro z nich, aby opowiedzieli klasie, co o tym sądzą. Daj im szansę na wymyślenie kilku różnych odpowiedzi.

W okazywaniu życzliwości pomaga empatia. Skoro już wiemy, czym jest życzliwość, to jak myślicie, czym jest empatia? (Próba zrozumienia tego, co przeżywa druga osoba.)

- W jaki sposób empatia pomaga w okazywaniu życzliwości? (Możemy zauważyć, kiedy ktoś jest zdenerwowany lub smutny, i zastanowić się, dlaczego tak się czuje, a następnie pomyśleć, co możemy zrobić, żeby go wesprzeć.)
- Dlaczego tak ważne jest okazywanie innym życzliwości? (Ponieważ to podstawa przyjaźni. Życzliwość sprawia, że ludzie czują się bezpiecznie i wiedzą, że są akceptowani. Wtedy inni są życzliwi wobec mnie.)
- W jaki sposób możesz okazać innym życzliwość? (Robiąc coś miłego. Pomagając im poczuć się lepiej. Mówiąc im coś miłego. Pokazując, że mi na nich zależy. Czasem nie trzeba robić wiele – kiedy ktoś jest smutny, życzliwością może być po prostu spędzenie z nim czasu, wspólne zjedzenie obiadu czy uśmiech.)

Okazywanie życzliwości jest ważne zawsze i wszędzie, ale dziś porozmawiamy o życzliwości w sieci.

- Co może utrudnić okazywanie życzliwości w sieci? (Trudniej jest stwierdzić, kiedy ktoś jest zdenerwowany. Możemy nie znać tej osoby. Nie wiemy, jak to robić w sieci. To krępujące okazywać życzliwość publicznie.) Życzliwość okazywana w sieci może mieć wielką siłę. Gdy jesteś uprzejmy/uprzejma w sieci, zachęcasz innych do tego samego. Podziel się z dziećmi sytuacją, kiedy ktoś był dla Ciebie życzliwy w sieci i tym, jak się wtedy poczułeś/poczułaś.
- Jak można okazać życzliwość w sieci komuś, komu jest smutno? (Odpowiedzi mogą być różne.) Albo komuś, kto jest zdenerwowany? Komuś, kto jest zły? (Odpowiedzi mogą być różne.)

Popracujemy teraz nad okazywaniem życzliwości w sieci.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Sposoby okazywania życzliwości” (jedna karta na grupę 3–4 osobową).

---

1. Podziel klasę na grupy 3–4-osobowe.

2. Wręcz każdej grupie kartę pracy.

3. Poproś każdą grupę o wykonanie ćwiczenia.

4. Każdej grupie przydziel inny przykład i zapytaj ją, jak okazałaby życzliwość w danej sytuacji. Jeżeli uczestnicy wyrażą chęć, możesz im zaproponować odegranie scenki.

Wnioski

Sposobów na okazywanie życzliwości w sieci jest całe mnóstwo. Życzliwość w sieci sprawi, że nasz internetowy świat stanie się bardziej przyjaznym miejscem dla każdego. Bycie miłym to takie przyjemne uczucie! Następnym razem, gdy okażesz komuś życzliwość, zastanów się przez chwilę, jak zmieniło się także Twoje samopoczucie.

Sposoby okazywania życzliwości

1. Zapoznajcie się z poniższymi sytuacjami.
2. Przedyskutujcie w grupie sposoby okazywania życzliwości w każdej z tych sytuacji oraz zanotujcie najlepsze pomysły.
3. Przygotujcie się, by opowiedzieć reszcie klasy, co wymyśliliście.

Sytuacja 1

Wasz kolega dodał selfie i widzicie, że niektórzy zaczynają dodawać pod nim nieciekawe komentarze.

Jednym ze sposobów, w jaki można okazać mu życzliwość, jest _____

_____

Innym sposobem na okazanie życzliwości może być _____

_____

_____

Sytuacja 2

Gracie w jakąś grę przez internet, a jeden z graczy obraża i wyzywa innego gracza.

Jednym ze sposobów, w jaki można okazać mu życzliwość, jest _____

_____

Innym sposobem na okazanie życzliwości może być _____

_____

_____

Sytuacja 3

Na prywatnym czacie waszej paczki znajomych kilka osób wypisuje obraźliwe żarty o jednym z uczniów.

Jednym ze sposobów, w jaki można okazać mu życzliwość, jest _____

_____

Innym sposobem na okazanie życzliwości może być _____

_____

_____

Od złośliwości do życzliwości

W tym scenariuszu uczniowie i uczennice uczą się, jak w życzliwy sposób formułować komunikaty o krytycznym wydźwięku oraz jak reagować na negatywne komentarze tak, aby nieprzyjemne interakcje stały się przyjemne.

Cele dla dzieci

- ✓ **Wyrażać** uczucia i opinie w pozytywny, skuteczny sposób.
- ✓ **Odpowiadać** konstruktywnie na nieprzyjemne zachowania.

Porozmawiajmy

Zamiana negatywnego w pozytywne

Zarówno Twoi rówieśnicy, jak i dorośli spotykają na swojej drodze różnego rodzaju treści. Część z nich to negatywne wiadomości, które promują złe zachowania. Ale Ty możesz to zmienić.

- Czy Ty lub ktoś, kogo znasz, widzieliście kiedyś negatywne zachowanie w sieci? Jak się wtedy czuliście?
- Czy Ty lub ktoś, kogo znasz, doświadczyliście kiedyś niespodziewanej życzliwości w sieci? Jak się wtedy czuliście?
- Jakie proste zachowania mogą zamienić przykre interakcje w przyjemne?

Na negatywne emocje da się zareagować w konstruktywny sposób, na przykład odpowiadając życzliwie na kąśliwy komentarz i zwracając większą uwagę na ton naszej komunikacji online.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Sposoby okazywania życzliwości” (jedna karta na grupę 3–4 osobową).

1. Przeczytaj komentarze

Wspólnie przyglądamy się negatywnym komentarzom.

2. Napisz poprawione wersje

W trzyosobowych grupach napiszcie po dwie odpowiedzi na poniższe pytania:

- Jak można napisać to samo (albo coś podobnego) w bardziej pozytywny, konstruktywny sposób?
- Gdyby ktoś z Twojej klasy napisał coś takiego, jak możesz odpowiedzieć, by rozmowa stała się przyjemniejsza?

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Na początek dobrym pomysłem będzie opracowanie jednego przykładu z całą klasą.

3. Przedstaw odpowiedzi

Wszystkie zespoły przedstawiają swoje odpowiedzi.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Zanim przystąpicie do tego zadania, warto omówić zasady, jakimi będziecie się kierować przy próbie zmieniania komentarza, klimatu rozmowy. Na pewno nie w każdej sytuacji uda się przeformułować komunikat na pozytywny.

Wtedy warto zastanowić się, jakimotywowacjema osoba, która go zamieściła, i jakie możliwe rozwiązania tej sytuacji widzicie. Jeśli zmiana komentarza na bardziej życzliwy nie jest możliwa, pomyślcie, czy interwencja lub komentarz innej osoby z grupy mogłyby dodać do komunikacji więcej życzliwości i jak taki komentarz czy interwencja miałyby wyglądać. Pracując nad przeformulowaniem komentarzy, warto zadać kilka pytań, które pomogą lepiej zrozumieć przesłanie wypowiedzi. Oto kilka pomysłów – możecie do nich dodać Wasze:

- Skup się na faktach, czyli zadaj sobie pytanie: czego konkretnego dowiaduję się z tego komentarza?
- Znajdź opinię, czyli wskaż, która część wypowiedzi to indywidualne zdanie/przekonanie / ocena komentującej osoby.
- Zastanów się, czego niewiadać, czyli jaki może być inny powód czyjejś reakcji/wypowiedzi, który nie został zakomunikowany wprost (np. choroba, zdarzenie losowe, sytuacja rodzinna itd.).
- Wypatruj celu, czyli zastanów się, dlaczego osoba komentuje w taki sposób? Co chce osiągnąć?

Warto na tym etapie zwrócić uwagę na to, że nie każdy zamieszczony w przykładach komentarz jest z gruntu negatywny. Przyjrzyjcie się bardziej jednej z wypowiedzi: „LOL Wojtek jest jedyną osobą w klasie która nie jedzie w weekend pod namioty”.

Jaka to wypowiedź? Skąd wiemy, że wypowiedź o Wojtku, który nie jedzie pod namiot, jest negatywna? W samym tekście nie ma nic obraźliwego. W następnym ćwiczeniu będziecie mieli okazję pogłębić ten temat: porozmawiacie o tym, skąd wiemy takie rzeczy, jak czytać kontekst, rozpoznawać ironię, podwójne znaczenie i tak dalej.

Podczas pracy nad tym ćwiczeniem warto pamiętać, że młodsze dzieci mogą potrzebować pomocy przy ocenianiu komentarzy. Wspólne opracowanie jednego przykładu może ułatwić im pracę. W tej części znów zadбай o zrobienie ćwiczeń zaraz po sobie. Szczególnie ważne jest to w przypadku ćwiczeń 3 i 4. W ćwiczeniu 3 niektóre wypowiedzi mają w sobie ukrytą treść. Ćwiczenie 4 pomoże Wam bardziej zgłębić ten temat.

Wnioski

Jeśli zareagujesz na coś negatywnego w pozytywny sposób, może to doprowadzić do zabawnej albo ciekawej rozmowy – a to o wiele fajniejsze niż naprawianie szkód spowodowanych przez nieżyczliwy komentarz.

Od złośliwości do życzliwości

Przeczytajcie poniższe komentarze. Każdy komentarz omówcie, odpowiadając na poniższe pytania:

1. Jak można powiedzieć to samo (albo coś podobnego) w bardziej pozytywny, konstruktywny sposób?
2. Gdyby ktoś z Twojej klasy napisał coś takiego, jak byś odpowiedział/a, aby rozmowa stała się miłsza?

Pamiętajcie, że nie w każdej sytuacji uda się odpowiedzieć na pierwsze pytanie i przeformułować komentarz na pozytywny. Odpowiadając na pytanie drugie, zastanówcie się, jaka mogła być intencja osób, które taki komentarz napisały/wypowiedziały. Jak możesz zareagować na taki komentarz, żeby dodać do rozmowy więcej życzliwości? Jeśli zobaczysz w sieci zdanie tego typu, co możesz napisać we wspólnej konwersacji, żeby zmienić jej ton?

Swoje odpowiedzi zapiszcie w pustej przestrzeni pod dymkami.

LOL Wojtek jest jedyną osobą w klasie, która nie jedzie w ten weekend na camping.

Jutro wszyscy ubierają się na fioletowo, ale nie mówcie Natalii.

Sorki, ale raczej nie możesz przyjść na moją imprezę. Nie stać cię na to.

Bez obrazy, ale straszliwie bazgrzesz. Będzie lepiej jak przeniesiesz się do innej grupy.

Co za cringe! Kto jej powiedział, że umie śpiewać??

Możesz się przyłączyć do grupy tylko pod warunkiem, że dasz mi login do swojego konta.

Czy tylko ja widzę, że Olka wygląda trochę jakby się urwała z choinki?

Więcej o tonie

Uczniowie i uczennice ćwiczą krytyczne myślenie i unikanie konfliktów oraz błędnych interpretacji, odgadując emocje stojące za wiadomościami.

Cele dla dzieci

- ✓ **Podjąć dobre decyzje** dotyczące komunikacji: jak i co komunikować, a kiedy się powstrzymać.
- ✓ **Określić** sytuacje, w których lepiej poczekać na spotkanie twarzą w twarz, zamiast od razu pisać.

Porozmawiajmy

Łatwo jest źle zrozumieć

To normalne, że w zależności od potrzeb używamy różnych kanałów komunikacji, ale wiadomości wysłane przez chat czy SMS-y mogą być interpretowane inaczej, niż miałyby to miejsce w rozmowie osobiście albo przez telefon.

- Czy kiedyś ktoś źle zrozumiał Twojego SMS-a? Na przykład uznał, że Twój żart był na serio albo że był wredny?
- Czy zdarzyło Ci się źle zrozumieć czyjąś wiadomość przesłaną SMS-em lub na czacie? Co pomogło wyjaśnić sprawę? Co można było zrobić inaczej?

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

- *Jako punkt wyjścia do tej rozmowy możecie na tablicy zapisać kilka zdań bez znaków interpunkcyjnych, np:*
- *Lubię gotować moją rodzinę i zwierzęta.*
- *Twoja stara piła leży w piwnicy.*
- *Jedzcie dzieci.*
- *Operować nie można czekać.*

Następnie poproś uczniów, by wstawili w tych zdaniach przecinki. Czy wszyscy są zgodni co do miejsca, gdzie powinien stać przecinek? Podsumuj aktywność, zwracając uwagę na to, jak ogromną różnicę w znaczeniu robi jeden znak. Jeżeli chcemy być dobrze zrozumiani, warto zwracać uwagę na szczegóły.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Sposoby okazywania zyczliwości” (jedna karta na grupę 3–4 osobową).

1. Przejrzyj wiadomości

Spójrzmy na przykładowe wiadomości na tablicy. Macie też zapewne własne przykłady, więc dopiszmy je na tablicy i wspólnie omówmy.

- To świetnie
- Nieważne
- Jestem na Ciebie wściekły
- ZADZWOŃ NATYCHMIAST
- Ok, spoko

2. Przeczytaj wiadomości na głos

Ochotnicy czytają każdą wiadomość określonym tonem (np. złym, ironicznym, przyjaznym).

Co zauważasz? Jak te wiadomości mogą zostać zinterpretowane? Jak nadawcy wiadomości mogą lepiej wyrazić to, co mają na myśli?

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Jeśli pracujesz z młodszymi uczniami, możesz to ćwiczenie poprzedzić krótkim wprowadzeniem dotyczącym emocji, żeby pomóc uczniom je odpowiednio nazywać. Zapisz około dziesięciu emocji – każdą na osobnej małej karteczce. Powiedz uczniom, że za chwilę zagracie w kalambury. Nie będziecie jednak odgadywać tytułów filmów czy przysłów (jak dzieje się to w klasycznej grze), ale emocje. Osoba, która wylosuje karteczkę z nazwą emocji, ma za zadanie wyrazić ją swoim ciałem. Kiedy klasa odgadnie emocję, kolejna osoba losuje następną karteczkę. Uwaga! W zabawie nie można wydawać żadnych dźwięków. Kiedy zakończycie etap zgadywania, poproś uczniów, by obok nazw emocji narysowali emotikony, które je reprezentują. Możecie w tym celu użyć telefonów (wystarczy pokazanie ikonki na ekranie urządzenia) albo narysować je z pamięci. Na koniec możesz zapytać: „Jak stojący przy zdaniu czy słowie emotikon może zmienić jego znaczenie? Czy wszyscy rozumiemy je podobnie?”. Poproś uczniów o podanie kilku przykładów.

Propozycja emocji do zapisania na karteczkach: radość, złość, smutek, zdziwienie, wstręt, strach, rozpacz, tęsknota, duma, wdzięczność, zszokowanie, ekscytacja, zadowolenie.

Wnioski

To, co piszemy lub mówimy do innych, osadzone jest zawsze w jakimś kontekście. Znaczenie naszych wypowiedzi tworzą nie tylko słowa, ale też emocje, z jakimi je wypowiadamy oraz miejsce czy czas, w jakich to robimy (zwróćcie uwagę, że inaczej mówicie do kolegów, inaczej do nauczycieli, a jeszcze inaczej do nieznanymi osób). Czasem ten kontekst może zmienić znaczenie wypowiedzi (wyobraźcie sobie, że rozmawiając ze sprzedawcą w sklepie, używacie takich sformułowań jak w SMS-ie do koleżanki – zabawna wypowiedź może być wtedy potraktowana jako niegrzeczna lub nieodpowiednia). Warto wybierać odpowiednie narzędzie do interakcji – uważaj też, czy nie interpretujesz przesadnie tego, co inni piszą do Ciebie. Jeśli nie masz pewności, co ktoś miał na myśli, dowiedz się tego w rozmowie twarzą w twarz albo przez telefon.

Jak słowa zmieniają znaczenie obrazów

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Zadanie jest dostosowane do poziomu rozwoju dzieci i polega na dodaniu do obrazków z postaciami prostych napisów w dymkach komiksowych. Lekcja obejmuje następujące zagadnienia dotyczące umiejętności korzystania z mediów:

1. Świadomość, że wszystkie media są konstruowane – tworzone przez ludzi, którzy decydują, co uwzględnić i jak to przedstawić.
2. Nawyk zadawania sobie pytania: „Kto to stworzył i dlaczego?”.
3. Namysł na temat treści, które tworzymy: „Jak ta treść może wpłynąć na innych?”.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, że z połączenia obrazów ze słowami wynikają różne znaczenia.
- ✓ **Zrozumieć**, w jaki sposób tekst dodany do obrazka może zmienić jego sens.
- ✓ **Zacząć dostrzegać** moc słów umiejętnie połączonych ze zdjęciami.
- ✓ **Zrozumieć**, jak być odpowiedzialnym twórcą treści.
- ✓ **Rozwinąć** nawyk pytania: „Kto to opublikował i dlaczego?”.

Porozmawiajmy

Jak słowa mogą zmienić sens obrazu?

Zdjęcia w połączeniu ze słowami stanowią potężne narzędzie komunikacji. Wyobraź sobie zdjęcie płonącego domu w aktualnościach. Jeden podpis mówi: „W pożarze rodzina straciła dom, ale uratowano wszystkich mieszkańców i psa”. To by było smutne, może trochę straszne, prawda? A co, gdyby podpis brzmiał: „Strażacy podpalili pusty dom, by wypróbować nowe narzędzia przeciwpożarowe”? Wciąż widzisz dom w ogniu, ale zupełnie inaczej odbierasz to, co się dzieje – czujesz się bezpiecznie, nie ma powodu się bać.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Na następnej stronie

Podziel klasę na małe grupy. Nie ujawniając uczniom, że rozdajesz dwie różne wersje zdjęć, przekaz połowie grup kartę pracy z pozytywnym podpisem, a drugiej połowie z negatywnym.

1. Zdjęcia i słowa

Spójrz na zdjęcie. W swojej grupie opisz osobę ze zdjęcia. Jak myślisz, jaka jest ta osoba? Czy sądzisz, że chciałbyś/chciałabyś spędzić z nim/nią czas lub należeć do jej/jego zespołu? Dlaczego? *Szybko się okaże, że grupy opisywały zdjęcia z różnymi podpisami. Niech każda grupa podniesie swoje zdjęcie, tak, aby pozostali mogli zobaczyć różnicę.* Na koniec krótko omów: jakie wnioski możemy wyciągnąć z ćwiczenia? Jak słowa dodane do obrazków wpłynęły na nasze opinie?

2. Nadal nie masz pewności?

Rzuć okiem na kilka innych przykładów (karta pracy: „**Jak słowa zmieniają znaczenie obrazów**”).

Potrzebne materiały:

- Zdjęcia nauczycieli i pracowników szkoły podczas ich codziennych zajęć.

Na dwa–trzy tygodnie przed zajęciami poproś uczniów o zebranie kilku cyfrowych zdjęć (oczywiście zawsze za zgodą fotografowanej osoby), ale nie zdradzaj, do czego posłużą w tym ćwiczeniu.

Jeśli nie jest to możliwe, możesz zebrać odpowiednie do wieku uczniów zdjęcia z prasy.

- Opcjonalnie: Zbierz po jednym zdjęciu każdego ucznia w klasie.
- Karta pracy: „Obrazki sportowe”.
- Karta pracy: „Jak słowa zmieniają znaczenie obrazów”.

Zastanów się, co byś pomyślał/a, gdybyś zobaczył/a wiadomość zawierającą jedno ze zdjęć z negatywnym podpisem. Towarzyszące zdjęciu negatywne (wzrokowe lub werbalne) komunikaty mogą zaszkodzić nie tylko osobie, która się na nim znajduje. Osoby, które zobaczą to zdjęcie, również mogą się poczuć niekomfortowo.

Co robisz, kiedy dostajesz taką wiadomość lub zdjęcie? Zawsze masz wybór. Możesz...

- Nie udostępniać zdjęć.
- Powiedzieć nadawcy, żeby nie przysyłał Ci wiadomości, które mogą kogoś skrzywdzić.
- Wspierać osoby ze zdjęcia, np. napisać, że masz świadomość manipulacji.
- Wszystkie powyższe.

Możesz również wysłać pozytywny komunikat. Nie komentuj negatywnych treści, dodaj po prostu swój własny pozytywny komentarz. Osoba ze zdjęcia otrzyma Twoje wsparcie, poczuje się lepiej, a Twój post może zachęcić innych do dodawania pozytywnych komentarzy.

3. Ktoś w naszej szkole

Nauczyciel wybiera losowe zdjęcie z zestawu zdjęć pracowników szkoły.

Ćwicz tworzenie różnych rodzajów podpisów. Najpierw ułóż podpisy, dzięki którym osoba na zdjęciu poczuje się szczęśliwa lub dumna. Ile różnych napisów możesz wymyślić?

Porozmawiajmy teraz o śmiesznych napisach. Czy istnieje różnica między pisanem tego, co jest śmieszne dla Ciebie, a tym, co może być śmieszne dla osób na zdjęciu? Czy jest jakaś różnica między dowcipem, który jest miły i zabawny dla wszystkich, a dowcipem, który wyśmiewa kogoś i jest „zabawny” tylko dla kilku osób?

Ułóż podpisy, które są przykładami tego, o czym rozmawialiśmy, a następnie wybierzmy do każdego zdjęcia podpis, który jest zabawny i miły – nie sprawi przykrości osobie ze zdjęcia.

Ćwicz dalej, wykorzystaj zdjęcia innych osób z naszej szkoły. Czy przyszły Ci do głowy nowe pomysły na miłe komentarze, gdy zobaczyłeś/zobaczyłaś pomysły kolegów i koleżanek?

4. Kolaż zdjęć klasowych

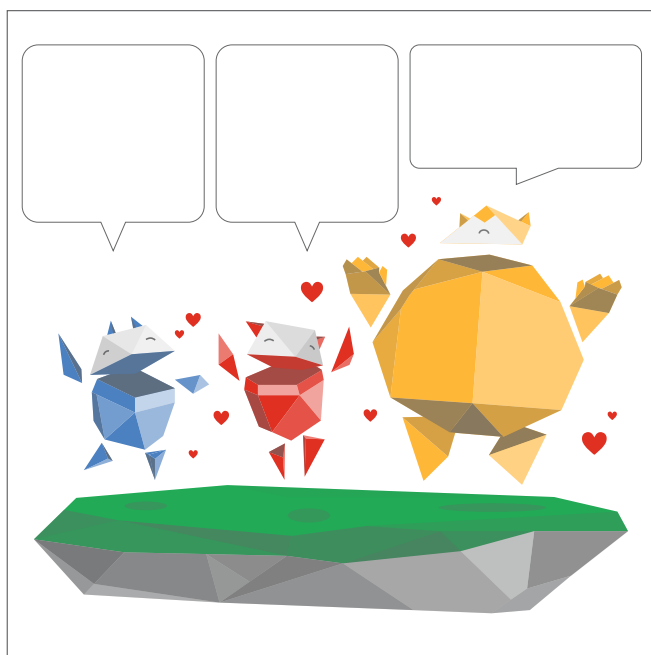
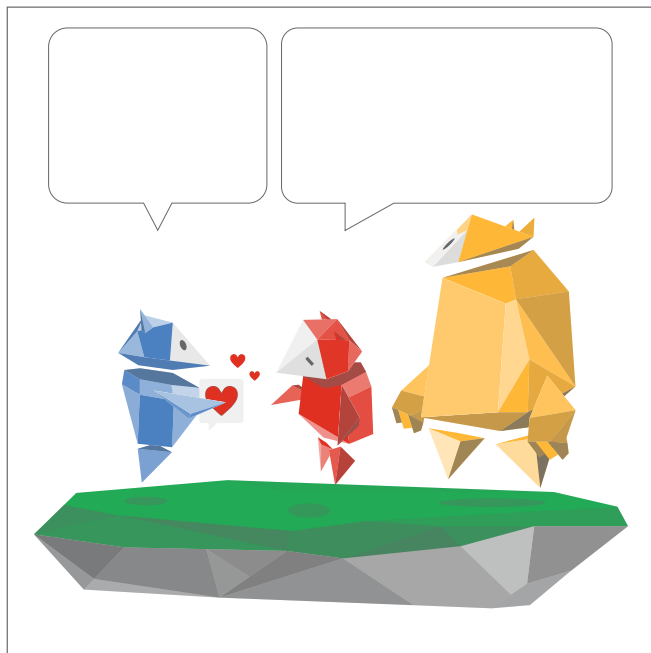
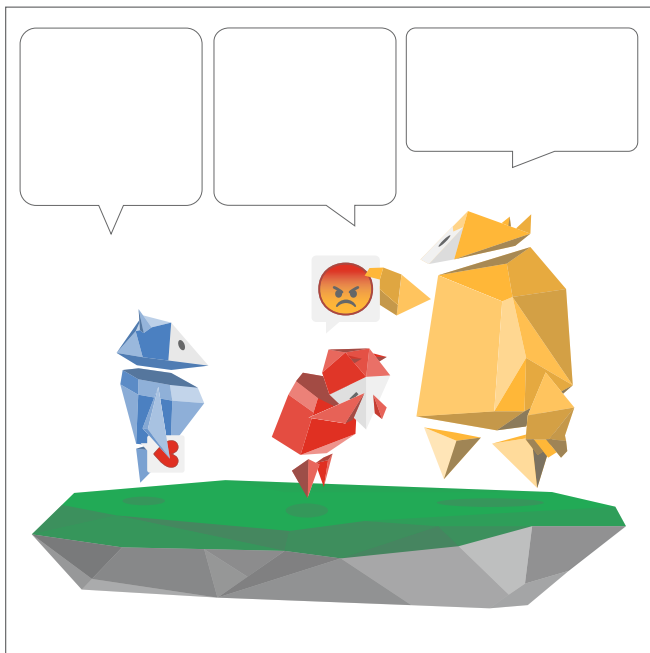
Stwórz kolaż ze zdjęć wszystkich osób z klasy (każde zdjęcie ma być opatrzone życzliwym podpisem).

Wnioski

Podpisy mogą zmienić to, co myślimy i czujemy na temat obrazka i komunikatu, który według nas za nim stoi. Warto przez moment się zastanowić, zanim opublikujesz zdjęcia z podpisami. Pomyśl, jak poczują się inni, gdy je zobaczą. Widząc zdjęcia i podpisy opublikowane przez innych, zapytaj: „Kto to opublikował i dlaczego?”.

Dodatkowe ćwiczenie

Wypróbuj poniższy eksperyment. Rozdaj krótki komiks, w którym wszystkie słowa zostały usunięte. Następnie poproś uczniów, by każdy z nich samodzielnie wypełnił puste pola tekstowe i opowiedział w ten sposób swoją wersję historyjki. Porównaj historie. Czy wszyscy widzieli tę samą historię lub wpisali te same słowa? Dlaczego nie? O czym świadczy eksperyment? W jaki sposób używamy słów do stworzenia kontekstu lub zrozumienia, co „mówi” obraz?

Obrazki sportowe

Sztos!

Nie popisuj się!

Sztos!

Nie popisuj się!

Jak słowa zmieniają znaczenie obrazów

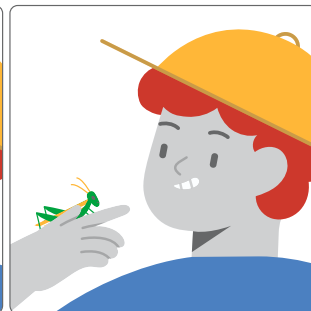
Oryginalna grafika zdobywa pierwsze miejsce.

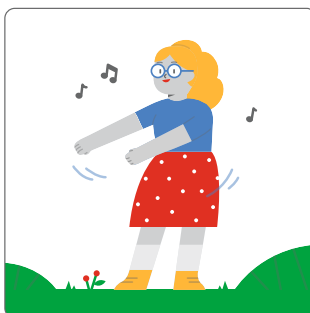
Nieżył syf.

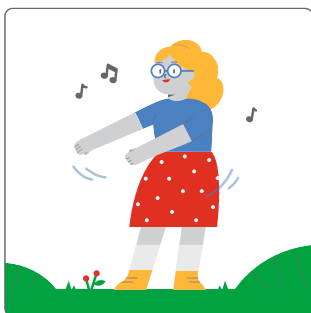
Odkryłem nowy gatunek!

Mniam, jedzonko!

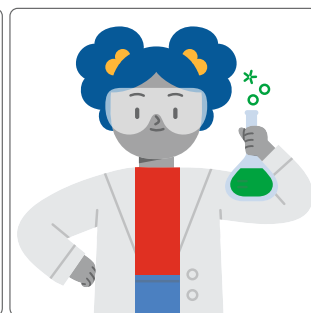
W punkt!

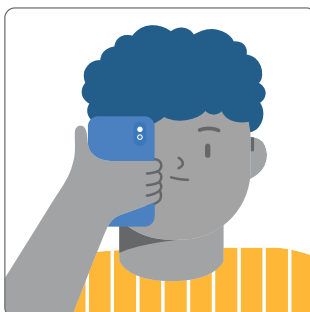
Porażka...

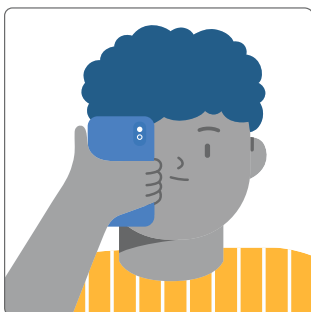
Najmłodszy naukowiec na świecie!

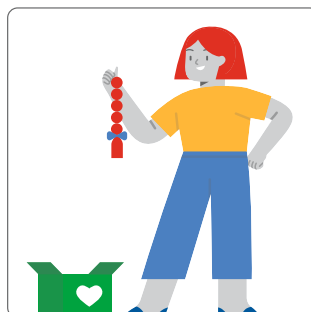
Kujon. #frajerka

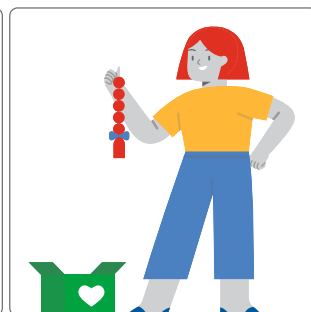
Nareszcie, mój własny smartfon!

Dramat :/ Komórka po starszym bracie.

Zapuściłam włosy, żeby oddać fundacji Rak&Roll.

Najgorsza fryzura ever!

Interlandia: Królestwo Życzliwości

Zarówno miła, jak i nieprzyjemna atmosfera bywa zaraźliwa. W najbardziej słonecznym zakątku miasta rozplenili się agresorzy, którzy rozsiewają niemiłą atmosferę. Zablokuj albo zgłoś agresorów, żeby ich powstrzymać i bądź uprzejmy wobec innych internautów, by przywrócić pokój w tej krainie.

Otwórz przeglądarkę internetową w swoim urządzeniu i odwiedź stronę g.co/KrolestwoZyczliwosci.

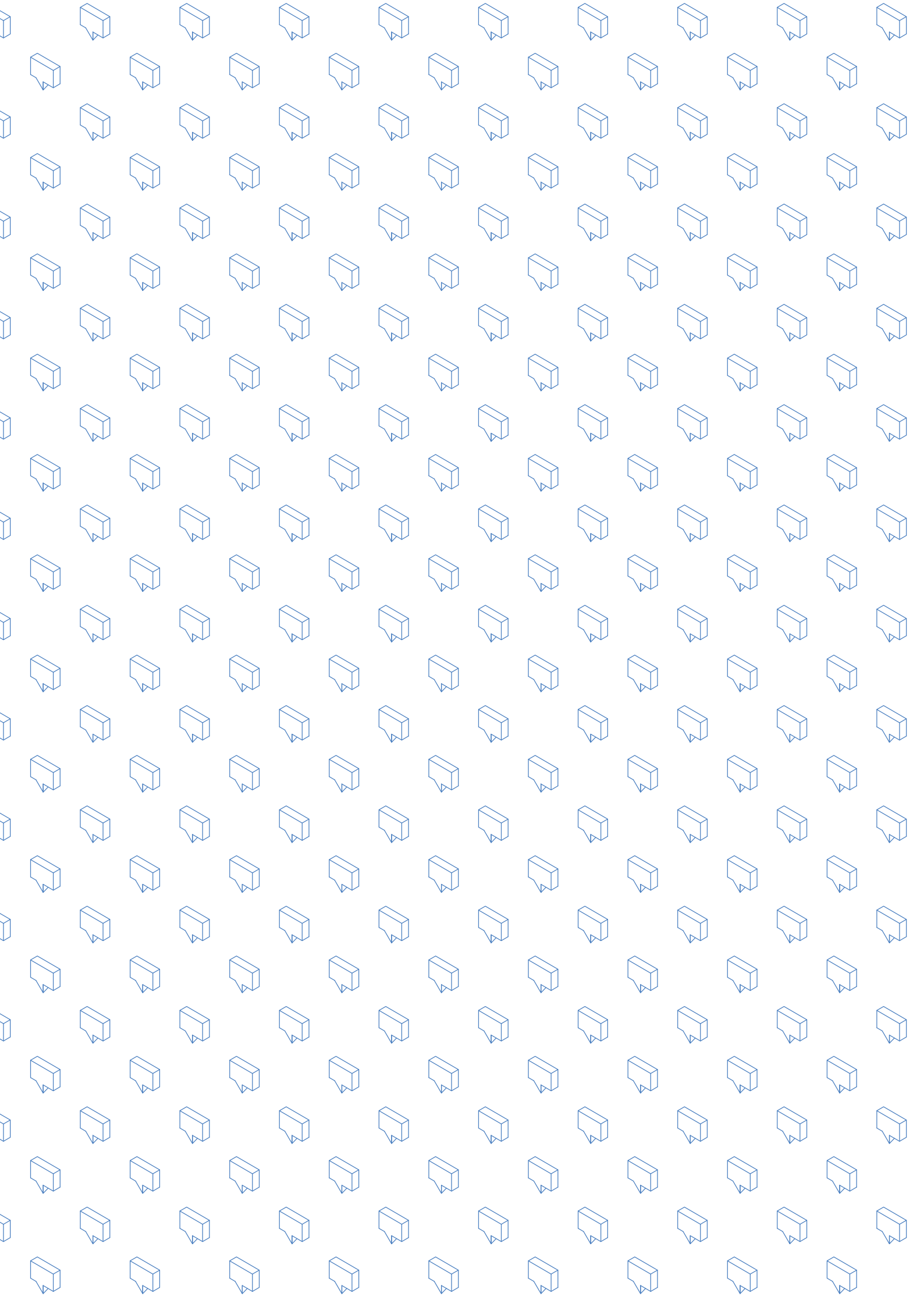
Tematy do dyskusji

Poproś uczniów i uczennice o zagranie w Królestwo Życzliwości i, korzystając z poniższych pytań, zachęć ich do dyskusji o tym, czego się nauczyli. Większość dzieci wynosi z gry najwięcej, gdy gra w nią samodzielnie, ale możesz też połączyć uczniów w pary. Może to być szczególnie wskazane w przypadku młodszych graczy.

- Z którym scenariuszem z gry najmocniej się identyfikujesz i dlaczego?
- Opisz sytuację, w której aktywnie okazałeś/okazałaś życzliwość w sieci.
- W jakiej sytuacji należy kogoś zablokować (w sieci)?
- W jakiej sytuacji warto zgłosić czyjeś zachowanie (w sieci)?
- Dlaczego postać w Królestwie Życzliwości została nazwana agresorem? Opisz cechy tej postaci i to, jak jej działania wpływają na grę.
- Czy zagranie w tę grę wpłynęło na to, jak chcesz zachowywać się wobec innych? Jeśli tak, to w jaki sposób?

This image shows a vertical sheet of white paper with horizontal grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Rozmawiaj o wątpliwościach

Rozumienie i promowanie odwagi w sieci.

Scenariusze zajęć

1. Co to znaczy być odważnym?
2. Od bierności do wspierania
3. Masz wybór!
- 4.1. Jestem świadkiem przykrych rzeczy – co robić?
- 4.2. Przykre rzeczy w sieci – co robić?
- 5.1. Co zrobić z przykrymi rzeczami w sieci?
- 5.2. Radzenie sobie z niemiłym zachowaniem w sieci
5. Kiedy szukać pomocy
7. Zgłoś to również w sieci

Ⓟ
Ⓜ
Ⓟ
Ⓜ

Wprowadzenie

Dzieci powinny zrozumieć, że jeśli zobaczą w internecie niepokojące treści, to nie są z tym same – szczególnie, gdy wygląda na to, że im lub komuś innemu może stać się krzywda. W pierwszej kolejności powinny bez wahania szukać pomocy u osób, którym ufają. Po drugie powinny mieć świadomość, że zawsze mają wybór. Jest wiele różnych sposobów na wykazanie się odwagą i podjęcie działania.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, jakie sytuacje wymagają skorzystania z pomocy zaufanej osoby dorosłej lub porozmawiania z nią.
- ✓ **Zastanowić się**, na jakie sposoby można wykazać się odwagą i dlaczego warto włączyć w rozmowę dorosłych.

Słowniczek

Agresor – osoba stosująca przemoc lub prześladowanie. Eksperci z dziedziny zapobiegania przemocy odradzają stosowanie tego terminu jako etykiety na stałe określającej osobę.

Bierny obserwator – świadek prześladowania lub przemocy, który rozumie sytuację, ale postanawia nie reagować.

Cel – osoba prześladowana lub ofiara przemocy.

Media – narzędzie lub sposób przekazywania treści (idei, koncepcji, wiadomości, informacji itp.). Najpopularniejsze media to telewizja, książki, gazety czy internet, ale w szerszym rozumieniu medium może być też np. burta ciężarówki czy transparent – cokolwiek, co zawiera jakąś informację lub logo.

Odważny/odważna – dzielny/dzielna. Niekoniecznie ktoś, kto się nie boi, bo najbardziej odważne osoby to te, które mimo strachu potrafią zrobić to, co należy.

Osoba reagująca – świadek prześladowania lub przemocy, który prywatnie lub publicznie wspiera osobę doświadczającą krzywdy, czasami próbuje zatrzymać przemoc lub zgłosić wydarzenie, jakiego jest świadkiem.

Przemoc rówieśnicza – przykre lub okrutne zachowanie, często powtarzające się i mające na celu wyrażenie krzywdy (fizycznej, emocjonalnej lub społecznej) osobie słabszej od agresora. Cyberprzemoc zachodzi w sieci.

Prześladowanie – zbiorcze określenie dla wielu agresywnych lub złośliwych zachowań (bardziej ogólne niż przemoc). Nie musi się powtarzać lub być skierowane do kogoś słabszego.

Sprawczość uczniów i uczennic – korzystanie przez uczennice i uczniów ze swojego prawa do głosu. Sprawczość to zdolność do wprowadzania zmian, w tym do chronienia siebie lub innych czy wstawiania się za nimi. Uważa się ją za element postawy obywatelskiej.

Umiejętność odmawiania – rodzaj umiejętności, dzięki której unikamy niebezpiecznych treści i zachowań w sieci oraz rozumiemy, że okazanie niezgody na to, co wywołuje w nas dyskomfort, jest jedną z form szacunku dla samego siebie.

Zaufanie – silne przekonanie, że ktoś lub coś jest wiarygodne, prawdziwe, szczerze.

Zgłosić nadużycie – skorzystać z usługi medium społecznościowego w celu zgłoszenia prześladowania, przemocy, gróźb i innych szkodliwych treści, które zazwyczaj łamią warunki korzystania z serwisu lub standardy jego społeczności.

Co to znaczy być odważnym?

Rozmawiamy o tym, jak wpływają na nas media. Uczniowie i uczennice podają przykłady osób, które zrobiły coś odważnego. Po głębszym namyśle mają określić, co świadczy o ich odwadze i porozmawiać o tym między sobą.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Wszyscy wiemy, że media mogą wpływać na nasz sposób myślenia. Aby uwrażliwić uczniów i uczennice na to zjawisko, warto zachęcić ich do dyskusji i wspólnie zastanowić się nad tym, jaki wpływ mają na nas media. O tym warto pamiętać podczas tej lekcji:

- Wszystkich nas kształtuje to, co widzimy, słyszymy i czytamy.
- Wszystko, co widzimy, postrzegamy przez pryzmat naszych własnych doświadczeń, więc to naturalne, że każdy może inaczej interpretować wiadomości pochodzące z tego samego źródła.
- Równie dużo dowiadujemy się ze słów, co z obrazów (czasem nawet więcej).
- Umiejętność korzystania z nowych mediów pomaga dostrzegać i przeciwdziałać szkodliwym stereotypom. Na przykład jeśli wszyscy bohaterowie, których widzimy, są mężczyznami, możemy pomyśleć, że mężczyźni częściej zostają bohaterami – nawet jeśli nikt nigdy nie twierdził, że kobiety nie mogą nimi zostać (brak informacji to również coś, na co należy zwracać uwagę).

Cele dla dzieci

- ✓ **Zastanowić się**, co to znaczy być odważnym, a także co to znaczy być odważnym w sieci.
- ✓ **Określić**, skąd pochodzą nasze wyobrażenia na temat tego, co to znaczy być odważnym.
- ✓ **Wyrobić** sobie nawyk zadawania pytania: „Co zostało pominięte?”.

Porozmawiajmy

Kto przychodzi Ci do głowy, gdy myślisz o odwadze? Może jakaś superbohaterka lub strażak? To świetne przykłady, ale należy pamiętać, że my też możemy wykazywać się odwagą.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Arkusz papieru i przybory do pisania dla każdego ucznia.
- Tablica lub inny sposób na sporządzenie listy widocznej dla wszystkich dzieci.
- 3 duże etykiety z pogrubionym napisem, widoczne z odległości 2–3 metrów, po jednej dla każdej kategorii: „Postać fikcyjna” (z filmu, książki itp); „Ktoś, kogo znam osobiście”; „Ktoś znany” (z historii lub wiadomości).

Przed rozpoczęciem lekcji umieść etykiety w trzech kątach lub miejscach w sali.

1. Dzisiaj porozmawiamy o byciu odważnym

Na kartce zapiszcie nazwisko lub zawód postaci – autentycznej lub fikcyjnej, żyjącej współcześnie lub historycznej – która zrobiła coś, co uważacie za odważne. Jeszcze nie pokazujcie nikomu tego, co napisaliście.

2. Czy łatwo było kogoś wybrać?

Niech wstaną osoby, które uważają, że było łatwo. Osoby, które sądzą, że było trudno, niech powiedzą, dlaczego tak myślą. Czy często mówimy o byciu odważnym? Gdzie zwykle widzimy ludzi, którzy postępują odważnie albo kiedy o nich słyszymy?

3. Wielkie odkrycie

Teraz możesz zaprezentować swoją postać. Stań obok etykiety pasującej do wybranej przez Ciebie osoby.

Porozmawiajcie. Zwróćcie uwagę na to, ilu z Was wybrało fikcyjną postać, a ilu prawdziwą osobę, ile z tych osób znacie osobiście, a ile poznaliście dzięki mediom? Czy nasuwa Wam się jakiś wniosek na temat tego, skąd pochodzą nasze wyobrażenia o byciu odważnym?

Media muszą zarabiać pieniądze, a to oznacza, że nasza uwaga jest dla nich cenna. Przedstawiają nam pełne akcji, najbardziej dramatyczne przykłady odwagi. Widzimy więc superbohaterów, ratowników medycznych i żołnierzy. To świetne przykłady, ale nie przedstawiają całej historii, prawda? Roztropnie jest zawsze zapytać: „Co zostało pominięte?”.

Jakie są inne przykłady odwagi? W jakich okolicznościach zdarzało Ci się słyszeć o odwadze?

4. Zgłębmy temat

Porozmawiajcie w grupach o powodach swoich wyborów: Co sprawiło, że wybrana przez Ciebie osoba była odważna? Czy były jakieś różnice pomiędzy aktami odwagi prawdziwych osób i fikcyjnych postaci? Jeśli tak, to jakie?

Po kilku minutach dyskusji grupowej zbierz klasę i na tablicy lub flipcharcie zróbcie razem notatki.

Zastanówmy się:

- Czy ktoś podał przykład osoby, która uratowała innych przed fizycznym zagrożeniem? (Podnieś rękę, jeśli twoja odpowiedź brzmi „tak”.)
- Czy ktoś ma osobę, która wystąpiła w obronie zastraszanym? Powszechnie uważa się, że ocalenie kogoś przed fizycznym zranieniem, zwłaszcza jeśli samemu można zostać rannym, jest przejawem odwagi.
- A co z ratowaniem kogoś przed zranieniem uczuć – albo byciem życzliwym lub wspierającym dla osób, których uczucia zostały zranione? Czy to też jest odważne?
- A co ze zgłoszeniem czegoś, co sprawia, że czujecie się bardzo niekomfortowo? Kiedy nie wiecie, jak zareaguje osoba dorosła, której to zgłosicie? Czy to też jest odważne?

Czy możecie podać przykłady takich osób? Podnieście rękę, jeśli tak lub jeśli chcecie się podzielić innym przykładem odważnego zachowania. Chętnie o tym posłuchamy.

Opcjonalnie: Podziel salę ponownie na trzy części:

- a. Osoba na mojej kartce to kobieta.
- b. Osoba na mojej kartce to mężczyzna.
- c. Osoba na mojej kartce nie identyfikuje się jako mężczyzna ani kobieta.

Kiedy myślisz o słowie „odważny”, czy wyobrażasz sobie mężczyznę czy chłopca? Kobiętę czy dziewczynę? Jak wygląda odwaga kobiet/dziewcząt? Czy różni się od odwagi mężczyzn/chłopców? Dlaczego tak myślisz?

5. Przedyskutujcie, co jest potrzebne, aby być odważnym

Przyjrzyjcie się uważnie Waszej liście na temat tego, co trzeba zrobić, aby być odważnym.

Przedyskutujcie:

- Czy możesz sobie wyobrazić, że robisz coś z tej listy?
- Czy możesz sobie wyobrazić sytuację, w której bycie życzliwym jest przejawem odwagi?
- A co z odwagą online (lub przez telefon) – czy możesz podać przykłady bycia odważnym w internecie?

Wnioski

Odwaga polega na podejmowaniu ryzyka, aby pomagać ludziom na wszystkie możliwe sposoby, małe i duże. To, w jaki sposób myślimy o odwadze, jest w dużej mierze kształtowane przez media, ale one nie przedstawiają wszystkich możliwości. Warto często stawiać sobie pytanie: „Co zostało pominięte? / Kto został pominięty?”. Kiedy jesteśmy w sieci, sami musimy podejmować ryzyko, aby uchronić innych przed zranieniem. Każdy z nas może wykazać się odwagą na wiele różnych sposobów.

Od bierności do wspierania

Uczniowie i uczennice przećwiczą rozpoznawanie czterech ról w sytuacji przemocy (sprawcy przemocy, osoby jej doznającej, biernego obserwatora i osoby reagującej) i poznają sposoby reagowania na przemoc.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

W ćwiczeniach zawartych w tej części poruszane są tematy związane z emocjami czy przemocą rówieśniczą i reagowaniem na nią.

Prowadzący ćwiczenia powinni być uważni na możliwe reakcje uczniów i uczennic oraz w razie potrzeby oferować swoje wsparcie. Można przed wykonaniem ćwiczeń powiedzieć: „Za chwilę będziemy analizować niektóre trudne sytuacje, które mogą się przydarzyć w sieci. Będziemy także rozmawiać o tym, jak możemy być dla siebie bardziej życzliwi. Być może niektórzy z Was przypomną sobie trudne sytuacje dotyczące Was lub Waszych przyjaciół, rodziny. Pamiętajcie, że zawsze możecie porozmawiać o tym ze mną (np. indywidualnie, na przerwie) lub odmówić udziału w ćwiczeniu i tylko je obserwować”.

Prowadzącym zalecamy także świadome używanie języka. Wyrażenia takie, jak „ofiara”, „sprawca” czy „bierny świadek” – choć przydatne przy omawianiu sytuacji przemocowych – mogą stać się etykietami. Ważne, żeby nie nadużywać tych słów (możemy je zastępować sformułowaniami „osoba / chłopiec / dziewczynka, która/y doświadczył/a trudnej sytuacji”, „osoba obserwująca”). Starajmy się opisywać konkretne zachowania, a nie cechy czy skłonności ludzi (np. „Chłopiec, który wysłał krzywdzącą wiadomość” zamiast „prześladownca słabszych”). Szczególną wrażliwość warto zachować, kiedy nauczyciel wie, że w klasie miała miejsce sytuacja przemocowa. UWAGA! Warto tak zaplanować czas, by ćwiczenia z tego bloku można było zrobić jedno po drugim. Mimo że są one rozbite na części, zostały pomyślane tak, by stopniowo wprowadzać dzieci w temat i by w kolejnym ćwiczeniu korzystały one z wiedzy i umiejętności nabytych w poprzednim.

Cele dla dzieci

- ✓ **Rozpoznawać** prześladowanie lub przemoc w sieci.
- ✓ **Określić**, co to znaczy być osobą postronną lub pomagającą.
- ✓ **Poznać** sposoby reagowania na przemoc.
- ✓ **Dowiedzieć się**, jak się zachować, gdy doświadczy się przemocy.

Porozmawiajmy

Dlaczego życzliwość jest ważna?

Należy pamiętać, że za każdym pseudonimem, postacią czy awatarem kryje się prawdziwa osoba z prawdziwymi uczuciami. Traktujmy ją w taki sposób, w jaki sami chcielibyśmy być traktowani – wszyscy na tym skorzystają. Kiedy dochodzi do przemocy, istnieją z reguły cztery etykiety, które opisują sposób, w jaki zaangażowane osoby radzą sobie z tą sytuacją:

- sprawcy, czyli osoby dokonujące przemocy,
- osoba, która doświadcza przemocy,
- bierni świadkowie tego, co się dzieje,
- a także świadkowie aktywni, którzy próbują pomóc lub odwrócić bieg wydarzeń.

Wiesz, że dobrze jest reagować na przemoc i wspierać innych, prawda? Jeśli padniesz ofiarą przemocy w sieci lub innego przykrego zachowania, możesz zareagować na różne sposoby.

Jeśli jestem osobą doznającą przemocy, mogę...

- Nie odpowiadać.
- Zablokować agresora/agresorkę.
- Wypowiedzieć swoje zdanie (ale nie wdawać się w polemikę, żeby nie doprowadzić do eskalacji konfliktu).
- Zgłosić incydent – powiedzieć rodzicowi, opiekunowi, nauczycielowi, rodzeństwu albo innej zaufanej osobie i skorzystać z narzędzi do zgłaszania w aplikacji lub serwisie, by zgłosić dany post, komentarz lub zdjęcie.

Jeśli jesteś świadkiem prześladowania lub przemocy, masz możliwość zainterweniowania i zgłoszenia okrutnego zachowania – zarówno online, jak i offline. Czasem świadkowie pozostają bierni, nie próbują powstrzymać przemocy ani pomóc osobie doznającej krzywdy. Możesz wesprzeć taką osobę prywatnie lub publicznie, okazując jej życzliwość.

Jeśli jestem świadkiem, mogę pomóc poprzez...

- Znalezienie sposobu na miłą reakcję lub wsparcie osoby, która jest celem, prywatnie, w rozmowie telefonicznej lub wiadomości.
- Publiczne wsparcie takiej osoby poprzez napisanie czegoś miłego np. w odpowiedzi na niemiły komentarz lub post.
- Inną formą wsparcia publicznego może być zebranie grupy znajomych, by opublikować dużo miłych komentarzy o osobie będącej celem (ale nie pisać niczego niemiłego o agresorze – chodzi o danie przykładu, nie o zemstę).
- Nazwanie nieprzyjemnego zachowania w komentarzu lub odpowiedzi, np. „To nie jest fajne” (pamiętaj, że potępiasz zachowanie, nie osobę), jeśli jest to dla Ciebie OK i czujesz, że to bezpieczne.
- Podjęcie decyzji o nieeskalowaniu emocji, czyli nieudostępnianie ani niemówienie innym o złośliwym poście lub komentarzu.
- Zgłoszenie aktu prześladowania. Powiedzenie o sytuacji komuś, kto może pomóc: rodzicom, opiekunom, nauczycielowi/nauczycielce albo pedagogowi szkolnemu.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Od bierności do wspierania” (jedna karta na ucznia).

• Odpowiedzi do poszczególnych sytuacji:

Sytuacja 1: B, P, B (nie pomaga), P, P

Sytuacja 2: P, B, P, P

Sytuacja 3: P, P, B, B, P

Sytuacja 4: Ty decydujesz!

Ewentualne zmiany dla klas 2–3: Zawarte w karcie pracy ćwiczenia mogą być zbyt długie, aby dzieci mogły je samodzielnie przeczytać. Możesz przeczytać je na głos całej klasie i zainicjować dyskusję. Sprawdź, czy dzieci wpadły na właściwe odpowiedzi przed ich przeczytaniem. (Weź pod uwagę, że jeśli młodsze dzieci z klas 2 i 3 nie doświadczyły opisanych sytuacji, mogą o nie podpytać starsze rodzeństwo.)

1. Bierny obserwator czy osoba służąca pomocą?

Po omówieniu powyższych ról, rozdaj karty pracy i daj uczniom 15 minut na przeczytanie scenariuszy i skategoryzowanie każdej odpowiedzi (jeśli skończą wcześniej, niech wspólnie stworzą czwarty).

2. Osoby niosące pomoc w szkole i sieci

Omówcie powyższe odpowiedzi. Przed dyskusją lub po niej spytaj dzieci, dlaczego dobrze jest mieć w szkole i w sieci osoby, które reagują na przemoc.

3. Dyskusja

Jeśli zostało trochę czasu, dowiedz się, czy któreś reakcje były trudne do skategoryzowania i dlaczego. Przedyskutujcie to.

Wnioski

Wstawianie się za kimś, zgłaszanie przykrych treści albo ignorowanie nieprzychylnych komentarzy (aby się nie rozpowszechniały) – oto narzędzia, których możesz użyć zależnie od sytuacji. Odrobina życzliwości może zupełnie odmienić nieprzyjemną sytuację.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Możesz pogłębić ćwiczenie i poprosić uczniów, żeby przeczytali ponownie opis sytuacji, tym razem patrząc na niego z różnych perspektyw. To dobry moment na pogłębienie tematu, na rozmowę o motywacjach, o konsekwencjach reagowania i niereagowania, o trudnościach z reagowaniem w odpowiedni sposób. Przed ćwiczeniem wybierzcie sytuację, której się bliżej przyjrzyjecie (może być to przykład, który najbardziej poruszył klasę). Następnie podziel uczniów na grupy. Powiedz, że za chwilę każda grupa przyjrzy się tej sytuacji z perspektywy różnych zaangażowanych w nią osób (w pierwszej sytuacji byłyby to: osoba wysyłająca wiadomość, osoba ją otrzymująca i posądzona koleżanka). Przyporządkuj postaci do grup. Następnie rozdaj każdej grupie kartkę i poproś o podzielenie jej na cztery części:

1. Co ta osoba myśli?

2. Co czuje?

3. Jakie motywacje stoją za jej działaniami?

4. Jak mogłaby się zachować inaczej (żeby zadbać o potrzeby swoje i innych)? Poproś uczniów o wypełnienie czterech części. Na koniec przedyskutujcie prace grup. Często sprawca był wcześniej ofiarą lub świadkiem, jednoznaczne przypisanie ról może być uproszczeniem. Porozmawiajcie o tym, jak różny może być kontekst opisanych sytuacji.

Od bierności do wspierania

Teraz już wiesz, że osoba bierna może wykorzystać swoje supermoce życzliwości i pomóc komuś, kto jest gnębiony. Poniżej znajdują się 3 przykłady przemocy i prześladowania w sieci, a pod każdym z nich jest lista możliwych reakcji. Oczywiście nie istnieje tylko jeden słuszny sposób postępowania. Czasami wybór kilku może być naprawdę pomocny. Każda z poniższych opcji odnosi się do czegoś, co zrobiłby bierny świadek albo osoba, która pomoże. Przeczytaj każdą sytuację i zdecyduj, czy dotyczy biernego świadka „B”, czy może osoby, która zdecydowała się pomóc „P”.

Na koniec możecie porozmawiać o tym, które przykłady sprawiły więcej trudności i dlaczego. Kolejna opcja: czwarty scenariusz mogą wymyślić uczniowie i uczennice. Może zainspirują się czymś, co wydarzyło się w Waszej szkole? Wspólnie wymyślcie, jak można zareagować, jeśli jest się świadkiem lub jeśli chce się pomóc.

Sytuacja 1

Twoja koleżanka upuściła telefon przy poidelku nieopodal szkolnego boiska. Ktoś go znalazł i wysłał z niego krzywdzącą wiadomość o innej uczennicy do kilku osób z drużyny, przez co wydaje się, jakby to ona wysłała tę wiadomość. Wiesz, co to znaczy podszywać się pod kogoś? Osoba, która znalazła telefon i wysłała wiadomość, podszywała się pod Twoją koleżankę. Uczennica, która dostała wiadomość, powiedziała Twojej koleżance, że jest okropna, choć tak naprawdę to nie ona wysłała złośliwą wiadomość... Nikt nie wie, kto był autorem wiadomości. Ty...

- ✓ Martwisz się o koleżankę, ale nic nie robisz, bo nikt nie wie, kto za tym stoi.
- ✓ Idziesz do dziewczyny, która otrzymała wiadomość i tłumaczysz jej, że Wasza wspólna koleżanka jest niewinna. Pytasz, jak się czuje i czy możesz jej jakoś pomóc.
- ✓ Rozkręcasz aferę, wysyłając nieprzyjemną wiadomość do innych znajomych.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Trudności ze wskazaniem prawidłowej reakcji są w tym przypadku normalne – sytuacja jest wyjątkowo niejednoznaczna. Nie są to przykłady całkowitej bierności ani pomocy, gdyż tego typu reakcje mogłyby potencjalnie pogorszyć sytuację. Warto o tym porozmawiać.

- ✓ Razem z koleżanką namawiasz całą drużynę piłkarską do pisania miłych wiadomości do osoby, która stała się celem ataku.
- ✓ Razem z koleżanką anonimowo informujesz o sprawie dyrekcję i sugerujesz organizację zajęć/warsztatów z zabezpieczania i blokowania telefonów. Może nawet warto wspomnieć o tym na szkolnym apelu.

Sytuacja 2

Pani od polskiego założyła klasowego bloga w celach edukacyjnych i dała uczniom możliwość pisania, edytowania i publikowania komentarzy. Następnego dnia się rozchorowała, a nauczyciel/ka na zastępstwie nie zauważył/a, że na klasowym blogu źle się dzieje – ktoś wrzuca wyjątkowo niemiłe komentarze o jednym z uczniów. Ty...

- ✓ Zamieszczasz komentarze typu „To w ogóle nie jest fajne” i „Jestem jego kumplem i to nie jest prawda”.
- ✓ Ignorujesz to do czasu powrotu nauczyciela.
- ✓ Zwracasz uwagę, że komentarz lub post jest niemiły i namawiasz innych, żeby zamieszczali miłe komentarze i komplementy o uczniu, który został celem.
- ✓ Mówisz nauczycielowi na zastępstwie, że na blogu klasowym dzieją się niemiłe rzeczy i że może warto poinformować o tym panią od polskiego.

Sytuacja 3

Spędzasz sporo czasu, grając ze znajomymi w pewną grę w sieci. Zazwyczaj do rozmowy o tym, co się dzieje, korzystacie z czatu w grze. Zdarzają się na nim ostrzejsze wypowiedzi, ale zazwyczaj to nic poważnego – zwykła rywalizacja znajomych. Jednak pewnego razu jeden z graczy zaczyna mówić naprawdę nieprzyjemne rzeczy o jednym z Twoich znajomych z gry i nie chce przestać. To samo robi następnego dnia. Ty...

- ✓ Dzwonisz do znajomego i mówisz, że wcale Ci się to nie podoba. Pytasz, co możecie wspólnie zrobić.
- ✓ Dzwonisz do wszystkich znajomych, którzy grają w tę grę (wcześniej mówisz o tym znajomemu, którego dotyczą niemiłe komentarze) i sprawdzasz, czy zgadzają się, że pora nazwać przemoc po imieniu.
- ✓ Postanawiasz poczekać i jeśli tamten nie przestanie, może coś zrobisz.
- ✓ Na jakiś czas przestajesz grać w tę grę.
- ✓ Sprawdzasz zasady społeczności gry i jeśli zakazują przemocy, zgłaszasz złośliwe zachowanie.

Sytuacja 4

Z całą klasą stwórzcie historię opartą na sytuacji, o której któreś z Was słyszało. Podczas burzy mózgów wypiszcie możliwe zachowania osób obserwujących sytuację. Następnie porozmawiajcie o tym, które z nich wydają Wam się najlepsze. Jak Wy byście zareagowali? Jak mógłby zareagować Wasz ulubiony superbohater, gdyby znalazł się na miejscu? Pokażcie, że już naprawdę znacie mnóstwo sposobów reagowania!

Masz wybór!

Uczniowie i uczennice często chcą pomóc osobie, która pada ofiarą przemocy, ale nie wiedzą jak. W ramach tego ćwiczenia dowiedzą się, że mają wybór, poznają różne reakcje i spróbują wymyśleć własne przykłady.

Cele dla dzieci

- ✓ **Uświadomić** sobie, że pomoc jest wyborem.
- ✓ **Nauczyć się**, że jest mnóstwo sposobów na interwencję i pomoc w różnych sytuacjach.
- ✓ **Nauczyć się**, jak zareagować w sposób bezpieczny i adekwatny do sytuacji.
- ✓ **Wymyślać** własne reakcje.

Porozmawiajmy

Kiedy widzisz, że jakaś osoba jest niemiła w sieci – kompromituje lub wyklucza, naśmiewa się, okazuje brak szacunku, rani uczucia i tak dalej – masz wybór. Po pierwsze, zawsze możesz postanowić, że zamiast biernie obserwować, pomożesz osobie, która stała się celem. Po drugie, jeśli postanowisz pomóc, do wyboru masz różne reakcje.

Warto zapamiętać, że aby pomóc komuś, kto stał się celem przemocy, czasem wystarczy go wysłuchać – sama świadomość, że ktoś nie jest obojętny, potrafi naprawdę pomóc.

Nie każdy czuje się na siłach, by wstawiać się za innymi publicznie – czy w internecie, czy w szkolnej stołówce. Jeśli jednak masz na to ochotę, zrób to! Możesz:

- Nazwać nieprzyjemne zachowanie od razu, kiedy ma miejsce (bez obrażania osoby, która to robi), mówiąc, że jest nefajne.
- Powiedzieć coś miłego o osobie, która przeżywa trudne momenty – albo napisać to w poście lub komentarzu.
- Zachęcić znajomych, by także okazali wsparcie tej osobie.
- Możesz zaprosić tę osobę do wspólnej zabawy albo usiąść z nią na przerwie obiadowej.

Jeśli nie czujesz się komfortowo z publicznym pomaganiem, to jest OK. Osobę, która stała się celem, można też wspierać na osobności. Możesz:

- Spytać tę osobę o samopoczucie w prywatnej wiadomości.
- Napisać kilka miłych słów lub komplement w formie anonimowego postu, komentarza lub wiadomości (jeśli to możliwe na stronie, na której ma miejsce całe zdarzenie).
- Porozmawiać z tą osobą na osobności i powiedzieć, że jesteś do jej dyspozycji, jeśli będzie chciała porozmawiać po szkole lub przez telefon.
- Powiedzieć, że nie podoba Ci się tamto niemiłe zachowanie i spytać, czy chce na ten temat porozmawiać.

Niezależnie od tego, jaką reakcję wybierzesz, masz też różne możliwości zgłaszania nieprzyjemnych zachowań. Możesz zgłosić przemoc poprzez stronę czy w aplikacji lub porozmawiać z osobą dorosłą, o której wiesz, że wpłynie na poprawę sytuacji osoby, która stała się celem przemocy.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Tablica lub flipchart, na których dzieci mogą przyklejać karteczki samoprzylepne.
- Karta pracy: „Masz wybór!” (jedna karta na ucznia lub co najmniej jedna na grupę).
- Karteczki samoprzylepne dla każdej grupy.

Ewentualne modyfikacje dla klas 2–3: Podane w karcie pracy ćwiczenia mogą się okazać za długie dla młodszych dzieci. Możesz przeczytać im poszczególne sytuacje, a następnie pozwolić grupom na stworzenie własnych odpowiedzi.

W tym ćwiczeniu sprawdzimy, jakie to uczucie nieść pomoc w reakcji na przemoc. Na potrzeby zadania założmy więc, że wszyscy postanowiliśmy zareagować na incydent.

1. Podziel klasę na pięcioosobowe grupy

Niech każda grupa wybierze jedną osobę do czytania i drugą do pisania.

2. Grupy wspólnie czytają o trudnych sytuacjach i omawiają je

Trzy trudne sytuacje są opisane na karcie pracy na kolejnej stronie.

Kiedy grupy dyskutują, nauczyciel/ka dzieli tablicę lub flipchart na dwie części: „Wsparcie publiczne” i „Wsparcie prywatne”.

3. Grupy wybierają lub same wymyślają po dwie reakcje na każdą sytuację

Dzieci mogą korzystać z przykładowych odpowiedzi z działu „Porozmawiajmy” lub stworzyć własne propozycje reakcji.

4. Uczniowie i uczennice przyklejają odpowiedzi na tablicy i czytają je głośno całej klasie

Nauczyciel(-ka) może zainicjować dyskusję o podjętych przez dzieci wyborach.

Wnioski

Gdy widzisz, że komuś dzieje się krzywda, często chcesz zareagować, ale nie wiesz jak. Teraz już wiesz, że istnieje całe mnóstwo różnych sposobów na niesienie pomocy i okazywanie wsparcia – możesz wybrać taki, z którym czujesz się najlepiej. Masz moc pomagania innym w taki sposób, jaki Ci odpowiada!

Masz wybór!

Teraz, gdy podzieliliście się na grupy, wspólnie zdecydujcie, jak chcecie pomóc. Wybierzcie z grupy ochotników jedną osobę do pisania (na karteczkach) i jedną do czytania. Czytający czyta opis pierwszej sytuacji na głos. Macie pięć minut, by porozmawiać o tym, jakie wsparcie zaoferowalibyście publicznie, a jakie prywatnie. Osoba pisząca zapisuje Wasze pomysły na dwóch karteczkach i przykleja jedną w kolumnie „Wsparcie publiczne”, a drugą w kolumnie „Wsparcie prywatne” na tablicy. W podejmowaniu decyzji mogą Wam pomóc omówione wcześniej pomysły, ale możecie też wymyślić własne rozwiązania. Zróbcie to samo w sytuacji 2 i 3.

Uwaga: Nie ma jednego słusznego sposobu wspierania osoby, która doznaje przemocy, ponieważ każda sytuacja i każda osoba (zarówno atakowana, jak i świadek) są inne. Dlatego ćwiczymy różne możliwości pomocy.

Sytuacja 1

Ktoś z klasy zamieszcza filmik, na którym śpiewa własną wersję znanej piosenki. Inni zamieszczają pod filmem nieprzyjemne komentarze. Jak wesprzesz osobę, która zamieściła filmik? Możecie skorzystać ze sposobów omówionych na poprzedniej stronie albo wymyślić własne reakcje.

Sytuacja 2

Jeden uczeń wysłał drugiemu zrzut ekranu z jego komentarzem i robi sobie z niego nie-miłe żarty. Obrazek jest udostępniany i staje się bardzo popularny w szkole. Jak możesz wesprzeć ucznia, którego komentarz został zapisany i rozpowszechniony? Wybierz jeden z pomysłów omawianych wcześniej albo stwórz własną odpowiedź.

Sytuacja 3

Odkrywasz, że ktoś ze szkoły założył fałszywe konto na portalu społecznościowym z danymi innej osoby i wrzuca na nie zdjęcia i memy, które obrażają inne dzieci, nauczycieli i nauczycielki oraz szkołę. Jak możesz wesprzeć ucznia, pod którego ktoś się podszył? Weź pod uwagę pomysły z poprzedniej strony lub wymyśl własną odpowiedź.

Jestem świadkiem przykrych rzeczy – co zrobić?

Dzieci uczą się, że jeżeli zdarzy im się zobaczyć niepokojące zdjęcie lub film, powinny zaufać własnej intuicji, odmówić dalszego oglądania i porozmawiać o tym, co zobaczyły z zaufanym dorosłym.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Ponieważ młodsze dzieci przeważnie spędzają mniej czasu w sieci niż ich starsi rówieśnicy, to ćwiczenie może im pomóc w radzeniu sobie z wszelkimi niepokojącymi treściami, nie tylko tymi zamieszczonymi online. Jeśli po zajęciach któreś dziecko podeszłoby do Ciebie na osobności i poinformuje o niepokojących treściach lub wiadomości, na które natknęło się w sieci, wykonaj następujące kroki:

1. Podziękuj dziecku za to, że Cię o tym poinformowało i zapewnij, że dobrze zrobiło, przychodząc do Ciebie.
2. Posłuchaj jego relacji i zaufaj temu, co mówi. Jeśli sytuacja na to pozwala, możesz delikatnie zapytać o więcej szczegółów, ale nie naciskaj. Twoim zadaniem jest wysłuchanie dziecka, a nie prowadzenie śledztwa.
3. Jeśli dziecko Cię poinformuje, że treści zostały udostępnione przez osobę dorosłą lub że doszło do niestosownej sytuacji, zgłoś to dyrekcji szkoły. Weź pod uwagę delikatność tej informacji i w pierwszej kolejności zatroszcz się o dziecko.
4. Upewnij się, że dyrektor szkoły wywiąże się z tego zadania.

Cele dla dzieci

- ✓ **Rozpoznać** niepokojące treści.
- ✓ **Poznać** różne sposoby reakcji na niepokojące treści.
- ✓ **Opracować plan** rozmowy z zaufaną osobą dorosłą o tym, co ich niepokoi.

Porozmawiajmy

Oglądanie zdjęć lub filmów na telefonie, tablecie lub komputerze może być świetną zabawą. Podnieście rękę, jeśli kiedykolwiek oglądaliście zdjęcia lub filmy na telefonie, tablecie lub komputerze. (Zwróć uwagę, ile osób podniosło rękę.)

- Z kim je oglądacie? (Z rodziną, przyjaciółmi, kolegami z klasy...)
- Jakie są Wasze ulubione treści? (Odpowiedzi mogą być różne.)
- Jak się czujecie, kiedy je oglądacie? (Podekscytowani, szczęśliwi, odprężeni.)

Zdjęcia i filmy, które oglądacie, nie zawsze są przyjemne. Pstryknijcie palcami, jeśli kiedykolwiek widzieliście coś nudnego. Albo coś dziwnego. A może coś przerażającego? (Zwróć uwagę, ile osób pstryknęło.)

Pomyślcie o jakiejś sytuacji, która naprawdę Was zdenerwowała – nie mam na myśli czegoś, co widzieliście na tablecie lub w telewizji, tylko jakąkolwiek przykrą sytuację. Nie musicie opowiadać o tym, co się stało. Podam Wam teraz kilka przykładów tego, jak możemy się czuć, kiedy jesteśmy zdenerwowani. Podnieście rękę, gdy to samo stało się z Waszym ciałem pod wpływem emocji. (Zrób krótką przerwę po nazwaniu każdej z reakcji). Zrobiliście się czerwoni na twarzy. Wasze serce zaczęło szybciej bić. Spociły Wam się dłonie. Poczuliście ucisk w żołądku lub zrobiło się Wam niedobrze. Mieliście przyspieszony oddech. Mieliście tak kiedyś, prawda?

Teraz pstryknijcie palcami, jeśli kiedykolwiek widzieliście zdjęcie lub filmik, który Was zdenerwował lub zaniepokoił. [Zwróć uwagę, ile dzieci pstryknęło.] Za pomocą tego ćwiczenia dowiecie się, co zrobić, jeśli kiedykolwiek zobaczycie niepokojące zdjęcia lub filmy.

Jeśli ktoś pokaże Wam jakieś niepokojące zdjęcie lub filmik, nie musicie tego oglądać. Zawsze możecie odmówić. Nazywamy to rozwijaniem umiejętności odmawiania. To bardzo ważna umiejętność.

Jakich słów możecie użyć, aby odmówić oglądania niewygodnych i nieprzyjemnych zdjęć lub filmów? (Proszę, przestań. Nie podoba mi się to. Nie chcę tego oglądać.) [Zapisz na tablicy odpowiedzi z pomysłami uczniów.]

- Przećwiczcie teraz któryś z tych zwrotów z waszym kolegą lub koleżanką z ławki. Wypowiadajcie je stanowczo, ale z szacunkiem. Daj uczniom szansę na przećwiczenie dwóch lub trzech różnych zwrotów.
- Co może sprawić, że będzie ciężko odmówić? (Jeśli druga osoba nie chce słuchać. Jeśli ciągle pokazuje Ci podobne rzeczy. Jeśli boisz się lub wstydzisz odmówić. Jeśli ta osoba jest starsza.)

To dobry przykład sytuacji, w której warto wykazać się odwagą (nawiązanie do lekcji 1).

Czasami podczas korzystania z telefonu, tabletu lub komputera możecie przypadkowo zobaczyć coś niepokojącego. Podnieście rękę, jeśli kiedykolwiek Wam się to przytrafiło. [Zwróć uwagę, ile dzieci podniosło ręce.]

- Co powinniście zrobić, jeśli przypadkowo zobaczycie coś takiego? (Zamknąć okienko. Wyłączyć to.)
- A gdyby ktoś inny Wam to pokazał? (Nie chcę tego oglądać. Czuję się źle, jak to oglądam.)

Jeśli nie możecie lub nie chcecie odmówić, możecie to zgłosić zaufanemu dorosłemu. Dorośli zaopiekują się Wami i zatroszczą o Wasze bezpieczeństwo. Jakim dorosłym ufacie? (Odpowiedzi mogą być różne.) Kiedy zgłaszacie to osobie dorosłej, pamiętajcie, aby być asertywnymi. Opowiedzcie im, co się stało, w sposób stanowczy i z szacunkiem. Teraz przećwiczmy, jak zgłaszać takie informacje dorosłym.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Spokojna muzyka.
- Przykładowe sytuacje (na następnej stronie)

Zgłaszanie przy muzyce

1. Wyjaśnij zasady całej klasie:

- Opowiem Wam teraz o jednej z sytuacji.
- Przez 30 sekund będzie leciała muzyka.
- Tak długo, jak gra muzyka, przechadzajcie się po klasie i zastanawiajcie, w jaki sposób zrelacjonowalibyście daną sytuację dorosłemu.
- Kiedy muzyka przestanie grać, znajdźcie partnera i poćwiczcie z nim rozmowę na ten temat.

2. Wybierz sytuację i włącz muzykę.

3. Wyłącz muzykę.

4. Posłuchaj, co mówią dzieci podczas wykonywania ćwiczenia. Wybierz jedną parę i poproś o zaprezentowanie ich scenki całej klasie.

5. Poproś kilkoro losowo wybranych uczniów, aby powiedzieli klasie, co zrobiliby w tej sytuacji.

6. Powtórz kroki 2–5 dla każdej sytuacji, jeśli starczy Wam czasu.

Przykładowe sytuacje

Sytuacja 1: Ktoś pokazuje Ci fragmenty programu komediowego, który uważa za zabawny, ale Ciebie wprawia w zakłopotanie.

Sytuacja 2: Twoje rodzeństwo pokazuje Ci filmy z wypadków samochodowych. Gdy każesz im przestać, tylko się śmieją.

Sytuacja 3: Ktoś z Twojej rodziny zawsze gra w gry, w których jest dużo strzelania. Na początku Ci się podobało, ale teraz zaczyna Ci to przeszkadzać.

Sytuacja 4: Grasz w grę z kilkoma innymi osobami i widzisz, że jedna z nich jest naprawdę niemiła dla drugiego gracza.

Przykład 5: Twój kuzyn jest u Ciebie w domu i razem oglądacie filmy. Zaczyna oglądać filmiki, w których pojawia się nagość.

Wnioski

Możliwe, że w sieci i poza nią zdarzy Ci się napotkać treści, które wzbudzą w Tobie dyskomfort. Jeśli zobaczysz coś niepokojącego, spróbuj odmówić własnymi słowami. Pamiętaj, aby każdą tego typu sytuację zgłosić osobie dorosłej, która zadba o bezpieczeństwo Twoje i innych.

Przykre rzeczy w sieci – co zrobić?

Dzieci uczą się rozpoznawać nieodpowiednie treści w sieci i poznają różne strategie odmowy. Dowiadują się również, jak zgłaszać treści, z których można wywnioskować, że ktoś ma zamiar skrzywdzić siebie lub innych.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Jeśli w trakcie zajęć lub po nich dziecko opowie Ci o jakimś przypadku nękania, prześladowania, znęcania się, gróźb lub myśli samobójczych, oznacza to, że obdarzyło Cię zaufaniem. Postaraj się to uszanować. Badania wskazują, że dzieci często zgłaszają wrażliwe informacje osobie dorosłej tylko raz. Jeśli pierwsza próba nie przyniesie pomocy, dziecko nie podejmie kolejnej.

Jeśli dziecko zgłosi Ci coś poważnego, wykonaj następujące kroki: Podziękuj mu za odwagę i powiedz, że jak tylko będzie to możliwe, porozmawiacie o tym w cztery oczy. Podczas spotkania na osobności jeszcze raz mu podziękuj i zapewnij, że zadbasz o jego bezpieczeństwo. Jeśli zgłasza problem dotyczący innej osoby, zapewnij go, że ta osoba otrzyma potrzebną pomoc. Wysłuchaj jego relacji i zaufaj temu, co mówi. Jeśli sytuacja na to pozwala, możesz delikatnie wypytać o więcej szczegółów, ale nie naciskaj. Twoim zadaniem jest wysłuchanie ucznia, a nie prowadzenie śledztwa. Jeśli sprawa jest poważna, zgłoś to dyrekcji szkoły i upewnij się, że podejmie odpowiednie kroki.

Cele dla dzieci

- ✓ **Rozpoznać** niepokojące treści.
- ✓ **Zrozumieć**, że mogą odmówić i nie brać w czymś udziału.
- ✓ **Poznać** różne strategie odmawiania.
- ✓ **Ćwiczyć** te strategie i zgłaszanie problemów osobie dorosłej.

Porozmawiajmy

To ćwiczenie ma na celu pomóc Wam w radzeniu sobie w sytuacjach, kiedy ludzie robią, mówią lub pokazują Wam w sieci rzeczy, które budzą w Was strach lub niepokój.

Podnieście rękę, jeśli kiedykolwiek widzieliście w sieci treści, komentarze lub zachowania, które Was zaniepokoiły, np. jakiś tekst, zdjęcie lub filmik. (Zwróć uwagę, ile dzieci podniosło rękę.)

Napisz to zdanie na tablicy i poproś uczniów, aby je przepisali i uzupełnili: „Coś, co mnie zaniepokoiło w sieci to ”. Zapisz na kartce kilka przykładowych sposobów na dokończenie zdania.

Kiedy uczniowie i uczennice zapisują swoje odpowiedzi, przejdź się po klasie, zerkając na ich odpowiedzi, jeśli wyrażą zgodę. Zapytaj kilkoro uczniów, czy chcieliby podzielić się swoimi odpowiedziami z klasą.

Macie takie samo prawo czuć się bezpiecznie i komfortowo w szkole i w internecie. To Wy decydujecie, co oglądacie i z kim rozmawiacie w sieci. Możecie odmówić obejrzenia czegoś, co Was niepokoi. W tym ćwiczeniu chodzi o rozwijanie umiejętności odmawiania – umiejętności, którą każdy z nas powinien posiadać.

W jaki sposób możecie odmówić oglądania niepokojących treści? Sprawdź, czy dzieci wpadną na któryś z tych przykładów: Wyłączyć urządzenie. Usunąć niepokojące treści, które ktoś nam wysłał. Zablokować lub usunąć nadawców. Powiedzieć im, że mi się to nie podoba.

Upewnij się, że zostały wskazane wszystkie powyższe reakcje. Zachęć uczniów do podzielenia się konkretnymi przykładami, w jaki sposób mogą odmawiać oglądania treści na różnych platformach. Dla Ciebie to dobra okazja, aby dowiedzieć się więcej o doświadczeniach Twoich uczniów w sieci. Przyda Ci się to podczas przyszłych dyskusji. Aby stworzyć atmosferę zaufania i otwartości, nie oceniaj uczniów.

Czasami ludzie nadal będą robić rzeczy, które Was niepokoją, lub nadal będziecie czuć się zaniepokojeni z jakiegoś powodu, nawet jeśli należy to już do przeszłości. Czasami możecie nie wiedzieć, jak poradzić sobie z jakąś sytuacją i to jest OK! Wielu dorosłych także nie wie, jak poradzić sobie w takich sytuacjach. Co moglibyście zrobić w takiej sytuacji? Zobacz, czy sami na to wpadną. Uzyskać pomoc od zaufanej osoby dorosłej.

Pamiętajcie: Wasza odmowa nie oznacza, że nie możecie już zgłosić takiej treści lub zachowania. Możecie śmiało zrobić obie te rzeczy.

A co jeśli zgłosicie swój problem dorosłemu, ale nie uzyskacie od niego pomocy? (Znaleźć kogoś innego, komu można to zgłosić.) Zdaję sobie sprawę, że zgłoszenie czegoś takiego nie zawsze jest łatwe. Eksperti twierdzą, że uczniowie i uczennice często zgłaszają pewne sprawy tylko raz. Dlatego chcę Wam coś powiedzieć. Zgłaszajcie tak długo, aż znajdziecie dorosłego, który naprawdę Wam pomoże. Jakim dorosłym w szkole ufacie i wiecie, że mogą Wam pomóc? (Odpowiedzi mogą być różne.) Mamy w naszej szkole wielu dorosłych, z którymi możecie porozmawiać, jeśli potrzebujecie pomocy.

Teraz poćwiczmy odmawianie i zgłaszanie niechcianych, niepokojących lub strasznych rzeczy.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Przykładowe sytuacje (na następnej stronie).
- Kartka papieru z napisem „Odmowa”.
- Kartka z napisem „Zgłoszenie”.

1. **Umieść dwie kartki** po przeciwnych stronach sali.
2. **Wybierz scenariusz** z listy albo wymyśl własny i przeczytaj go na głos klasie.
3. **Poproś dzieci**, aby zastanowiły się, czy same odważyłyby się odmówić, czy też poprosiłyby o pomoc dorosłego.
4. **Poproś uczniów**, aby ustawili się po stronie sali, która odpowiada temu, jak by się zachowali.
5. **Niech każda grupa omówi**, w jaki sposób by odmówiła/zgłosiła incydent i dlaczego.
6. **Poproś jednego ucznia** z każdej grupy, aby zademonstrował zgłaszanie i odmowę.
7. **Powtórz** ćwiczenie, korzystając z innego przykładu, jeśli macie czas.

Przykłady

Sytuacja 1: Twój znajomy bez przerwy używa brzydkiego języka na czacie.

Sytuacja 2: Widzisz powtarzające się nieprzyjemne komentarze dotyczące wyglądu dziewczyn z klasy.

Sytuacja 3: Ktoś wyśmiewa się ze zdjęcia, na którym jesteś.

Sytuacja 4: Ktoś nabija się z Twojego kolegi, który ma ciemny kolor skóry/pochodzi z innego kraju.

Przykład 5: Pojawia się post o tym, że ktoś zamierza się bić pod szkołą po lekcjach.

Wnioski

W sieci bywa przerażająco. Na przykład można się natknąć na kogoś, kto mówi, że ma zamiar zrobić coś złego, wyrządzić krzywdę sobie lub komuś innemu. W takich sytuacjach należy natychmiast powiadomić kogoś dorosłego, kto zadba o bezpieczeństwo Twoje i innych.

Co zrobić z przykrymi rzeczami w sieci?

Dzieci ćwiczą, co zrobić, gdy następnym razem zobaczą lub usłyszą coś niepokojącego w filmie, grze lub programie telewizyjnym.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, że to w porządku bać się lub być smutnym, jeśli jest się świadkiem czegoś przykrego.
- ✓ **Wiedzieć**, że mogą odmówić oglądania rzeczy, które je niepokoją – w telewizji, grze czy filmie.
- ✓ **Nauczyć się**, jak odmówić oglądania niepokojących ich treści.
- ✓ **Wskazać**, z kim mogą porozmawiać, jeśli widzą coś niepokojącego.

Porozmawiajmy

Jakie są Wasze ulubione programy telewizyjne lub filmy dostępne w sieci? (Zachęć ochotników do podzielenia się tytułami.) Dlaczego lubicie akurat te programy? (Są zabawne. Dużo się w nich dzieje, są przygodowe itp.). Jakie emocje odczuwacie, gdy je oglądacie? (Szczęście. Podekscytowanie itd.)

Zazwyczaj lubimy oglądać programy telewizyjne lub filmy, ponieważ dostarczają nam rozrywki, prawda? Kto wie, co oznacza słowo „rozrywka”? (Poproś ochotników o odpowiedź.) Lubimy programy rozrywkowe, bo wprawiają nas w dobry nastrój i z przyjemnością się je ogląda. Mogą nas rozśmieszać czy odprężyć, uczyć nowych rzeczy albo tak bardzo wciągać, że nie możemy doczekać się kolejnego odcinka.

Zdarza się jednak, że to, co oglądamy, nie jest rozrywką – na przykład zawiera sceny krzywdy ludzi czy zwierząt, sprawia nam przykrość, niepokoi nas lub smuci. Czy ktoś może mi opowiedzieć o filmie lub programie, który jego zdaniem nie był rozrywkowy i dlaczego? (Poproś ochotników o odpowiedź.)

Dzisiaj nauczymy się, co możemy zrobić, jeśli następnym razem zobaczymy lub usłyszymy coś przykrego w telewizji lub internecie.

- Jeśli oglądając jakiś program lub film, zobaczysz lub usłyszysz coś niepokojącego, możesz go wyłączyć. (Zapisz to na tablicy.)
- Jeśli po wyłączeniu nadal źle się czujesz, porozmawiaj o tym z zaufaną osobą dorosłą. Powiedz, co zobaczyłeś/zobaczyłaś i jak się z tym czujesz. (Zapisz na tablicy „Porozmawiaj o tym z dorosłym, któremu ufasz”.)
- Z jaką zaufaną osobą dorosłą możesz o tym porozmawiać? (Zapisz na tablicy pomysły uczniów pod hasłem „Zaufana osoba dorosła”. Możliwe odpowiedzi: mama, tata, opiekun, nauczyciel itp.)
- Jeśli oglądasz telewizję lub film online ze znajomymi lub rodziną i widzisz lub słyszysz coś przykrego, możesz zabrać głos i powiedzieć, co czujesz. (Zapisz na tablicy „Zabrać głos”.)
- Na przykład możesz powiedzieć: „Ten program jest straszny. Włączmy coś innego”. Co jeszcze możesz powiedzieć? (Zapisz pomysły dzieci pod hasłem „Zabrać głos”. Możliwe odpowiedzi: Nie chcę tego oglądać, bo mnie to niepokoi. Obejrzyjmy coś, co oboje lubimy.)

Jeśli się odezwiesz, a ktoś nadal będzie Ci pokazywał rzeczy, które Ci się nie podobają, zawsze możesz wyjść z pokoju i opowiedzieć o tym zaufanemu dorosłemu.

Ćwiczenie

Poćwiczmy reagowanie na przykre rzeczy w telewizji, grze lub filmie i rozmawianie o tym z dorosłym, któremu ufasz. (Pomóż dzieciom dobrać się w pary.)

Przeczytam Wam pewną sytuację, a Wy na zmianę z partnerem przećwiczycie, co zrobilibyście w takiej sytuacji. Zróbmy pierwszy przykład razem.

Wybierz scenkę z listy i poproś uczniów, aby wspólnie z partnerami zdecydowali, jak zareagują. Po chwili zaproś ochotników do zaprezentowania pomysłów. Jeśli zostało Wam trochę czasu, omówcie pozostałe przykłady.

Przykładowe sytuacje

Sytuacja 1: Oglądasz film w internecie z kimś z rodziny. Osoba na filmie używa przekleństw i mówi okropne rzeczy, które Cię niepokoją. Postanawiasz się odezwać. Co mówisz? (Powiedz koledze lub koleżance z pary, co byś powiedział/a.)

Sytuacja 2: Oglądasz sam/a nowy program telewizyjny. Jesteś w połowie pierwszego odcinka, kiedy dzieje się coś przerażającego. Aaaa! Nie możesz przestać o tym myśleć, a teraz jesteś przekonany/przekonana, że to może przydarzyć się także Tobie. Decydujesz wyłączyć ten film i opowiedzieć o tym osobie dorosłej. (Opowiedz koledze lub koleżance, co powiesz zaufanemu dorosłemu.)

Sytuacja 3: Oglądacie z przyjaciółmi filmiki w internecie. Jeden z kolegów pokazuje filmik z nagimi osobami. Czujesz się nieswojo. Nie wiesz, jak czuje się Twój znajomy, ale Ty nie chcesz dłużej oglądać tego filmiku. Postanawiasz się odezwać. (Powiedz osobie w parze, co na ten temat sądzisz.)

Sytuacja 4: Gracie w wieloosobową grę w internecie i widzicie, że jeden z graczy celowo przeszkadza innym graczom. Ktoś prosi go, żeby przestał, ale on tylko się śmieje. [Powiedz koleżance lub koledze, w jakich słowach zareagujesz].

Sytuacja 5: Twoi kuzyni grają w gry, w których jest dużo strzelania. Postaciom w grze dzieje się krzywda. Prosisz, żeby zagrali w coś innego, ale Cię ignorują. (Przećwicz z partnerem lub partnerką, jak z nimi o tym porozmawiasz.)

Sytuacja 6: Jesteś w domu kolegi i słyszysz w telewizji wiadomości, które sprawiają, że czujesz się naprawdę źle. Po powrocie do domu postanawiasz porozmawiać z zaufaną dorosłą osobą. (Opowiedz koledze lub koleżance, co jej powiesz.)

Wnioski

Jeśli gra, film lub program telewizyjny sprawiają, że czujesz się źle, nie oglądaj ich. Teraz już wiesz, jak to zrobić.

- Jeśli jesteś sam/a, wyłącz to.
- Jeśli nadal czujesz się źle, porozmawiaj o tym z dorosłą osobą, której ufasz.
- Jeśli ktoś Ci to pokazuje, zabierz głos i powiedz, jak się czujesz.
- Jeśli mimo tego ktoś nadal będzie Ci to pokazywać, po prostu odejdź i opowiedz o tym zaufanej osobie.

Radzenie sobie z niemiłym zachowaniem w sieci

Dzieci uczą się, że ludzie mogą się zachowywać życzliwie lub złośliwie zarówno w sieci, jak i w realu. Odkrywają sposoby radzenia sobie z tym, co nieprzyjemne, aby uniknąć eskalacji konfliktu.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, jak niemiłe zachowanie w sieci może prowadzić do konfliktów w szkole.
- ✓ **Poznać** sposoby na uniknięcie eskalacji konfliktów w sieci.

Porozmawiajmy

Czy wiecie, dlaczego ludzie bywają złośliwi w sieci? (Bo się z kimś pokłóć, bo chcą coś osiągnąć i nie zwracają uwagi na innych.)

Ludzie mogą popaść w konflikt w sieci z wielu różnych powodów. Możemy uniknąć wielu nieprzyjemności, starając się okazać życzliwość innym lub po prostu nie angażując się w konflikt. Czasem złośliwe zachowanie w sieci może być następstwem czegoś, co wydarzyło się w szkole. A czasem ma inne przyczyny. Pstryknijcie palcami, jeśli kiedykolwiek widzieliście lub słyszeliście o tego typu zachowaniach. (Zwróć uwagę, ile uczniów i uczennic pstryka palcami.)

- Publikowanie niegrzecznych komentarzy pod zdjęciami lub filmami.
- Szerzenie plotek lub kłamstw na temat innej osoby.
- Podsywanie się pod kogoś po to, aby wpędzić go w kłopoty.
- Przezywanie.
- Używanie rasistowskich lub homofobicznych sformułowań.

Podnieście rękę, jeśli kiedykolwiek ktoś był dla Was niemiły w sieci. (Zwróć uwagę, ile dzieci podniosło rękę.)

- Jak byście się poczuli, gdyby ktoś powiedział Wam coś niemiłego lub zachował się złośliwie wobec Was w sieci? (Złość, zdenerwowanie, smutek itd.)
- Czy myślicie, że kiedykolwiek chcielibyście się na kimś takim odegrać? (Tak, nie.)

To naturalne czuć złość, kiedy wiecie, że ktoś zrobił coś złego. Pokusa odegrania się może być bardzo silna. Zastanówcie się, czym może poskutkować próba odegrania się na takiej osobie. (Daj dzieciom czas do namysłu.) Podzielcie się swoimi pomysłami z kolegą lub koleżanką z ławki. (Po chwili poproś kilkoro uczniów, aby opowiedzieli o swoich pomysłach: Można rozpętać kłótnię. Zrobi się prawdziwa drama. Może się w to zaangażować zbyt wiele osób. Można wpakować się w kłopoty.)

Reagowanie na złośliwość i równie złośliwym zachowaniem to prosta droga do internetowej burzy. W jaki sposób reagować na niemiłe zachowanie, aby nie wywoływać konfliktu? (Można je zignorować, powiedzieć tej osobie, żeby przestała, zablokować lub usunąć tę osobę.)

Kiedy jesteście źli lub zdenerwowani, łatwo jest powiedzieć lub zrobić drugiej osobie coś niemiłego. Zanim podejmiemy jakiekolwiek działania, warto się uspokoić. Sprawdzonym sposobem na uspokojenie się jest wzięcie kilku powolnych, głębokich oddechów.

Przećwicz z uczniami branie głębokich oddechów. Na jakie inne sposoby można się uspokoić, gdy jest się złym lub zdenerwowanym? (Można liczyć wstecz, wyjść na chwilę z pomieszczenia, porozmawiać z bliską osobą, pomyśleć o czymś radosnym.)

Jak byście się czuli, gdybyście zobaczyli w sieci, że ktoś zachowuje się wrednie? (Złość. Martwiłbym/Martwiłabym się, że to samo spotka też mnie. Wściekłość. Rozbawienie...)

- Co się dzieje, kiedy ludzie, którzy widzą podłe zachowanie, nic nie mówią, śmieją się lub sami biorą w nim udział? (Zachęcają, aby się tak zachowywać. Sprawiają, że inni czują się źle. Są wredni.)
- Co może się stać, jeśli ludzie zaczną się przeciwstawiać złemu zachowaniu? (Inni może zrozumieją, że to nie jest w porządku. Ludzie będą bardziej uprzejmi i pełni szacunku.)

Pstryknijcie palcami, jeśli kiedykolwiek pomogliście komuś, kto spotkał się z niemiłym traktowaniem. (Zwróć uwagę, ile osób pstryknęło palcami. Poproś kilku uczniów o opowiedzenie, jak pomogli innym.) Jak się czujecie, kiedy możecie komuś pomóc? (Dobrze.)

Co powinniście zrobić, jeśli nie czujecie się komfortowo lub bezpiecznie, sprzeciwiając się złemu zachowaniu? (Można poprosić o pomoc kogoś dorosłego.)

Teraz przećwiczmy sposoby reagowania na niemiłe zachowania w sieci.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Radzenie sobie z niemiłym zachowaniem w sieci” (jedna karta na grupę 3–4-osobową).

1. Niech uczniowie i uczennice dobiorą się w grupy 3–4-osobowe. Rozdaj każdej z nich kartę pracy.

2. Poproś każdą grupę o wypełnienie części A karty pracy.

3. Poproś grupy, aby wymieniły się kartami.

4. Teraz poproś o wypełnienie części B karty pracy.

5. Poproś każdą z grup, aby zaprezentowały swoje pomysły.

Wnioski

Kiedy spotykasz się z niemiłym zachowaniem w sieci, warto zareagować adekwatnie do sytuacji. Jeśli spróbujesz się odegrać równie złośliwym zachowaniem, możesz wywołać konflikt lub jeszcze bardziej pogorszyć sytuację – zarówno w szkole, jak i w sieci. To nie znaczy, że masz zignorować to, że się źle czujesz czy ktoś sprawił ci przykrość. Poświęć chwilę, aby się uspokoić, a być może uda Ci się zareagować w inny sposób i uniknąć konfliktu.

Jeżeli kiedykolwiek ktoś będzie dla Ciebie **złośliwy** i nie wiesz, co zrobić, żeby przestał, zwróć się o pomoc do kogoś dorosłego.

Radzenie sobie z niemiłym zachowaniem w sieci

Część A

Opisz przykładową sytuację, w której ktoś jest złośliwy w sieci.

Część B

Jak byś zareagował/a, gdyby to przydarzyło się właśnie Tobie?

Część C

Dlaczego zareagowałbyś/zareagowałabyś w ten sposób?

Jak byś zareagował/a, gdybyś zobaczył/a, że przydarza się to komuś innemu?

Dlaczego zareagowałbyś/zareagowałabyś w ten sposób?

Kiedy szukać pomocy

Rada, która systematycznie pojawia się podczas tych lekcji, brzmi: jeśli uczniowie lub uczennice natkną się na coś, co wywołuje u nich dyskomfort lub trudniejsze emocje, powinni to zgłaszać – mieć odwagę porozmawiać z kimś, kogo darzą zaufaniem i kto może pomóc, na przykład z Tobą, dyrektora albo rodzicem lub opiekunem. Dzieci powinny wynieść ten wniosek z każdej lekcji, ale dla pewności proponujemy przeprowadzić osobną dyskusję o zasadzie „w razie wątpliwości porozmawiaj z kimś”. Poniżej znajduje się lista sytuacji, o których warto z kimś porozmawiać.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Eksperti i ekspertki od zapobiegania przemocy rówieśniczej ciężko pracują nad uświadamianiem dzieciom różnicy między skargą a prośbą o pomoc. Pomóż dzieciom zrozumieć, że szukanie wsparcia, gdy komuś dzieje się krzywda, to nie „skarżenie”, ale właśnie szukanie pomocy.

Ważna jest otwarta, szczerza komunikacja w klasie i przypominanie dzieciom, że Ty jako ich nauczyciel/nauczycielka lub inna zaufana osoba dorosła zawsze jesteście gotowi, by im pomóc. To wspiera ich poczucie sprawczości i ułatwia zgłaszanie trudnych sytuacji.

Jeśli to pierwsza lekcja na ten temat, warto poświęcić chwilę na indywidualną pracę i poprosić uczniów, żeby wypisali osoby dorosłe, które budzą ich zaufanie, do których chcieliby się zwrócić w trudnej sytuacji. Pamiętaj jednak, że to ćwiczenie może okazać się trudne też dla Ciebie: może się zdarzyć, że uczniowie nie wymienią Cię wśród zaufanych osób dorosłych. Musisz być na to gotowy/gotowa: najważniejsze jest, żeby uczeń był w stanie wymienić choć jedną taką osobę!

Jeśli podczas opisanej poniżej dyskusji ktoś z dzieci opowie o przypadku, kiedy poprosiło o pomoc dorosłych, zapytaj, jakie emocje mu towarzyszyły i odnieś się do nich, na przykład „czułem, że robię coś słusznego, ale bałem się jednocześnie”. Wzmocnij ucznia lub uczennicę, mówiąc: słyszę, że zrobiłeś coś mimo strachu, ale wierzyłeś, że robisz dobrze!

Jeśli w czasie dyskusji ktoś z dzieci wspomni o strachu przed prośbą o pomoc dorosłych o pomoc, zwróć uwagę, z czego on wynikał. Co powstrzymywało dziecko przed rozmową z dorosłym? Mogą z tego płynąć ważne wnioski: może bało się zbagatelizowania sprawy, osądzenia, niezrozumienia. Może będzie wręcz przeciwnie: okaże się, jakie zachowanie dorosłych pozwoliło dziecku zdecydować się na rozmowę: zrozumienie jego emocji, uważność na to, o czym dziecko mówi, gotowość do wspólnego szukania rozwiązania.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, że szukanie pomocy dla siebie i innych to oznaka siły.
- ✓ **Porozmawiać o sytuacjach**, w których rozmowa może naprawdę pomóc.

Porozmawiajmy

Poniżej znajduje się lista sytuacji, które mogą Cię spotkać w sieci. Nie będziemy omawiać szczegółowo każdej po kolei, ale podnieście rękę, jeśli któraś z tych sytuacji za brzmi znajomo. Porozmawiamy o nich.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy (wybierz w zależności od klasy, po jednej dla każdego ucznia):
  - przykłady dla klas 2–3,
  - przykłady dla klas 4–6.

Zapoznaj się z poniższymi przykładami i uzupełnij ćwiczenie.

Wskazówka dla kadry kierowniczej szkół

Warto rozważyć utworzenie panelu lub uczniowskiej grupy wsparcia, która doradzałaby młodszym dzieciom w tego typu sytuacjach w sieci. Może to być bardzo skuteczny sposób przekazywania wiedzy i angażowania młodszych uczniów oraz wzmacniania ich pewności siebie. Jeśli w szkole działa już uczniowska grupa wsparcia, poproś starszych uczniów (mentorów) o omówienie tych sytuacji z młodszymi dziećmi i podzielenie się radą i doświadczeniami.

Wnioski

Być może to nie takie oczywiste, ale gdy nie wiesz, jak zareagować, zwrócenie się po pomoc jest dowodem odwagi. A jeśli sięgnięcie po pomoc poprawi komuś samopoczucie albo powstrzyma szkodliwe zachowania, to znaczy, że zachowałeś/zachowałaś się naprawdę mądrze i odważnie.

Przykłady dla klas 2–3

1. **Przeczytaj listę po cichu.** Czytając, zastanów się, czy kiedyś przytrafiło ci się coś podobnego, czy chciałeś/ chciałaś poprosić wtedy o pomoc dorosłego i czy to zrobiłeś/zrobiłaś.
2. **Podnieś rękę,** jeśli chcesz opowiedzieć, co zrobiłeś/zrobiłaś (lub nie) i dlaczego. Jeśli ktoś już opowiada o którejś z sytuacji, zastanów się, czy znasz jakiś inny przykład.
3. **Przedyskutujmy te sytuacje.**

Przykładowe sytuacje

Sytuacja 1: Nie możesz przypomnieć sobie hasła. (Poproś rodzica lub kogoś starszego, aby pomógł Ci stworzyć nowe.)

Sytuacja 2: Innemu graczowi bardzo podoba się Twoja skórka i oferuje, że zapłaci Ci za nią pieniądze z gry – co Ty na to?

Sytuacja 3: Na filmie, który oglądasz, ktoś zachowuje się naprawdę podle i nie masz pewności, co z tym zrobić.

Sytuacja 4: Inny gracz pyta Cię, ile masz lat i gdzie mieszkasz. Czy przekazujesz mu te informacje?

Przykład 5: Znajomy pokazuje Ci naprawdę brutalne nagranie – komuś dzieje się krzywda. Co robisz?

Sytuacja 6: Chcesz zrobić coś ze złośliwym komentarzem, który pojawił się w sieci. Co robisz?

Sytuacja 7: Ktoś na placu zabaw zaczyna nabijać się z innego dziecka, bo nie ma telefonu. Dziecku jest naprawdę przykro. Co z tym zrobisz?

Sytuacja 8: Oglądasz właśnie nagranie z postaciami z kreskówek i nagle wyskakuje coś naprawdę strasznego.

Wskazówka dla kadry kierowniczej szkół

Bardzo dobrą metodą budowania sprawczości uczniów w szkołach średnich jest zorganizowanie uczniowskiego panelu albo grupy roboczej. Warto w tym celu wykorzystać samorząd uczniowski (o ile jest aktywny), albo inne struktury, w które zaangażowani są uczniowie. Na przykład jeśli w Twojej szkole już działa panel albo uczniowska grupa wsparcia/mentoringu, poproś mentorów o omówienie tych sytuacji z młodszymi dziećmi i podzielenie się doświadczeniami z prowadzenia ich.

Przykłady dla klas 4–6

1. **Przeczytaj listę po cichu.** Czytając, zastanów się, czy kiedyś przytrafiło ci się coś podobnego, czy chciałeś/ chciałaś poprosić wtedy o pomoc dorosłego i czy to zrobiłeś/zrobiłaś.
2. **Podnieś rękę,** jeśli chcesz opowiedzieć, co zrobiłeś/zrobiłaś (lub nie) i dlaczego. Jeśli ktoś już opowiada o którejś z sytuacji, zastanów się, czy znasz jakiś inny przykład.
3. **Przedyskutujmy te sytuacje.**

Przykładowe sytuacje

Sytuacja 1: Masz wrażenie, że ktoś włamał się na Twoje konto. Co możesz zrobić, by odzyskać nad nim kontrolę? (Przejdź do sekcji pomocy danej aplikacji lub witryny, wykonaj kroki, które pozwolą wykazać, że jesteś właścicielem/właścicielką konta, a następnie zaloguj się i zmień hasło. Nie udostępniaj go nikomu poza rodzicami.)

Sytuacja 2: Masz podejrzenia, że ktoś próbował Cię oszukać i że dałeś/dałaś się nabrać.

Sytuacja 3: Inny gracz pyta Cię o sprawy, które nie mają nic wspólnego z grą. Jest to trochę dziwne. Odpowiadasz?

Sytuacja 4: Rozmawiacie na czacie w grze i ktoś pisze coś naprawdę rasistowskiego.

Przykład 5: Obawiasz się, że mogłeś/mogłaś udostępnić w internecie coś, czego nie powinienesz/powinnaś (jeśli czujesz się z tym komfortowo, możesz opowiedzieć, o co konkretnie chodziło; jeśli nie, po prostu opisz, jak poradziłeś/poradziłaś sobie z tą sytuacją).

Sytuacja 6: Widziałeś/widziałaś, jak jakaś osoba grozi, że kogoś pobije lub skrzywdzi.

Sytuacja 7: Ktoś zamieszcza w sieci bardzo przykre rzeczy o sobie. Martwisz się o tę osobę.

Zgłoś to również w sieci

Pokaż, gdzie można zgłosić nieodpowiednie treści i zachowania w aplikacjach, korzystając ze szkolnego komputera lub innego urządzenia z dostępem do internetu. Klasa rozważa różne rodzaje treści, decyduje, czy je zgłosić i uzasadnia swój wybór.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zapoznać się** z obowiązującymi w aplikacjach i usługach zasadami społeczności lub warunkami świadczenia usług.
- ✓ **Poznać** internetowe narzędzia do zgłaszania nadużyć.
- ✓ **Rozważyć**, kiedy warto z nich korzystać.
- ✓ **Porozmawiać o tym**, dlaczego i kiedy powinno się zgłaszać nadużycia.

Porozmawiamy

Kiedy w sieci pojawiają się złośliwości i nieodpowiednie treści, można reagować na wiele sposobów. W poprzednim ćwiczeniu rozmawialiśmy o jednym z najważniejszych – o rozmowie z kimś, komu się ufa. Taka rozmowa bardzo ułatwia znalezienie najlepszego sposobu pomocy. Innym sposobem jest zgłoszenie tych treści administratorom aplikacji lub usługi, w której je zamieszczono, aby zostały usunięte. Warto wyrobić w sobie nawyk sprawdzania warunków korzystania z usług lub zasad społecznościowych aplikacji, a także korzystania z narzędzi do zgłaszania. Uczniowie i uczennice powinni też pamiętać o robieniu zrzutów ekranu szkodliwych lub podejrzanych rozmów albo aktywności, jeszcze zanim użyją narzędzi do blokowania i zgłaszania (które mogą uniemożliwić dostęp do zapisu aktywności). Dzięki temu zaufane osoby dorosłe mogą zobaczyć, co się stało, i pomóc rozwiązać problem.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy: „Zgłoś to również w sieci” (jedna karta na ucznia).

- 1. Zapoznaj się z zasadami społeczności.** Zbierz wszystkie urządzenia z dostępem do internetu, jakie macie pod ręką. Jeśli jest ich kilka, podziel klasę na grupy. Wspólnie znajdźcie regulamin przynajmniej trzech kont związanych ze szkołą i poszukajcie zasad dotyczących prześladowania i przemocy.
- 2. Dowiedz się, jak zgłosić problem.** Znajdź w aplikacjach lub na stronach narzędzia do zgłaszania nieodpowiednich treści lub zachowań. (Jeśli w sali jest tylko jedno urządzenie, niech grupy korzystają z niego po kolei).
- 3. Omów opisy sytuacji.** Wspólnie przeanalizujcie sytuacje przedstawione w karcie pracy na następnej stronie.
- 4. Zgłosilibyście to?** Poproś o podniesienie rąk te osoby, które zgłosiłyby daną treść, a potem te, które by jej nie zgłosiły.
- 5. Jeśli tak, dlaczego?** Poproś jedną osobę, która zgłosiłaby zachowanie, i jedną, która by tego nie zrobiła, o uzasadnienie swojej decyzji.

Uwaga: Rzadko istnieje jedna dobra odpowiedź. Podkreśl to przez rozpoczęciem dyskusji.

Wnioski

Większość aplikacji i serwisów ma narzędzia służące do zgłaszania i/lub blokowania niewłaściwych treści. Korzystanie z tych narzędzi może pomóc zarówno osobom, których dotyczy nieprzyjemna sytuacja, jak i samym platformom i ich społecznościom. Zanim zablokujesz lub zgłosisz nieodpowiednią treść, warto zrobić zrzut ekranu, żeby mieć dowody i zapis sytuacji. Po prostu naciśnij Print Screen (ew. Alt+Print Screen) oraz wklej obraz do programu graficznego z właściwym opisem i linkiem.

Zgłoś to również w sieci

Przeczytaj każdy z poniższych przykładów i podnieś rękę, jeśli zgłosiłbyś/zgłosiłabyś to przez aplikację lub stronę, na której się znajduje. Poproś o podniesienie rąk osoby, które by to zgłosiły, a następnie te, które by tego nie zgłosiły. Poproś o uzasadnienie. Przedyskutujcie te decyzje w klasie. (Podkreśl, że rzadko kiedy istnieje tylko jedno właściwe rozwiązanie, dlatego warto rozmawiać.) Nikt nie powinien wstydzić się swojego wyboru. Nawet dorośli nie zawsze wiedzą, czy coś zgłaszać.

Sytuacja 1

Jakiś uczeń wrzuca grupowe zdjęcie na publiczne konto, a Tobie bardzo się nie podoba, jak na nim wyglądasz. Zgłosiłbyś/zgłosiłabyś to zdjęcie? Porozmawiasz z autorem i poprosisz o usunięcie zdjęcia, jeśli wiesz, kto je opublikował? Jak zareagujesz?

Sytuacja 2

Ktoś tworzy konto, wykorzystując dane znanej Ci osoby: jej imię, nazwisko i zdjęcie. Zamienia zdjęcie w mem, dorysowuje wąsy i inne dziwne elementy. Jednym słowem, robi sobie żarty. Czy zgłosiłbyś/zgłosiłabyś to konto?

Sytuacja 3

Ktoś publikuje dużo niemiłych komentarzy o uczniu z Twojej szkoły. Nie pada żadne imię, ale czujesz, że wiesz, o kogo chodzi. Czy zgłosiłbyś/zgłosiłabyś te komentarze? Jeśli tak, to w jaki sposób?

Sytuacja 4

Ktoś ze szkoły zakłada konto z nazwą szkoły w nazwie i zamieszcza zdjęcia uczniów i uczennic z komentarzami, które krążą po całej szkole. Część komentarzy pod zdjęciami jest wredna, część miła. Czy zgłaszasz niemiłe komentarze? A może całe konto? Może jedno i drugie?

Sytuacja 5

Pewnego wieczora widzisz, że ktoś ze szkoły napisał w sieci komentarz, że będzie bić się z inną osobą następnego dnia na stołówce. Czy zgłaszasz ten komentarz? Czy mówisz o tym następnego ranka nauczycielom albo dyrekcji? A może to i to?

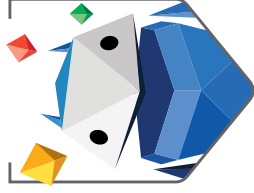
Sytuacja 6

Oglądasz kreskówkę, gdy nagle pojawia się tam jakaś dziwna scena, która na pewno nie jest odpowiednia dla dzieci i przez którą czujesz się nieswojo. Zgłaszasz to czy nie?

Sytuacja 7

Grasz ze znajomymi w sieci, gdy nagle ktoś, kogo nikt z Was nie zna, zaczyna z Wami rozmawiać. Nie jest niemiły ani nic takiego, ale go nie znacie. Ignorujesz czy zgłaszasz?

[illegible]

As Internetu ▲

OTRZYMUJE TYTUŁ ASA/ASKI INTERNETU

Bez wątplenia cechuje cię:

Rozsądek: wiesz, jak dzielić się informacjami z osobami, które znasz i z nieznanymi.

Uważność: rozumiesz różnicę między prawdą a fałszem.

Sila: tworzysz mocne hasła, którymi chronisz ważne informacje.

Życzliwość: masz dobry wpływ na innych i odbierasz siłę prześladowcom.

Odwaga: wiesz, jak ważna jest szczera rozmowa o aktywności w internecie z zaufanymi dorosłymi.

Teraz możesz bezpiecznie odkrywać internetowy świat!

DATA

PODPIS

Google.org

Fundacja
Szkoła z Klasą

Asy Internetu.

Asy Internetu są rozsądne, uważne, silne, życzliwe i odważne.
Aby wykazać się tymi cechami, zamierzamy trzymać się poniższych zasad:

Udostępniaj z głową

Będziemy zwracać baczną uwagę na to, co i komu udostępniamy, i zachowamy najważniejsze informacje dla siebie (np. adres domowy, miejsce, w którym obecnie jesteśmy, sprawy innych osób).

Nie daj się nabrać

Będziemy uważać na próby wyłudzeń i oszustw, a także zawsze zgłaszać podejrzaną sytuację.

Chroń swoje sekrety

Będziemy odpowiedzialnie chronić ważne informacje, tworząc silne, niepowtarzalne hasła złożone z liter, cyfr i symboli.

Życzliwość jest fajna

Będziemy odnosić się z szacunkiem do siebie nawzajem. Będziemy życzliwi dla siebie i innych.

Rozmawiaj o wątpliwościach

Będziemy reagować, gdy zobaczymy niewłaściwe zachowanie i porozmawiamy z zaufaną osobą dorosłą, kiedy coś nas zaniepokoi.

